

Эсэгэ ороноо, эхэ нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯАД

Бүгэдэ арадай сонин

ҮНЭН

1921 оной декабриин 21-нээ гарана

2008
мартын
27
Четверг

№ 33
(21576)

Хабарай
дунда
хүхэгшэн
туулай
харын
21
гарагай
5

Бурятия

СОЁЛОЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭДЭЙ ҺАЙНДЭРӨӨР!

СОЁЛОЙ ХҮНДЭТЭ
ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Буряад Республикын Правительствын болон өөрынгөө зүгһөө соёлой болон искусствын бүхы хүдэлмэрилэгшэды мэргэжэлэйн һайндэрөөр - Россин Федерациин Президентын 2007 оной августын 27-ой зарлигаар тогтоогдоһон Соёлой хүдэлмэрилэгшын үдэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб.

Россин арадуудай заншалта соёлые, искусствые, түүхын болон соёлой уг баялигуудые үлөөн сахиха болон хүгжөөхэ гэжэ оролдожо байһан ажал хэрэгшэтайн хүндэлхэ гэһэн һайндэр болоно.

Буряад Республикын Правительствоо хадаа соёлые гүрэнэй талаһаа дэмжэһын тула бүхы шадалаараа оролдоно: клубууд, библиотекэнүүд болон музейнүүд бүхы дээрээ үлээгдээ, һандаралда орожо байһан соёлой эмхи зургаанууд капитална аргаар заһабарилгандана, мэргэжэлтэ искусствын ба арадай уран бэлигэй коллективүүдтэ уласхоорондын, бүхэрроссин фестивальнууд болон конкурснуудта ха-

ҺАЙНДЭРӨӨР, СОЁЛОЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД! ХҮНДЭТЭ НҮХЭД!

Россин Федерациин Президентын Зарлигтай зохилдуулан, Соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй үдэр анха түрүүшынхиеэ тэмдэглэгдэб.

Соёлой, искусствын, кинематографин, номой хэблэлэй, номой сангай болон музейн хэрэгэй, полиграфин, олондо мэдээсэл тараадаг хэблэлэй ба лектронно хэрэгсэлнүүдэй, физическэ культурын, спортын, аяншалгын түлөөлэгшэды зэргэнүүдтэ нэгдүүлһэн, оюун ухаанай һалбарин эгээл олон тоото ниитын эмхи болохо Россин соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай 600 мянга шахуу гэшүүд амаршалгануудта, шагналнуудта, урмашуулануудта хүртэһэн байна.

Тэдэнэй оролдосотойгоор, ами бээе хайрлангүй хүдэлһэниие сэгнэн, социальнэ-экономическэ хүгжэлтэдэ орёо бэрхшээлнүүд ушарбашье, Росси гүрэнэймнай соёл хадаа хүнүүдэй сэдхэл оюун ухаанай талаар баяжуулха, элүүржүүлхэ, дэлхэйн дэлгүүртэ эрилтэ, нүлөө ехэтэй онсо шухаг эрхэ нүхэсэл болоно гэжэ этигэнэбди. Демократи тогтооһон гүрэн эрхэтэдэй энхэ амгалан ажаһууха эрхэ байдал байгуулха тухай ханаагаа зобохосоо гадна, тэдэнэй болбосоролдо ханалаа

баадахын тула мүнгэнэй туһаламжа үзүүлэгдэнэ.

Буряад Республикын соёл болон искусствые үлөөн сахиха ба хүгжөөхэ программа бэелүүлэгдэнэ, Буряад Республикын Правительствын дэргэдэ соёл болон искусствын талаар Совет хүдэлнэ, ниигэм олоной соёлой-оюун ухаанай арга боломжые хүгжөөхэ шухала асуудалнуудые шийдхэлгэдэ тэрэ ехэ үүргэ дүүргэнэ. Хуули зохёолгын ажал ябуулгада, соёл болон искусствын һалбарие хүтэлбэрилгэдэ, программнуудые нэбтэрүүлгэдэ, соёлой талаар аяншалгые эдэбхижүүлгэдэ, соёлой эмхи зургаануудай материално-техническэ үндэһэ һууриие һайжаруулгада ехэ анхарал хандуулагдажа байһай.

Үнгэрэгшэ жэлдэ 130 гаран уран һайханай коллективүүд, гүйсэдхэгшэд, залуу уран бэлигтэн уласхоорондын, бүхэрроссин, регионууд хоорондын конкурснуудай лауреадуудай хүндэтэ нэрэ зэргэнүүдтэ хүртөө, тиигэжэ тэдэ Буряад ороноо суурхуула, соёл болон искусствын хэрэгые бэхижүүлнэ.

Буряад ороной социальнэ-экономическэ хүгжэлтэдэ танай ажал ябуулга ехэ нүлөөтэй гэжэ тоолоноб.

Музейнүүдэй болон номой сангуудай хэрэгые, уран һайханай һуралсалые, мэргэжэлтэ искусствые болон арадай уран бэлигые үлөөн сахиха, хүгжөөлгэдэ сэгнэшэгүй ехэ хубитаяа оруулжа байһанайтнай түлөө үнэн зүрхэнһөө талархалаа мэдүүлнэб, баяр баясхалан хүргэнэб.

Та бүгэдэндэ элүүр энхые, зол жаргал, шэнэ туйлалтанууд тээшэ зохёохы урма баяртайгаар дабшахыетнай хүсэнэб!

Вячеслав НАГОВИЦЫН,
Буряад Республикын Президент -
Правительствын Түрүүлэгшэ.

табиха уялгатай. Юуб гэхэдэ, гүрэнэймнай эгээл дээдын үнэтэ баялиг хадаа социальна талаар эдэбхитэй, оюун ухаан бодолоор баян, ажалда болон ажабайдалда зохёохыгоор хандадаг хүн гээшэ.

Социальна хүгжэлтын эгээл бата бэхи үндэһэн гээшэ соёл болоно гэһэн ойлгосо ниигэм олоной дунда һэргээлгэдэ, хүмүүжүүлгэдэ засагай зургаанууд бүхы хүсэл оролдолгоёо элсүүлхэ гэһэн бата этигэл найдабаритайгаар соёлоймнай хүдэлмэрилэгшэд мэргэжэлэйнгээ һайндэрые утгаба. Тиихын тула «Соёл» гэһэн Үндэһэн проектдэ булюу анхарал хандуулжа, тэрэниие зохёон хараалха шухала. Соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй, зохёохы сэхээтэнэй мэргэжэлын, онсо шухаг оюун ухаанай болон шэнэ зүйлнүүдые нэбтэрүүлхэ хүсэ шадалын, дүй дүршэлын Эхэ оронойнгоо аша туһада алба хэхэ ёһотой.

Энэ һайндэртэ соёлой бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ һайн һайхание хүсэнэбди. Зохёохы амжалтануудые туйлажа, энхэ амгалан, элүүр мэндэ, үлөөдэртөө бата этигэл найдалтайгаар ажаһуухыетнай хүсэнэб.

Г.ПАРОШИН,
Россин соёлой
хүдэлмэрилэгшэдэй профсоюзай
түрүүлэгшэ.

СОЁЛОЙ ХҮНДЭТЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Буряад Республикын Арадай Хуралай болон өөрынгөө зүгһөө Та бүгэдэниие Россин соёлой хүдэлмэрилэгшын үдэрөөр хани халуунаар амаршалнаб!

Жэл бүри тэмдэглэгдэдэг үйлэ хэрэгүүдэй дунда энэ үдэр Буряад ороной бүхы ажаһуугшадай хүндэлхэ һайндэр болобо гээшэ! Соёл гээшэ хадаа арад түмэнэй холын хараа шэглэлтэй нөөсөнүүдэй нэгэн болоно. Тиимэһээ энэ үдэр һайндэрнүүдые ганса эмхидхэдэг бэшэ, соёлой уг баялигуудые, түүхын һайхан заншалнуудые үлөөн сахиха, зохёохы арга боломжоннуудые хүгжөөхэ, манай республикын эдир үетэниие уран һайханай зүйлнүүдтэ дуратайгаар хүмүүжүүлхэ гэжэ оролдон хүдэлдэг хүнүүдтэ гол анхарал хандуулагдаха болоно. Танай хүдэлмэрин ашаар мүнөө үеын хүн зоной оюун ухаанай болбосорол бүридүүлэгдэнэ.

Манай республикын соёлой ажабайдал олон янза, мүн удха түгэдэр байһандань баясамаар. Манай эндэ фестивальнууд, арадай уран бэлиг гэршэлһэн концертнүүд, мүнөө сагай болон театральна искусствын зүжэг нааданууд саг үргэлжэ үнгэргэгдэнэ. Манай зохёохы коллективүүд республикын, бүхэрроссин болон уласхоорондын конкурснуудта хабаадажа, илалта туйлана.

Буряад Республикын Арадай Хурал түбхын түрүүндэ өөрынгөө хэрэгтэ эдэбхи үүсхэлтэйгөөр хандадаг, манай арадай оюун ухаанай талаар ехэ болбосоролтой байхын түлөө зүрхэ сэдхэлээрээ оролдодог хүнүүдэй хүдэлдэг соёлой һалбарие али бүхыгөөр дэмжэхэ гэжэ найдуулаб.

Буряад Республикын соёлой бүхы хүдэлмэрилэгшэдтэ, мэргэжэлтэ болон уран һайханай коллективүүдтэ, искусствын хургуулинуудай багшанар болон һурагшадта, соёл гээшэ һананайн хэрэг болоһон хүнүүдтэ элүүр энхэ ябахыень, зол жаргалтай, энхэ амгалан ажаһуухыень зохёохы бүхы түсэбүүдээ ажабайдалда бэелүүлхыень хүсэнэб!

Матвей ГЕРШЕВИЧ,
Буряад Республикын Арадай Хуралай Түрүүлэгшэ.

ХҮН БҮХЭНЭЙ ХУВИТА БИДЭ СЭГНЭНЭВДИ, ХҮНДЭТЭ СОЁЛОЙ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД!

Та бүгэдэниие мэргэжэлтэй һайндэрөөр - соёлой хүдэлмэрилэгшын үдэрөөр амаршалнаб!

Хүн түрэлтэниие болбосорол ехэтэйгээр хүмүүжүүлхэ, ажабайдалай шанар дээшэлүүлхэ гэһэн бүхы гүрэнэй болон республикын хүгжэлтын шухала зорилгоннуудтай гүрэнэй соёлой политика нягта холбоотойгоор бэелүүлэгдэнэ. Ниигэм олоной оюун ухаание баяжуулгада, гүрэн түрые бэхижүүлгэдэ, урагшаа дабшалта туйлалгада, эрхэтэн ёһоной ниигэмые баталалгада, социальнэ-экономическэ талаар һалбаран хүгжэлгэдэ соёл гээшэ ехэтэ нүлөөлнэ. Соёл гээшэ үнгэрһэн, мүнөө, ерээдүй сагые холбожо, сагые ахиха аргатай. Соёлойнгоо уг баялигые сахиха, арьбадхаха гээшэ үндэһэ яһатанай болбосоролые гэршэлнэ.

Мүнөө сагта арадай оюун ухаанай, үзэл бодолой болон соёлой үнэтэ баялигууд эгээл ехээр сэгнэгдэнэ гэжэ бидэ ойлгонобди.

Буряад Республикын Президент-Правительство хадаа регионой тогтууритайгаар хүгжэлтэдэ гүрэнэй соёлой политика шухала үүргэ дүүргэнэ гэжэ мэдэрэн, соёл болон искусствын һалбарин зохёохы арга шадалые дээшэлүүлгэдэ, соёл болон искусствын һалбарие хүтэлбэрилгэдэ программын тусхай зорилготой онол аргануудые нэбтэрүүлгэдэ, соёлой аяншалгые эдэбхижүүлгэдэ, тиигээд соёлой эмхи зургаануудай материално-техническэ үндэһэ һууриие һайжаруулгада ехэ анхаралаа хандуула.

Оюун ухаанай талаар хүгжэлтэ, экономическэ ургалта, социальна тогтууритай байдал үндэһэ яһатанай аюулгүй байдал болон граждэн обществын институтуудые хүгжөөлгэ хангаха шухала эрхэ нүхэсэл болохо соёлой уг баялигые үлөөн сахихын, саашанхи үетэндэ дамжуулхын тула бүхы хүсэл оролдолгоёо элсүүлнэ.

Олон үндэһэ яһатанай ажаһуудаг Буряад орондо соёл болон тэрэниие дэгжээн хүгжөөжэ байһан талаан бэлигтэй соёлой хүдэлмэрилэгшэд хадаа республикымнай баялиг болоно. Соёлой һалбарие хүгжөөлгэдэ хүн бүхэнэйнь оруулжа байһан хубитые бидэ сэгнэнэбди.

Соёлой хүдэлмэрилэгшэдтэ үрэ бүтээсэтэй харилсаанай, энэ хэрэг дэмжэжэ, ойлгожо хүдэлжэ байһанайн түлөө үнэн зүрхэнһөө баярые хүргэнэб. Дуратай ажал хэрэгтэ үнэн сэхэ, урма зориг бадараан хүдэлжэ байһанайтнай түлөө талархалаа мэдүүлнэб. Элүүр энхэ, урагшатай, амжалтатай, золтой, жаргалтай, һайн һайхан ябахыетнай хүсэнэб!

Юлия АНГАЕВА,
Буряад Республикын соёлой министр.

БУРЯАД РЕСПУБЛИКЫН СОЁЛОЙ БОЛОН ИСКУССТВЫН

ХҮНДЭТЭ ХҮДЭЛМЭРИЛЭГШЭД, ВЕТЕРАНУУД!

Республикынгаа дайнай, ажалай Зэбсэгтэ Хүсэнүүдэй, хуули хамгаалгын зургаануудай бүхы ветерануудай зүгһөө республикын Ветерануудай совет та бүгэдэниие мэргэжэлтэй һайндэрөөр, манай орон дотор түрүүшынхиеэ тэмдэглэгдэжэ байһан Соёлой хүдэлмэрилэгшын үдэрөөр үнэн зүрхэнһөө амаршалнаб.

Таанадта шэнэ зохёохы амжалтануудые хүсэнэбди. Соёлой һалбарин хүгжэлтэдэ нэрэтэй түрэтэйгөөр хубитаяа оруулһан соёлой һалбарин бүхы ветерануудта баяр баясхалан хүргэнэбди.

Ветеранууд манай соёлой гайхамшагта туйлалтануудаар омогорхоно болон шэнэ амжалтануудые, шэнэ илалтануудые хүсэнэ!

Ревомир ГАРМАЕВ,
республикын Ветерануудай соведэй түрүүлэгшэ.

Буряад Республикын Президент-Правительствын Түрүүлэгшэ В.В.Наговицынай түсэблэлгын зүблөөнэй дүнгүүд

Буряадай Президентын пресс-секретарь Александр Дружининай мэдээсээр, түсэблэлгын зүблөөндэ Буряад Республикын Президент - Правительствын Түрүүлэгшэ Вячеслав Наговицын Алас Дурна зүгье, Буряад Республикы, Эрхүүтэй болон Штын областьнуудыг социально-экономическа талаар хүтжөөлгын асуудалнуудаар Гүрэнэй комиссин президиумэй зүблөөнэй дүнгүүд тухай мэдээсэбэ.

Энэ түсэблэлгын зүблөөндэ экономическа хүгжэлтын талаар Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо манай республикада портово онсо экономическа зоно байгуулха тухай мэдээсэл хэбэ. Энэнтэй дашарамдуулан, апрелин 1 хүрэтэр барилгын болон гэр байрын-коммунальна комплексые шэнэлэлгын министр Улаан-Удын территориальна түсэблэлгын схемые ниислэл хотын мэр - Улаан-Удын генеральна түсэбэй буулгабари бэлдэхэ болоо. Харин транспортые, энергетикые болон харгын ажахые хүтжөөлгөөр министр Улаан-Удын аэропортын эзэлдэг газарые үргэдэхэ арга боломжо тухай Россин Транспортын министрствын тогтоол болон портово онсо экономическа зоно байгуулха тухай Федеральна зөөриг хүтэлбэрлэлгын талаар федеральна агентствын Буряад Республикадахи территориальна управлениин бэшэмэл зүбшөөл абаха даабаритай болобо.

Буряад Республикын транспортые, энергетикые болон харгын ажахые хүтжөөлгөөр министр Улаан-Удэ - Турунтаево - Хурамжаан гээн автомобилн харгы зааабарилгын ябаса тухай эндэ мэдээсэбэ. Тиэхэдэ байгааалин нөөсөнүүдэй министрэй нэгэдэхи орлогшо Галуута Нуур нууринай ажаһуутшадые эдэс хоолдо ородог сзбэр уһаар хангаха талаар ямар хэмжээнүүд абтанаб гэжэ хэлээ. Буряад Республикын экономикын министрэй нэгэдэхи орлогшо Буряад Республикын Правительствын Россин онсо экономическа зононуудые байгуулха талаар эмхи зургаантай нэмэлтэ хэлсээ баталалгада бэлдэхэ тухай эндэ мэдээсэбэ, тэрэшэлэн Россин Федерациин Грәждан оборонын хэрэгүүдэй, онсо байдалай талаар министрствын Главна управлениин начальнигай нэгэдэхи орлогшо республикаар байгааалин ушаруулдаг аюулнуудай хойшлонгтуудые усадахалга тухай мэдээсэбэ. Холтосоной уурхайгаар комиссин абаһан шийдхэбэринүүд хэр дүүргэдэнэб гэжэ шалгаһан дүнгүүд тухай мүн лэ тэрэ дуулаба.

Экономическа хүгжэлтын талаар Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо, Промышленности, олзын хэрэг эрхилэлгые болон инновационно технологинуудые хүтжөөхэ талаар республиканска агентствын хүтэлбэрлэлгшэ Вячеслав Наговицынай даалгабаряар республикын инвестиционно жасада 1 миллиард түхэриг абалгы баримталха проектнуудые Россин Федерациин министрствэдэ тушааха болоо.

Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэс хоолой министрствэдэ холын хойто зүгэй үсөөн тоото үндэһэн арадуудта заһаһа олзборилгодо үгтэдэг квотонуудые заһаһа олзборилгошодой ажахынуудаар хубаарилгаар Магаданска областийн дүй дүршэл шудалхынь даалгадаба.

Улаан-Удэ хотын мэртэ хургуулийн наһа хүсөөдүй хүүгэдэй эмхи зургаануудта нурунуудые абахын тула ээлжээнэй хэр урагшаа ябаһан тухай эрхэтэдтэ мэдээсэхэ асуудалнуудаар хотын эрдэм нурулсадай управлениин хургуулийн наһа хүсөөдүй хүүгэдэй нурулсадай таһагай хүдэлмэригө найжаруулха яаралтай хэмжээнүүдые абаха даабари үгтөө.

Инфраструктурыг хүтжөөлгөөр Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо транспортые, энергетикые болон харгын ажахые хүтжөөлгөөр министрэй хамта Эддын аймагта хүүргэ нэблбэн шэнэлэхэ шухала хэмжээнүүдые абаха болоо.

Буряад Республикын нурулсадай болон эрдэм ухаанай министр, Улаан-Удэ хотын мэр хоёр хубийн нурулсадай хургуулида мүнгэ һомололготой холбоотой асуудалнуудые шийдхэхэ даабари абаа.

Социальна хүгжэлтын талаар Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо болон Экономикын министрство хүдэлмэришэдэй мэргэжэлнүүдые бэлдэлгэтэй холбоотой ажалай дэлгүүрэй байдал тухай асуудал хаража үзэхэ болон мэргэжэлтэдыг бэлдэхэ эрхэ түлөөлэлгэнүүдые муниципальна байгуулануудта дамжуулан үгэхэ дуралхануудые оруулха юм.

Барилгын болон гэр байрын-коммунальна комплексые шэнэлэлгын министр акционернэ «Ипотекын корпораци» гэһэн бүлгэмтэй хамта ипотекин урьһаламжын страхованиин нормативна талаар үндэһэлэхэ документнуудые бэлдэхэ болобо.

Буряад Республикын зөөриин болон газарай харилсаануудай министрэй болон Улаан-Удэ хотын мэртэ Федеральна зөөригө Буряад Республикада хүтэлбэрлэлгын талаар Федеральна агентствын территориальна управлениитэй хамта федеральна зөөриин (багшанарай болон аграрна колледжнуудай хамтын байранууд) онсо аюултай, үмхирэн һандаржа байһаниг мэдэрхэ талаар федеральна комиссин эрхэ түлөөлэлгэнүүдые дамжуулха тухай Россин Зөөриин талаар албан зургаанда хандалга бэлдэхэ даабари үгтөө.

Буряад Республикын зөөриин болон газарай харилсаануудай министрэй газарай харилсаануудые гуримшуулха зорилготойгоор Улаан-Удын аэропорт тухай мэдээсэл бэлдэхэ болон нотагуудай авиалининүүдэй аэропортнуудай байдлаар мэдээсэл бэлдэхэ даабари абаа. Эдэ мэдээсэлүүдө Россин зөөриин талаар агентствэдэ тушаагдаха болоно.

Буряад Республикын Хүдөө ажахын болон эдэс хоолой министрствэдэ Вячеслав Наговицын томо мал ажалай комплекснуудые түхээрлэлгын болон тэдээндэ мүнгэ һомололгын талаар Эрхүүтэй областийн дүршэл шудалха даабари үгтөө. Энэһинээ гадна дээрэ нэрлэгдэһэн министрство нурулсадай болон эрдэм ухаанай министрствэтэй хамта оюутадой отряднуудай хүдөө нотагуудта хүдэлхэ хэрэгыг дэмжэхэ тухай асуудал шудалжа, дуралхануудые оруулха болоо.

Инфраструктурыг хүтжөөлгөөр Буряад Республикын Түрүүлэгшын орлогшо Охин-Булагай шулуу нүүрһэнэй уурхайгаар конкурсдо илагдадай хэлсээ баталха болон нотагай эриатэ хэрэглэмжэнүүдые шулуу нүүрһээр хангаха гурим тодорхойлохо даабари абаа.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэлбэлэй албан. Эльвира ДАМБАЕВА хэлбэлдэ бэлдэбэ.

Петр Логвиненко

Республикын хэмжээндэ үнгэргэдэһэн судьянарай зүблөөндэ «Эрхим сүүдэ», «Эрхим судья», «Мэргэжэлээрээ эрхим» гэһэн конкурснуудта илагдада шагналнууд барюулагдаа. Тиин Улаан-Удэ хотын Железнодорожно болон Советскэ районно сүүдүүдэй түрүүлэгшэнэр Петр Логвиненко, Татьяна Быкова гэһэд эрхим судьянар гэжэ тодорoo, уголовно ба эрхэтэн ёһоной мүрдэлгэнүүдээр эрхим дүнгүүдые туйлаа. Улаан-Удэ хотын Железнодорожно, Кабанскын болон Баргажанай районно сүүдүүдэ эрхим гэжэ тоологдоо.

ЭРХИМ СУДЬЯНАР НЭРЛЭГДЭБЭ

Аймагуудай сүүдүүдэй захиргаануудай хүдэлмэрилгшэдэй дунда Железнодорожно районно сүүдэй судья Елена Бахрунова, Кабанскын районно сүүдэй юрэнхы таһагай начальник Оксана Волкова, Баргажанай районно сүүдэй судьягай туһалагша Наталья Воронцова гэһэд мэргэжэлээрээ эрхим гэжэ элирүүлэгдэбэ. Эблэрүүлгын судьягай захиргаанай хүдэлмэрилгшэдэй дунда «Сүүдэй зүблөөнэй эрхим секретарь» гэжэ Наталия Дьякова тоологдоо, тэрэ Хойто-Байгалай районной нэгэдэхи судейнэ участогта хүдэлдэг. «Эблэрүүлгын судьягай эрхим туһалагша» гэжэ Октябрьска районной нэгэдэхи судейнэ участогта хүдэлдэг Светлана Эрдыниева тоологдоо. Буряад Республикын судьянарай Советэй Хүндэлэлэй грамота-

нуудаар Верховно Советэй судьянар Прасковья Белякова болон Татьяна Шагдарова, Арбитражна сүүдэй судьянар Инга Марактаева, Надежда Ковалева, Гусинозерскын болон Баунтын сүүдүүдэй түрүүлэгшэнэр Лариса Усолцева, Светлана Андрианова, отставкада байһан судья Юрий Вольный гэһэд шагнагдаа.

Тэрэшэлэн сүүдүүдэй бүлгэлэлэй ажал ябуулга тухай эдэбхитэйгээр ойлгууламжын хүдэлмэри ябууланайһаа түлөө «Бурятия» гэһэн гүрэнэй телерадиокомпаниин генеральна директор Александр Варфоломеев, «Бизнес Оло» сопиной редактор Людмила Очирова болоод «Баргузинская правда» сопиной редактор Светлана Степанова гэһэд урмашуулагдаа.

Людмила ОЧИРОВА.

«Алтан гургалдай-2008»

УРДАНАЙ ДУЧНАЙ АБДАР УУДАЛЖА...

Һаяхана филармониин актов зал соо «Алтан гургалдай - 2008» гэһэн урданай дуунай республиканска мүрысөөн үнгэрбэ. Тус мүрысөөндэ Буряад Республикын олон нуга нотагуудай дуушад хонгео хоолойгоор арадай дуунуудые гүйсэдхэбэ.

Заха холын Захааминай Иван Дабаев, Аюша Ванжилов, Аюна Бальжиева гэһэд тус концертнада нэжэе, уянгата һайхан дуугаа бэлэглэбэ. Василий Данцаровай «Тункиские напевы» гэһэн дуугаа дуулаһанай һүүлээр, Галина Мяханова «Застольная Баяндаевска» дуу гүйсэдхэбэ. Хөөмэй дуу гүйсэдхэдэг ВСГАКИ-гай оюутан А.Алангур хүгжэмэй колледжын багша Галсан Ошоров хоёр мориин хуураар хүгжэм зэдэлүүлбэ. Энэ үдэшэ гансашыг буряад арадай дуунууд зэдэлээ бэшэ, Светлана Носкова (Бэшүүрэй аймаг) ород арадай дуунуудые ханпоурдаа.

Концерт-нааданай һүүлээр гурбадахи нуурида Алена Бальжиева (Ивалгын аймаг), Нина Баирова (Улаан-Удэ), Галина Путинова (Ивалгын аймаг), хоёрдохи нуурида Аюша Ванжилов (Захааминай аймаг), Ирина Гомбожапова (Хэжэнгын аймаг), Туяна Жимбуева (Сэлэнгын аймаг), Сергей Тобчинов (Зэдын аймаг), нэгэдэхи нуурида - Долгор Торчинова (Агын округ), Аюхан Будаева (Улаан-Удэ), Аюна Лодоева (Яруунын аймаг), Василий Данцаров (Тунхэнэй аймаг) гэһэд гараба.

Тус конкурсн лауреадуудай нэрэ зэргэдэ Туяна Банзаракаева, Станислав Раднаев, Вадма Габанов гэһэд хүртэбэ. Зүүн Сибириин соёлой болон искусствын академийн оюутан Елена Шагдар мүнөө жэлэй «Алтан гургалдай» Гран-при шанда хүртэбэ.

Эржена БАТОВОРА.

«Алтаргана-2008» гэһэн Уласхоорондын һайндэриг угуулан

УЛААН-УДЫН СОЁЛШОДЫЕ АМАРШАЛБЯ

Бүхэроссин Соёлшодой үдэртэй дашарамдуулан, Улаан-Удын 47-дохи кварталда оршодог «Центр чтения» гэһэн түбэй библиотекеын филиал болодог газарта «Семейские янтари» гэһэн шэмээшгүүдэй, «Тоонто» гэһэн буряадай аман зохеолой ансамбльнуудые урижа, халуун сайгаар, элбэг эдэс хоолоор ветерануудые, хабаадагшадые угтаба. Тус библиотекеын хүтэлбэрлэлгшэд баярай үгэнүүдые, дуу хүгжэм зориулаа.

«Семейские янтари» (хүтэлбэрлэлгшэнэ республикын соёлой габыята хүдэлмэрилгшэ Людмила Осипова), «Тоонто» гэһэн фольклорно ансамбльнуудай (хүтэлбэрлэлгшэнэ республикын соёлой габыята хүдэлмэрилгшэ Цыпила Батурова) эдэбхитэй хабаадагшадта, ветерануудта баярай грамота, амтан сайн дээжэ

Уласхоорондын, Бүхэроссин фестивальнуудай лауреат «Тоонто» гэһэн фольклорно ансамбль.

аяганууд барюулагдаба.

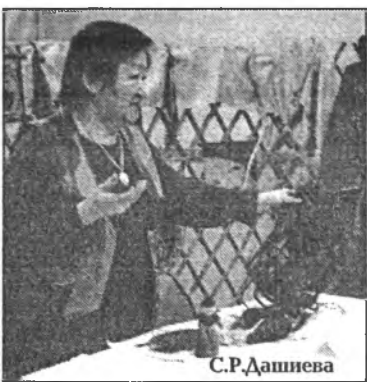
Улаан-Удэ хотын соёлой управлениин дарга О.А.Поляковагай зүгһөө бэлэгүүд үгтөө. Капустнигуудай хухюу зугаатай номернууд харуулагдаба.

Нёдондо ЛВРЗ-гэй соёлой ордондо «Уран бэлигтэнэй хото» («Городок мастеров») гэһэн хотын захиргаанай соёлой проект хамгаалһан «тоонтын-хид» эрэшүүлэй, үхибүүдэй, эхэнэрнүүдэй буряад хубсаһаа (костюм - оёдолшонинь Ц.Ц.Батурова) харуулаа, үйһөөр бүтээгдэһэн зүйлнүүдые (түйсэ, нааданхай, бусад хэрэгсэлнүүд - авторын бэлигтэй багша В.Д.Цыбинов) олоной үзэмжэдэ табыа. Буряад модон хүүхэдэй нүүдэ - гарай бэлэг болохо зүйлнүүдые (авторын - Ц.Ц.Ба-

турова) дурадхаа, мориной дэлһээр оёдоһон хибэс, бусад зүйлнүүд (гобелен бүтээдэг авторын - С.Р.Дашиева) выставкэ дээрэ табигдаа, урданай ёһо заншал харуулагдаа, ёхор наадандань хүүгэд, залуушуул уригдаа.

Эрхүүдэ мүнөө зун үнгэргэдэхэ «Алтаргана - 2008» гэһэн уласхоорондын һайндэриг угуулан, бүхы ансамбльнуудта, тэрэ тоодо «Тоонто» ансамбляда ехэ ажал ябуулагдаба. Бүхэроссин Соёлшодой үдэрөөр Улаан-Удэ хотын соёлшодые халуунаар амаршалай!

Бэлигма ОРБОВОЕВА. ЗУРАГУУД ДЭЭРЭ: «Уран бэлигтэнэй хото» гэһэн проект хамгаалгын үедэ. Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото.

С.Р.Дашиева

ГАЗАРАА ҺАЙНААР ЭЛДҮҮРИЛХЭ

Манай гүрэнэй дэлгүүрэй харилсаануудта ороходонь, орон доторнай экономическа талаар ехэ хүндэ байдалтай болоо нэн. Энэ байдалнай эдэе хоолой зүйлүүдтэ илангаяа нүлөөлөө бэлэй. Мүнөө хүдөөгэй ажалшадтай урда түбхын түрүүндэ ямар зорилгонууд табигдана гэшэб? Нэп түрүүн таряан ажалай продукция ехээр үйлдбэрлэхэ, газар таряалангаа найнаар элдүүрилжэ, орооһото ургамалай ургасые 2-3 дахин дээшлүүлэхэ хэрэгтэй. Тиихэдэе газар элдүүрилгын эршэмтэй аргууд хэрэглэгдэхэ ёһотой.

Таряан ажалай хүдэмэринүүдые, газар элдүүрилгыгэ найн шанартайгаар дүүргэгүй хаа, ямар ургаса абтахаб даа. Тиймэһээ газар элдүүрилгэдэ агротехническэ эрилтэнүүд паринаар сахигдаха, энэ хүдэмэри саг соогоо дүүргэгдэхэ ёһотой. Газар гэшыгэ дан эртэ гү, али хожомдуулжа хахалжа элдүүрилээ хаа, хүдэмэрийн шанаршыгэ муу байха, энээн нээ уламжалан, орооһо таряанай ургасшыгэ тулоураар ургахань эли.

Манай үбгэ эсэгэнэр газар элдүүрилхэ сагай болоһые мэдэхын тула адха газар альган соогоо бажуугаад, хүйһэнэй зэргэ үндэрһоо адха газараа газарта унагаадаг байгаа. Хэрбээе адха газарай жэжэхэн хубинуудта бутаржа унаа хаань, газар элдүүрилхээр болоо гэжэ тоолодог байһан гэшэб.

Жэгдэ газарта хүдэлхэ хүдэмэридэ анзаһанууд эртэнһээ бэлдэгдэнхэй байха ёһотой. Тиихэдэ анзаһанай эринүүд адли гүнзэгдэ газар элдүүрилхээр тааруулан бүхэлэгдэнхэй байха болоно. Анзаһануудыгэ найн шанартайгаар газар хахалхын тула хутагануудаар, борнойнуудаар хангаха хэрэгтэй. Тийгээд хэды шэнээн гүнзэгдэ газар хахалхаб гэжэ наринаар сахиха хэрэгтэй.

Шэнэгдэн хубилгалгын жэлнүүдэй эхилһэнһээ хойшо газарнай муугаар элдүүрилэгдэдэг болошоо. Зарим ажахынуудай механизаторнуудай дунда газараа муугаар элдүүрилхэ ушарнууд дайралдана. Газарта оролдолго гаргаһанай ашаар ургаса абахаш гэжэ мэдэжэ байбашыгэ, иимэ үзэгдэлнүүдэй манай байдалда ушарһанинһээ ехэл хайхарамжагүй ябадал гэшэб. Өөһэдыгөө мэхэлбэшыгэ, газар мэхэлжэ шадахагүйш. Жэшээлхэдэ, газар хахалгалгыгэ абажа харая. Энэмнай газар элдүүрилгын эгээл шухала хүдэмэри болоно гэшэб. Найнаар хахалбал, орооһото ургамалнуудшыгэ найнаар гараха, хүжэхэ, ехэ ургасашыгэ үгэхэ байна ха юм. Таряалангай зубшанан автомобиллин харгыгаар алишыгэ зүг тээшэ ябахад

даа, ажахыннуудаа зарим механизаторнуудай газар хахалжа байһые харахада, анзаһануудыншыгэ хүсэд бүридхэгдөөгүй, нэгэ адли гүнзэгдэ газар хахалха хутагануудынһээ, эринүүдыгэ найнаар хурсаджа тааруулаагүй байдаг. Иимээр газар хахалһанайнһээ гүдэ газар таряалан нэгэ жэгдээр харагдадаггүй.

Энээнһээ гадна анзаһанда хутага углаңгүйгөөр хахалхада, таряалан дээрэ бог үбһэн ехээр ургадаг, хорхой шумуулшыгэ үдэдэг. Мүнөө үедэ республикынай бүхы ажахыннуудта анзаһануудыгэ хутагагүйгөөр хэрэглэнэ. Тиймэһээ бүхы ажахыннуудай газар таряалан дээрэ элдэб янзын нэгэ жэлэй болон олон жэлэй үбһэ ногоон ургажа халадаггүй. Энээнһээ уламжалан, орооһото ургамалай ургасшыгэ багаар хуряагдана гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй. Анзаһануудай хутагануудыгэ хэрэглэхэ хэрэгтэй гэжэ хангуулаа. Тиихэдэ агрегатта борной шагтагалангүйгөөр газар хахалжа болохогүй. Анзаһанай хахалһан газарай үргэнигэ борной гэшэ дууһан абаха ёһотой. Зарим трактористнууд нэгэ борной шагтагалжа, газар хахалхадань, хахалһан газарын борнойн шүдэнүүдэй хоорондуур бутаруулагдангүй тэрэ зандаа гарашадаг. Анзаһанай эринүүдэй хойноһоо найнаар адаглажа харанагүй гэшэ ааб даа. Эртэ хабартаа газар хахалхада, голоомоной узуур доро хүсэдгэдээгүй газарта анзаһанай эринүүд нугаршадаг байна.

Газар элдүүрилгэдэ дээрэ заагдаһан дутагдалнууд удаадахи шалтагануудаар

ушаруулагдана. Нэгэдэхээр, ажахын хүтэлбэрлэгшэд болон агрономуудай талаһаа хиналта ёһоор бээлүүлэгдэнгүй. Үбэлэй сагта газарай үржэл, орооһото ургамалнуудай ургаса дээшлүүлхэ, газар зүбөөр элдүүрилхэ тухай мэргэжэлтэдэй дунда нуралсал үнгэргэгдэнгүй. Тиихэдэ ажахын хүтэлбэрлэгшэд болон мэргэжэлтэддүүргэгдэнхэн хүдэмэринүүдэй шанарыгэ шалганагүй, механизаторнуудай хүдэмэрийгэ урмашуулаагүй. Үшөө тиихэдэ механизаторнууд өөһэдөө ажадаа хайша хэрэг хандана. Газартаа эзэн ёһоор хандадаг хүн хээээдэшыгэ газарай хүдэмэридэ хайша хэрэг байхагүй.

Эрхүүгэй дунда хургуули дүүргэһэнһээ удаа агрономоор хүдэлжэ эхилхэдэмни, механизаторнууд халаан халаанаараа хүдэлдэг байгаа. Тиихэдэ тэдэнэй хүдэмэри түхэрэн сүүдхын туршада эмхидхэдэг нэн. Үлөөнэй 7 сагта болон үдэшин 7-до механизаторнуудай халаанууд хэлэгдэдэг байгаа. Халаанай хэлэгдэхэдэ, отделение агроном, тракторна бригадын механик гү, али бригадир, тракторна бригадын тоо бүридхэгшэ, халаанай тракторист байлсадаг нэн. Агроном хүн нэгэ халаанда дүүргэһэн ажалай шанар халуун мүрөөр шалгадаг, тоо бүридхэгшэ хахалһан газарыгэ хэмжыгэ абадаг, гаргаһалһан тоһо, түлшыгэ тоолодог нэн. Харин механик гү, али бригадир шэнэ халаанда хүдэлхэ механизатортай хамта техникын байдал шалгадаг байгаа. Тийгээд хэн ямараар хүдэлөөб, хэды шэнээн ажалай бүтээсэ туйлааб, ямар шанартайгаар хүдэлөөб, хэды шэнээн түлшыгэ хэрэгсэлнүүдыгэ гаргаһалааб гэжэ мэдээсэһэн сахилгаан хуудаһан тэрэ дары гаргагдадаг байгаа. Түлшыгэ тоһоһолгын хэрэгсэлнүүдыгэ алмахадаа, трактористнууд ехэ салин абадаг байһан гэшэб.

Хүнүүд тэрэ сагта оролдосотойгоор хүдэлхэ, эрхэмэй тоодо орохо гэжэ эрмэлзэдэг байһан гэшэб. Ажалша хүнүүдыгэ ажахын хүтэлбэрлэгшэд мэргэжэлтэдһээ гадна бүхы нотаг зонинһээ найн мэдэдэг байһан.

Агроном мэргэжэлтэй хүнүүд эрдэмэй туйлалтануудыгэ газар элдүүрилгэдэ нэбтэрүүлхэ, ядахын сагта газар элдүүрилгын юрын дүримүүдыгэ сахиха, зохёохыгөөр, урматгайгаар хүдэлхэ ёһотой байна ха юм. Газар жэгдэ бэшээр хахалхада, тарилгашыгэ хэхэдэ ехэ хүндэ ха юм даа. Илангаяа намартаа комбайнуудай ургаса хуряахада ямар муу гэшэб. Энээнһээ гадна муугаар хахалһан газарта тарилгын болон хуряалгын хүдэмэринүүдыгэ дүүргэ-

һэн техникэшыгэ эбдэржэ урагшаа ябадаггүй. Түлшыгэ тоһоһолгын хэрэгсэлнүүдыгэ ехээр гаргашалагдадаг, ургасашыгэ дутуу хуряагдадаг гэшэб.

Иимэ юумэнэй болохогүйн тула газар таряалангай хүдэмэринүүдыгэ дүүргэһын урда тээ шалтагалгадаг техникэ найнаар бэлдэхэ хэрэгтэй. Тийгээд орооһото ургамалнуудыгэ хуулгаха газар элдүүрилхэ эрдэм мэдээсэе механизаторнууд ходо дээшлүүлжэ байха ёһотой.

Үбэлэй үедэ хүдөө ажахыгаар ажал хүдэмэри нэгэ бага бараг болодог гэшэб. Энэ үедэ механизаторнуудай, таряашадай, нуга сабшалангай хүдэмэришэдэй, малшадай ерэхэ жэлдэ таряалангай найн ургаса болон мал ажалай продукция элбэгээр абахын тула хургуули үнгэргэхэ шухала. Газарай хүсэ дээшлүүлжэ, арбай таряанай баян ургаса абаха гэбэл, хэрэглэгдээгүй гү, али хүсэдөөр хэрэглэгдээгүй дотоодын арга боломжонуудыгэ бэдэрхэ хэрэгтэй. Үбэлэй сагта шэнжэлэл хэхэ шухала. Жэшээлхэдэ, юундэ хүршэнэрнай тон адли эрхэ байдалда хүдэлөөб, найн ургаса абахада, бидэ юундэ шаданагүйибиди гэжэ бодожо үзэхэ хэрэгтэй.

Радиоогоор зарим ажахыннуудай хүтэлбэрлэгшэдэй болон мэргэжэлтэдэй үгэ хэлэжэ байхыгэ шагнахада, ходол байгаа, сагай уларил зэмтэй гэжэ хэлэжэ байдаг. Тийхэдэнь жэлһээ жэлдэ дабтагдажа байһан ган гасуурһаа боложо, ёһоор ургаса абтанагүй гэжэ бодолгото болохоор болоно.

Ган гасуур болоһон жэлдэ хүдөө ажахын урагамалнууд үнэхөөрөөшыгэ хохидолдо ороно, халуун наранда шатажа урганагүй юм ааб даа. Теэд хайшан гээд зарим ажахыннууд ган жэлнүүдтэ муу бэшэ ургаса абажа шадана гэшэб? Тийхэдэнь нүгөө зариманинһээ тарилга хэхэ үрэхэшыгэ байна ха юм.

Газар таряалангай муугаар элдүүрилэгдэнэ гэшэб гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Газарай үржэл найжаруулаха гэжэ оруулан тонно үтэгжүүлгэ бүхэн, таряалангай хүдэмэринүүдтэ һомологдоһон мүнгэн хүсэдөөр харюулагдажа, газар таряалангай ферменүүдэй продукция дээшлэхын тула юу хэхэ хэрэгтэйб гэжэ Буряад ороноймнай ажалшад найнаар бодожо үзэг лэ.

Гектар бүхэнэй ургаса дээшлүүлхэ гэшэ газар таряалангай гол шухала зорилго болоно.

Митрофан ГЕРГЕНОВ,
ажалай ветеран.

БУРЯАД БОЛОН МОНГОЛОЙ ХАРИЛСААНДА ШЭНЭ ТҮЛХИСЭ ҮГЭБЭ

Үнгэрэгшэ долоон хоногто манай республикада Монголой Сэлэнгын аймагай делегаци ерһэн байла. Айлшаднай Буряадай Президент Вячеслав Давыцынтай уулзаа, республикын министрствэнүүд болон албан зургаануудаар хэдэн уулзалгануудыгэ үнгэрөө. Энэ хүдэмэрийнһээ дүнгөөр Буряад Республикын болон Монгол гүрэнэй хоорондо аша тухатай харилсаа холбоо бэхжүүлхэ хэдэн хэлсээнүүд баталагдаа. Монголой делегациин ерһэнтэй дашарамдуулан, пресс-конференци үнгэргэгдөө.

Энэ пресс-конференцидэ хабаадагшад үгэ хэлэхэдэе, хүдөө ажахыгаар гол түлэб харилсаа холбоотойбди гэжэ тэмдэглээ. Энэ шэглэлээр үшөө ехэ хүдэмэри ябуулагдаха гэжэ эндэ хэлэгдэ. Хонин ажал нэргээхын тула Буряад орон руу Монголоо буряад үүлтэрэй хонидыгэ асаржа үсхэбэрлэхөөр түсэблэгдэпэ. Манай хүдөө ажахын болон эдэе хоолой министр Жаргал Батуевай хэлэхээр, мартын 12-то Хүдөө ажахын министрствын хүдэмэригын бүлэг Монгол ошожо, гүрэнэй хилэ дээгүүр адууһа мал наашань наадгүйгөөр оруулаха асуудал хэлсэжэ ерээ. Ээлжэндэнь Буряад оронһоо хүршэ гүрэнэй Сэлэнгын аймаг руу 1 миллион 123 мянган түхэригэй 120 тонно минеральна

ТОБШОХОНООР

үтэгжүүлгэнүүд зөөгдэхэ юм. Гадна монголнуудта манайхин бидэ 2 миллион 600 мянган түхэригэй 2 тонно таряанай үрһэ, 120 тонно хартаабха, тиихэдэ 350 мянган түхэригэй үрэ жэмэсэй сагдуулнуудыгэ үгэхэ болоо. Хамта дээрээ хүдөө ажахыгаар 12 миллион гаран түхэригэй хэлсээнүүд баталагдаа.

ХЭЖЭНГЭДЭ ЯҺАЛААМЖАЛТАТАЙ ХҮДЭЛНЭ

Хэжэнгын аймагта һая болотор ажалгүйшүүл ехэ олон байһан. Энэ асуудал шиидхэхын тула хүдэмэрийн һууринуудыгэ 2005-2007 онуудай туршада байгуулаха, үлөөн сахиха Генеральна схемэ бээлүүлэгдээ гэжэ аймагай захиргаанай экономикын болон олзын хэрэг эрхилэлгын талаар хорооной түрүүлэгшэ Солбон Доржиев хэлэнэ.

Тус программын хэмжээндэ үнгэрһэн жэлдэ 175 хүдэмэрийн һууринууд эмхидхэн байгуулагдаа.

Хэжэнгын аймагта мүнөө үедэ эдэе хоол буйлууддаг модо бэлдэхэдэ, болбосорууддаг предпрятинууд яһала бараг хүдэлнэ. Тэдэнэй дунда республика соогоо үйлдбэрлэн сыр, тоһоороо мэдээжэ болоһон «Пищевик»

гэһэн кооператив ороно. Тиихэдэ аймагай эд хэрэглэгшэдэй бүлгэмэй бүридэлдэ ородог колбаса үйлдбэрлэдэг цех найн шанартай мяханай зүйлнүүдыгэ бүтээн гаргана. 2007 ондо нотагай промышленна предпрятинууд хамта дээрээ 34 миллион үлүүтэй түхэригэй продукция үйлдбэрлөө.

Гадна ой модо бэлдэхэдэ предпрятинууд ажал хүдэмэридөө найн дүнгүүдыгэ туйлана. Үнгэрһэн жэлдэ хилээмэ баридаг предпрятинууд найн хүдэлөө.

Нэрлэгдэгшэ аймагаар үнгэрһэн жэлдэ 11098 тонно хүн, 2430 тонно мяхан үйлдбэрлэгдөө. Эбэртэ бодо мал 416 толгойгоор олоһороо. Тиихэдэ гахай, моридыгэ аймагай зарим ажахыннууд амжалтатай үсхэбэрилнэ.

«АПК-е хүжөөлгэ» гэһэн Үндэһэн проектээр үнгэрһэн жэлдэ 67 хубийн хамһабарийн ажахыннуудай эзэд 15 миллион үлүүтэй түхэригэй урьһаламжа гүрэнһөө абанхай. Тиихэдэ «Хүдөө нотагай социальна хүжэлтэ» гэһэн программаар залуу мэргэжэлтэд 432 дүрбэлжэн метр талмайда гэр байрануудыгэ абажа түбхиноо. 30-һаа дээшэ наһатай эрхэтэдэ 1224 дүрбэлжэн метр талмайда гэр байра үгтөө.

Буряад Республикын Президентын болон Правительствын хэлбэлэй албан.

Мүнгэн сэргэ

«Сахилгаан»

Хоца Намсараев тухай дуулаагүй хүн манай республикадаа үгүй ёстой. Энэ нэр дурдахдаа, буряад уран зохёол эжлүүдгүй ойно одоог, тезд уран зохёол гэхэдэшье, Хоца Намсараев лэ ханагдаахидаг бшуу.

Үндээн буряад литературын хүгжэлтэд горитой хубита оруулсан аха захатап Хоца Намсараевай, Жамсо Тумуновай, Чиниэ Цыдендамбаевай, мүн олон олон суута уран зохёолшодой нэр бахархан байжа дурдахаар.

Нэгэ бэшэ, хэдэн шалтаганһаа боложо, уран зохёол хүгжэлтгүй. Нэн түрүүн эмхидхэлэй хүдэлмэри нулаада. Бэшэдэг залуушуулаа суглуулжа, зохёолнуудынь уншаха, шүүмжэлхын аргаар дэмжэжэ шаданагүйбди.

1980-яад онуудай тэн багһаа буряад литературын хүгжэлтэ нулаадаг эхилэ хэн. Тезд хэды болотор энэнь үргэлжэлэ гээшэб, ямар шалтаганһаа боложо, аяар 20-ёод жэлэй туршада уран зохёолой байдал хубилнагүйб?

лэ эмхиин зиндаатай болонхой. Мүнгэ алтаар дуталдана, байра байдалшыггүй. Гадна залуу уран зохёолшодой бэшгэй техникэ найжаруулха, элдэб онол аргапуудынь зааха тусхай хургуули үгы.

Буряад уран зохёол жаграйнгаашье талаар хэсүү байдалтай, тезд нэгэл газартаа тогтошоо гэхин аргагүй. Нүүдэй үедэ романууд олоор гарадаг болонхой.

Гадна залуу бэшээшэд Литературна дээдэ хургуулида эльгээгдэхэе болишоо. Нүүдэй арбаад гаран жэл соо буряад яһанай нэгэшье хүн Максим Горькийн нэрэмжэтэй институтда хураагүй. Тезд энэшынь ойлгосотой. Москва хотын Литературна институтда хурахан түлөө жэлэй 42 мянган түхэриг түлэхэ хэрэгтэй.

Гэбшынь нуралсалай энэхэн асуудал шийдхэхэ талаар ажал ябуулагдажа эхилэпхэй. Нёдондоонхоо Зүүн Сибириин гүрэнэй соёлой академидэ 15 хүн уран зохёолшын мэргэжэлтэй болохо гэжэ хуража байнхай.

Уеһоо үедэ дамжан ерэнэн дэлгэр буряад сэдхэлэй хүгжэлтэдэ айхабтар хэээр нүлөөлдэг буряад уран зохёоло мандуулха, амин голынь аршалан абарха хэрэг гүрэн түрын дэмжэлэ, тэдхэмжэлэ сэхэ дулдадана.

Нэн түрүүн нэгэдэлэйнгэ интернет-сайт нээжэ, бүридэлөө үргэдхэхэ, уласхоорондын хэмжээндэ гараха түсэбтэйбди. Гэшүүдэйнгэ номууды эхлэхэ талаар ажал ябуулха, "Жэгүүртэ хүлэг" нэгэдэлэй үдэрнүүды, мүн эхилэн бэшгээшэдэй фестиваль үнгэргэхэ ханаатайбди.

«Угалза»

Буряад литературамнай баян түүхэтэй, бардам заншалтай даа. Тэдэниинь үндэр дээрэ үргэлжэлүүлхэ залуу бэлитгэнэй мүнөө сагта хурга драма үсөөншыь һаань, ахамад, мүн дундаш үсын түлөөлэгшэд үдха түгэлдэр зохёолнуудаараа үргэн олониттэээ баясуулһаар.

Буряад уран зохёолой хүгжэлтэдэ бага бэшэ нүлөө үзүүлдэг Захааминай «Уран дүшэ», Яруунын «Булаг», Түнхэнэй Мүнхэ-Сарьдагай, Хэжэнгын Бата Базароной нэрэмжэтэ болон бусад нэгэдэлнүүдэй дунда Улаан-Үдэ хотын оюутдай «Жэгүүртэ хүлэг» өөрын онсо нуури эзэлнэ.

9-дэхи классай хурагша байхадаа, «Мориной арыатан» гэжэ расказ бэшэб. Түрүүшынгээ эпэ зохёолынь литературна конкурсдо эльгээгээд, 1-дэхи нуури эзэлжэ, түрүүн «Жэгүүртэ хүлэг» нэгэдэлэй гэшүүн, удаань БГУ-гай Үндэһэтэнэй гуманитарна институтдай оюутан болоо һэм, - гэжэ, Загарайн аймагай Асагадай дунда хургуули түгэсхэжэ гараһан Эрдэм Абиудев хөөрэнэ.

Уран зохёолой региональна олимпиадын дүнгүүдээр Буряадай, Агын болон Усть-Ордагай холо ойрын нотагауудһаа, Үбэр-Монголой Шэнэхэн хушуунһаашье эгээл эрхим хубүүд, басагад тус хургуулин шабинар боложо, литература шэнжэлэгшэдэй болон мэдээжэ уран зохёолшодой мастер-классуудай, хэһээлнүүдэй үедэ зохёол бэшгэлгын теорин асуудалнуудай танилсажа, дүй дүршлөө дээшлүүлнэ, зохёохы ажалаа онсо шанартай болгоно.

Шүлэгүүдэни дуун боложо эхилэнхэй. 1-дэхи курсын оюутан байхадаа, Наранбаатарай Нар-Оюутай хамта «Эжыдээ» гэжэ дуу бэшэ һэм. Наян болзорто «Түрэнэн тоонтодо магтахамни» гэжэ хоёрдохой дууни гараха. Хүгжэмьнь монгол композитор Баттулга бэшэ, Буряадай мэдээжэ дуушан Бадма-Ханда Аюшеева тэрэниинь дуулаха, - гэжэ залуу шүлэгшэн Эрдэм Цыренжапов түрүүшынгээ амжалтанууд тушаа хөөрэнэ.

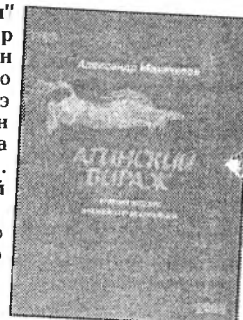
«Жэгүүртэ хүлэг» гэжэ гаршаг доро хэблэгдэн шүлэг, расказуудай суглуулбари соо бүтээлнүүдэ хэблүүлэн эгээл эрхим бэшгээшэдэй нэрэнүүды дурдалтай: Наталья Сыбенова, Туяна Цыбденова, Валерия Жанчинова, Дарима Дулмаева. Мүн тнихэдэ, байгша ондо Эрдэм Цыренжапов Баярма Борохитова хоёрой Буряадай Соёлой министрствын стипендидэ хүртэһэниинь «Жэгүүртэ хүлэг» нэгэдэлэй үшөө нэгэ амжалта болобо.

Энэ нэгэдэл гансашье Буряад Республикын бэшэ, харин Агын болон Усть-Ордагай, Хитадай Шэнэхэн нотагайшыь бэлитгэй хубүүд, басагады дэли дороо суглууланхай. Тнихэдэ буряадһаа гадуур, хуушан монголооршы шүлэг юм гү, расказ, туужа найруулдаг үхиүүд энэ нэгэдэлэй гэшүүд болоно. Хэрбээ манай уншагшадай дунда гуурһанайнгаа хабые туршаха хүсэлтэй эдир үетэн байгаа һаа, Буряадай гүрэнэй университетэй Үндэһэтэнэй гуманитарна институт руу хандаарайгты.

«Алтан гадаһан»

«Московский комсомолец в Бурятии» сониной сурбалжалагша Александр Махачкеев Агын округой нүүдэй үсын түүхэ согсолһон ном хэблүүлэ. 1992 онһоо 2008 он болотор Ага нотагай Россин бээ даанги мого нотаг байха үедэ ямар юумэн туйлагдаа? Гол түлэб, энэл асуудалда харюу үгэхэ гэжэ автор оролдоһон байгаа.

Александр Махачкеев Буряад орондо яһала мэдээжэ хүн юм. Политикын онсо орёо асуудалнуудынь тайлбарлахдаа гү, эстрадаын одон тухай зураглал бэшэхэдэ гү, бусадай подцидэ обёорондоогүй юумэ ажалгажархиһан лэ байдаг. Магад, тиймэһээл гуурһан дороһоонь мүндэлһэн мур бүхэн уншагынь сэдхэлдэ унтаршагүй түүдэг посоодог байгаа аалам?

Зуун жэлнүүдэй гүн руу шэртэнэн энэхэн нодэдэй хёрхы эгээлэй хүн гайхадаг ёһотой даа. Бусадай анжараагүй юумэ булайханаар тодорүүлжа, мэргэн гэгшын тобшолол хээд, мэшээхэдэжэ байдаг Александр Махачкеев нүүдэй 10-аад лэ жэлэй туршада сэтгүүлшэнээр ажаллана. Тезд богонихон энэ болзор соо Буряадай журналистикын орёл дээрэ гаража, дүрбэн тээшэ дүүрэн тэгшэ мэргэжэлтэн гэжэ аддаршаа. Зүгөөр Александр ахын анханай хүсэлнүүд ондоошог хэн. Соёлой, мүн худөө ажахын хээдэ хургуулинуудта хуража гараад, эдэл халбаринуудынь хүгжөөхэ түсэбтэй байһан аад, сэрэгэй алба хаажа бусаһанайнгаа удаа Улаан-Үдын шэлэй заводто хүдэлөө.

Эндэ-тэндэ ябахадаа, хүн өөрынгөө харгы бэдэрнэ ха том даа. Тезд саашаа юушынь боложо магадгүй. Хэн мэдээб даа? - гэжэ, хуби заяанайнгаа эрид хубилалтануудынь сэтгүүлшэн тайлбарилна! Түрэл аралтаа хабаатай түбһэн юумээр һонирхдог гэхэдэ, Александр Махачкеевэй Ага тойрог тухай ном бэшэжэ гэжэ шийдэһэниинь ойлгосотой болоно. Гэхэ зуура энэхэн номынь сэтгүүлшэдэй хани нүхэсэлэйшынь үрэ дүн гэжэ нэрлэхээр.

Агын мэдээжэ фотограф Сергей Доржиев Александр Махачкеев хоёр хамтаржа, энэ ном гаргаба. Проектые Иина Мушкева ударидаа. Агын округ, үнэхөөрөө, гайхамшаг түүхэтэй. Агуу Балжан хатанай үһөө эхилжэ, энэхэн тала дайдаа эзэн янзаар хуурадаг, Ага 8 эсэгын үри һадаһад ажалдаа абьяас габнагай гэжэ суурхдаг. Тезд Александр Махачкеев нүүдэй 15-16 жэл соо Ага нотагаархидай туйлаһан амжалтануудыел согсолхо зорилго урдаа таһинан байгаа.

Агад харуулха юумэн олон. Харгы замууд, хургуули, сээрлигүүдыньшынь хуу шэнэ. Байр Жамсуевай ударидаага доро ехэхэн юумэн хэгдээл даа, тэрэниинь лэ энэ ном соо ороо, - гэжэ автор хөөрэнэ.

Ага нотагай түүхын ээлжээтэ хуудаһан ирагдаа, мүнэ Забайкалийн хизаарай бүригдэлдэ ороһон тойрог ерээдүйдэ хайшан гэжэ хүгжэхэб гээд, сэтгүүлшэнһээ асуубади. Хорёод хүн Забайкалийн хизаарай захиргаанда орохоёо байна гэжэ дуулаа һэм. Агын округой гулваа губернаторай 1-дэхи орлогшын тушаалтай байха. Худөө ажахын министрство, сүүд, прокуратурадынь Агын түлөөлэгшэд харюусалгатай тушаалнууды дааха ёһотой. Эдэ бүгэды Байр Жамсуев хиналта дороо абанхай. Тиймэһээ Ага нотагай байдал муудашахань гэжэ хэлэхын аргагүй, урданайхяараал урагшаа дабшаха гэжэ найдахаар лэ даа, - гэжэ, сэтгүүлшэн багсаамжална.

Александр Махачкеев алиш асуудал адли бэрхээр тайлбарилдаг байһанаараа Буряадай олониттэдэ мэдээжэ. Экономико, хүдөө ажахы, нуралсал, соёл гээд лэ, гуурһандань дайруулаагүй халбары гэжэ байхагүй. Зүгөөр буддын шажаанда бусадһаа олон статыануудынь зориулагдаһанхай.

Энэхэдэг ошожо, буряад хубарагууд ямар ажабайдалтай гэжэ һонирхоод эрээ һэм. Урзагда Түбэдөөр аяншалаа һэм, Гумбүм, Ахаса хотонуудаар ябааб, зүгөөр буряадуудай урдань хуража байһан Лавран дасан хүрөөгүйб. Мүнөө ошохо ханаатай байһаб, - гэжэ Александр Махачкеев түсэбүүдээрэ хубаалдана.

Ага тойрогой түүхэ тобшохонооршынь һаа, тон тодоор зураглаһан Александр Махачкеевтэ урагшатай, урматай ябахын хүсэл даа.

Даша-Доржо БОЛОТОВ, «Мүнгэн сэргэ» дамжуулгын редактор.

2008 он - Хүүгэдэй уншалгын жэл

МОНГОЛ АЯДАЙ СЭСЭН ҮГЭ

Б

Багаа ехэ боложо,
 Нимгэнхэ зузаан болодог.

Бага шулуугаар
 Ехэ шулуу нэндэхэ

Байшанда бахана түшэг,
 Байда нүхэр түшэг.

Бээ мэдэбэл, хүн,
 Бэлшээрээ мэдэбэл, мал.

Богони буу ехэ дуутай,
 Богони хүн ехэ үгэтэй.

Бодоһон олон зүйлөө
 Бүтэнэн нэгэ зүйл дээрэ.

Бороотой болобошье
 болзортоо,
 Хуратай болобошье
 хугасаандаа.

Бүлээ найн бол,
 Хутага хурса.

Г

Габала хахарбаш малгай
 соогоо,
 Гар хухарбаш хамсы соогоо.

Галһаа зугадажа,
 Уһанда унаха.

Галуун ябабал, дуутай,
 Хүн ябабал, нэрэтэй.

Ганса дэгэлтэ барилдааша,
 Ганса морито урилдааша.

Гансаһаа газар дүүрэнэ,
 Дуһалһаа далай дүүрэнэ.

Гарабал, ганзагатай,
 Оробол, олзотой.

Гуталдаа хабшагдаһан хүл
 хөөрхы,
 Эхэнэртээ хабшагдаһан эрэ
 хөөрхы.

Гүжэр үгэ
 Гүнзэгы уһанһаа хэсүү.

Д

Даари дээрэнэ
 Дабһа адхаха.
 Дуранда зоболон үгы,
 Дурдамда шэрүүн үгы.

Дороо нууртай,
 Дотороо бодолтой.

Дэгэлынь муухан болобошье,
 Дээдэхидынь муутгүй.
 Уужань муухан болобошье,
 Үгэнь муутгүй.

Дэгэлэй шэнэнь найн,
 Нүхэрэй хуушанинь найн.

Дээрээ эмтэй, ахатай,
 Дороо домтой, дүүтэй хүн.

Жор үзөөгүй ламаһаа
 Зоболон үзэнэн шабганса
 дээрэ.

Жаргал даахагүй бол,
 Зоболон даана.

Загаһанай мяхан забһардаг,
 Үхэрэй мяхан үгэтэй.

Зуун задагай,
 Жаран хахархай.

Залгижа эдибэл, хорон,
 Жажалжа эдибэл, хоол.

Залуу хүндэ наһан найхан,
 Хүгшэн хүндэ хубсаһан
 найхан.

Залхуугай газар аргалгүй,
 Залгидагай гэртэ хоол үгы.

Замай хүзүүн ута,
 Заанай хүзүүн богони.

Захибал, захяа хүндэ,
 Сохибол шулуун хүндэ.

Зуд нэгэ жэлэй,
 Журам мянган жэлэй.

М

Магад, үхэхээ мэдэбшье,
 Маргаажа үхэхээ мэдэхгүй.

Мал тэжээбэл, хушуу
 тоһодоно,
 Хүе тэжээбэл, хүсэ нэмэнэ.

Мяхан хэлэн алдана,
 Жалжагы гутал халтирна.

Мяханай хаан нодон,
 Яһанай хаан шүдэн.

Могой модо ороно,
 Муу үгэ бэе ороно.

Модоор сохиходо, мяхан
 үбдэнэ,
 Үгөөр сохиходо, яһан үбдэнэ.

Мууень хэлэжэ,
 Гуулиннь малтаха.

Муу хүн үе дайрана,
 Муу морин шулуу дайрана.

Муу хүн хэрүүлшэ,
 Мухар үхэр мүргөөшэ.

Муу хүн архиһаа шангарна,
 Улаһан дээһэн уһанһаа
 шангарна.

Мэхын ехэ үнэгэндэ,
 Мэндин ехэ билдагуушанда.

Муу хүниие аргаар,
 Мухар үхэрые дүрөөр.

М.Батоин буряадшалжа,
 хэблээд бэлдэбэ.

А

Абын нургаал алтан,
 Эжын нургаал эрдэм.

Ажал хэжэ хүн болодог,
 Ара дабажа хүлэг болодог.

Айлай алаһаа
 Адуунай алаг дээрэ.

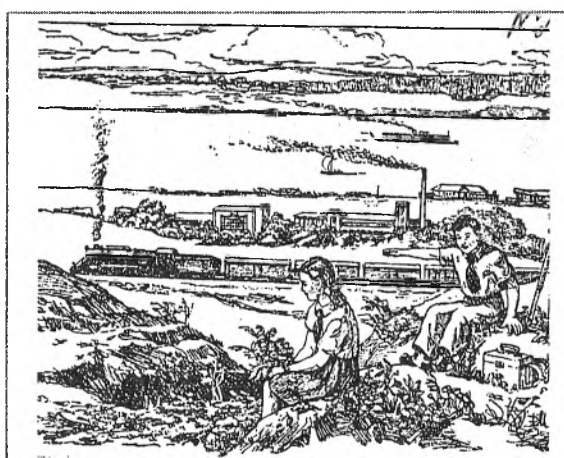
Аласые харабал,
 Аминда туһатай.
 Холые бодобол,
 Хожом туһатай.

Ама алдабал, барижа
 болохогүй,
 Агта алдабал, барижа болоно.
 Аягын харюу үдэртөө,
 Агтын харюу жэлдээ.

«ГЭСЭР». А.Н.САХАРОВСКАЯТАЙ зурагууд

КАК РАЗВИВАТЬ СМЕКАЛКУ?

Во всякой творческой деятельности нужны человеку сообразительность, находчивость, умение рассуждать, - все то, что наш народ метко определяет одним словом «смекалка».

Смекалку можно воспитать и развить систематическими упражнениями. Вот для такого рода внепрограммных занятий, бесед и развлечений в свободный вечер, в семейном кругу и с друзьями даю несколько задач, требующих работы ума, развивающих смекалку и необходимую логичность в рассуждениях.

Школьники—мальчик и девочка—только что произвели метеорологические измерения. Теперь они отдыхают на пригорке и смотрят на проходящий мимо них товарный поезд. Паровоз на подъеме отчаянно дымит и пытит. Вдоль полотна железной дороги ровно, без порывов дует ветер.

— Какую скорость ветра показали наши измерения? — спросил мальчик.
 — 7 метров в секунду.

— Сегодня мне этого достаточно, чтобы определить, с какой скоростью идет поезд.

— Ну, да,—усомнилась девочка.

— А ты присмотришься повнимательнее к движению поезда.

Девочка думала недолго и тоже сообразила, в чем тут дело.

А увидели они в точности то, что нарисовал наш художник.

С какой же скоростью шел поезд?

ПЕРЕПРАВА ЧЕРЕЗ РЕКУ (старинная задача)

Небольшой воинский отряд подошел к реке, через которую необходимо было переправиться. Мост сломан, а река глубока. Как быть? Вдруг офицер замечает у берега двух мальчиков, которые забавляются в лодке. Но лодка так мала, что на ней может переправиться только один солдат или только двое мальчиков — не больше! Однако все солдаты переправились через реку именно на этой лодке. Каким образом?

Решайте эту задачу «в уме» или практически, — используя шашки, спички или что-либо в этом роде и передвигая их по столу через воображаемую реку.

ВОЛК, КОЗА И КАПУСТА

Это—тоже старинная задача; встречается в сочинениях VIII века. Она имеет сказочное содержание.

Некий человек перевозил в лодке через реку волка, козу и капусту. Дело в том, что в лодке мог поместиться только один человек, а с ним или волк, или коза, или капуста. Но, если оставить волка с козой без человека, то волк съест козу, если оставить козу с капустой, то коза съест капусту, а в присутствии человека «никто никого не ел». Человек все-таки перевез свой груз через реку. Как он это сделал?

Подготовил Семен УШНИЦКИЙ.

Размышления писателя-исследователя

ХРОНОСОФИЯ

Почти во всех книгах Л.Н. Гумилёва есть синхронистические таблицы, где сопоставляются события, происходившие одновременно в Азии и Европе. Опираясь на понятие хронософия, учёный заставляет задуматься о смысле и мудрости времени. Почему некоторые события происходят не только синхронно, но и очень сходно, хотя разделены в пространстве тысячами вёрст? Может, Мировой Разум заставляет задуматься о событиях, чтобы не повторять ошибок прошлого?

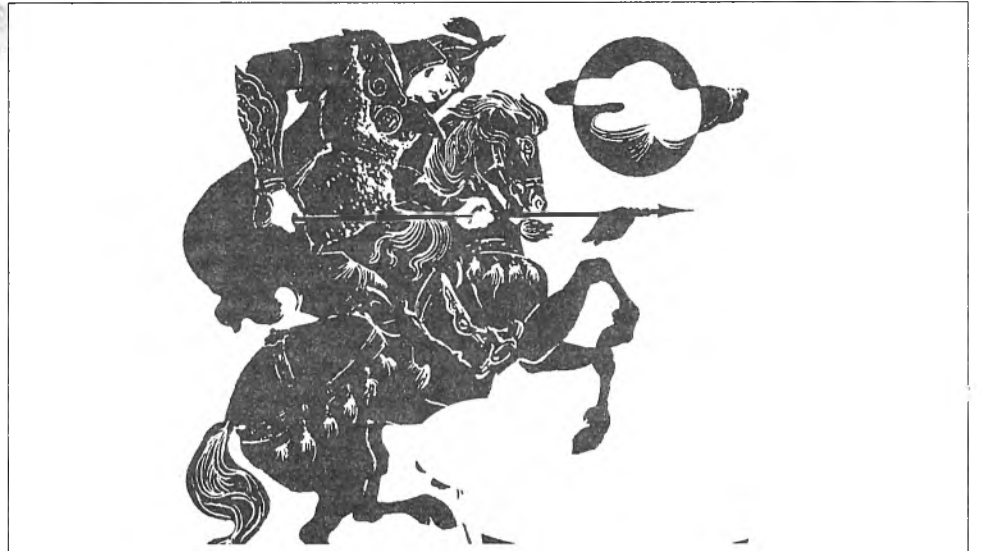
Ученик Платона философ Плотин писал: «Прошлое находится в настоящем, как и грядущее». Отталкиваясь от древних греков, аргентинский писатель Борхес настаивал на одновременности прошлого, настоящего и будущего. Называя время разбитым отражением вечности, он цитировал Святого Августина: «Частички прошлого и будущего имеются во всяком настоящем». Кое-кто считает, что время течёт не только из прошлого в будущее, но и наоборот. Недаром испанец Мигель де Унамуно писал: «Река времени струится из вечного завтра».

Лев Толстой писал о роли большого сцепления в литературе. Ещё значительнее роль большого сцепления в истории. Даты, события, как чётки, нанизанные на одну нить, рождают массу мыслей, сравнений и ассоциаций.

Я попытался вложить рассуждения о смысле времени и совпадении судеб в мысли Тургэна, главного героя моего романа «Гонец Чингисхана»: «Что ему стоит, при его-то возможностях? Он ведь видит прошлое и будущее, слышит голоса с неба». Так он увидел далёкого героя по имени Арслан Зурх - Львиное Сердце. Повесник Темучина, Ричард I возглавил III Крестовый поход, захватил остров Кипр и крепость Акру в Палестине. И в 1189 году, когда Темучина избрали ханом, Ричард Львиное Сердце стал королём Англии. Постоянно воюя, он почти не жил там и, как Чингисхан, погиб в походе, но гораздо раньше - в 1199 году, и на 30 лет меньше.

На земном шаре множество горячих точек, где напряжение не утихает с древних времён. Подобные места словно заражены давней враждой, которая, как торф, то и дело вспыхивает, выбрасывая новые сполохи огня. Не буду говорить о волнениях в Африке, на севере Испании, где бунтуют баски, о Северной Ирландии, где противостоят протестанты и католики.

Назову лишь места, которые покоряли монголы — Китай, Ирак, Иран, Афганистан, Средняя Азия, Кавказ, Палестина, Россия, Украина, Польша, Венгрия, Чехия. Если Китай, Россия, страны Европы сумели стабилизировать положение, то си-

туация в Иране, Ираке, Афганистане, на Кавказе тревожит не только их жителей, но и весь мир. Не дают ли там всходы некие вирусы войны, посеянные ещё Александром Македонским, а также персами, монголами, турками-сельджуками?

«Почему у меня такое чувство, - пишет известный на Западе ученый и писатель Этьен ван Херден, - будто бы события давних лет имеют какое-то особенное, тайное значение для меня и для всех, кто меня окружает? Может быть, призраки прошлого, не могут оставить эти места в покое, потому что никто так и не разобрался до конца в том, что же на самом деле произошло?»

Всех беспокоят провокации в Закавказье, от которых муторно не только абха-

зам, осетинам, грузинам, но и их соседям. Мы устали и от перестрелок, взрывов в Чечне, Ингушетии, Дагестане. Настораживают вспышки «межкняжеской» вражды на Украине и ксенофобия в ряде мест России.

Может, некие вирусы войны, как споры сибирской язвы, дремлют в почве? А их «раскапывают» не только духи злых предков, но и некоторые нынешние политики, выступающие в средствах массовой информации.

«Для вечной жизни не нужно питаться эфиром и искать таинственных афоризмов, - сказал Чань Чунь Чингисхану, - только приказ: «Не убивай!» покажет, как велика ваша заслуга».

САМЫЕ-САМЫЕ

Самым долголетним считается брат Чингисхана Бельгутай. Е. Кычанов в книге «Властители Азии» пишет: «Бельгутай прожил 110 лет и умер в 1255 г.» Получается, что он родился в 1145 году. Его брат Бэктэр, убитый Темучином, был старше его, но Бельгутай не мог быть старше Темучина на 10-17 лет. И всё же стоит принять эти цифры, так как иных нет.

Долго прожил Хайду, правнук Чингисхана и внук Угэдэя. В отличие от отца Каши, умершего от пьянства, он не пил и правил в Средней Азии, где в 1259 г. стал главой огромного региона. Оказав неповиновение Хубилаю, он стоял на стороне Ариг-Буги и три года не приезжал на курултай в Пекин. Хайду умер в 1306 г. в возрасте около 90 лет.

Джувеини писал о преемнике Чин-Тимура, старом монголе из племени керейтов по имени Назал. Во время назначения в 1236 г. на пост наместника Хорасана Назалу было более ста лет, но он был бодр, здоров.

Средний возраст ханов невысок, менее 50 лет, многие из них страдали запоями и болезнью ног. Но воины Чингисхана жили ещё меньше, в среднем — около 25 лет, так как погибали в сражениях.

Самый плодовитый — сын Чингисхана Джочи. По сведениям Рашид ад-Дина, он имел 40 детей и более 100 внуков. У вышеупомянутого Хайду было много детей, из них - 24 сына, а по другим сведениям — более сорока.

И всё же самым великим во всех отношениях, конечно, был Чингисхан. Кто-то подсчитал, будто сейчас у него 16 миллионов потомков.

Самым тяжёлым и толстым был лама Агинского дацана по имени Доржи-Нима — более 250 кг. В

1935 г. его арестовали и выслали. Он еле уместился в санях. Когда он вернулся после долгих странствий по ГУЛАГу, родичи не узнали его, так похудел он, «съев» лишний вес. Но полнота спасла его от голодной смерти.

200-килограммовый тяжеловес Анатолий Михаханов из бурятского села Заиграево в 17 лет переехал в Японию. Став сумоистом, он выступает под псевдонимом Аврора Мицури. В 2007 году он добился больших успехов на татами.

Самым высоким был богатырь Гонгор — 2 метра 64 см. В начале 1900-х годов он жил возле озера Хубсугул. Обладая необычайной силой, он ворочал, катал огромные камни. Один из них весил 640 кг.

Самым смекалистым и смелым был первый монгольский воздухоплаватель Геленхуу из аймака Мурэн. Он соорудил из кожи летательный аппарат, похожий на нынешний дельтоплан. Прыгал с высоких вершин, одна из которых достигала 120 метров. Эти полёты проводились в 1920-х годах, когда в стране не было радио и электричества, никто не видел планеров и самолётов. Но уже в 1981 году в космос поднялся первый монгольский космонавт Гуррагча.

Самым большеголовым был министр здравоохранения БМАССР 1930-50 гг. Н.А. Абыков - 72-й размер головного убора. Среди большеголовых были также директор ГИЯЛИ Г. Бельгаев, начальник Байкалрыбхоза И. Болдогоев и многие другие. Это подтверждает данные учёных о том, что у бурят и монголов - самый большой объём и вес мозга.

О том, что эти мозги - не просто большая серая масса, читатель узнает из примечания к гла-

ве «Похороны хана» моей книги «Гонец Чингисхана» о бурятах лауреатах Ленинской и Государственных премий, участвовавших в освоении самых современных технологий. Среди них — создатели космических кораблей М. Абахаев (Саратов) и А. Шаракшанэ (Москва), конструктор и испытатель водородных бомб А. Сельверов (Саров), директор по науке РНЦ «Курчатовский институт» Б. Чайванов (Москва)...

Среди кочевников было много съедавших за обедом барана. Устраивались даже соревнования, кто больше и быстрее ест. Когда казахский писатель Сабит Муканов, считавшийся потомком Чингисхана, в 1959 г. приехал в Лондон, в большой газете появился его портрет на четверть полосы. Писатель сначала обрадовался, но подпись расстроила: «Этот человек в один присест съедает барана».

Самым метким слыл брат Чингисхана Хасар. В ветреную погоду он на спор убил высоколетящего грифа, попав в его шею, как ему заказали. И в более поздние времена монголы и буряты славились меткостью. Этнограф М. Хангалов писал, что в XIX веке приангарцы с большого расстояния попадали стрелами в цель, стоящую за отверстием втулки колеса телеги.

В годы Великой Отечественной войны прославились снайперы Ц. Доржиев, Ж. Тулаев, уничтожившие, соответственно, 270 и 310 фашистов, артиллерист Владимир Борсоев, комбат Д. Жанаев, погибший под Берлином. Один из снайперов влёт сбил вражеский самолёт. А в боях с Японией отличились И. Баторов и И. Балдынов. Бывшие охотники, труженики полей и заводов защищали Москву, Ленинград, сражались в Сталинграде, на Курской дуге,

форсировали Днепр, освобождали Варшаву, Прагу, дошли до Берлина. Более сотни наших земляков — жителей Бурятии, Иркутской и Читинской областей, стали Героями Советского Союза. А тысячи полегли на полях сражений! Их имена высечены на обелисках в Подмосковье, на Украине и на монументах в каждом селении по обе стороны Байкала.

Многие буряты служили разведчиками не только на полях сражений, но и за линией фрон-

т освоили материк вплоть до Южной Америки. Это подтвердил выдающийся археолог А.П. Окладников, Герой Социалистического Труда. В его жилах, как у многих русских уроженцев Иркутской области, текла и бурятская кровь. К концу жизни он выглядел вылитым бурятом.

Родство монголов и индейцев Северной Америки доказали и этнографы, обнаружив удивительное сходство этих народов в одежде, предметах быта, орудиях производства и даже в шаманских призываниях.

Мартын 25 - Бүхэроссин Соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй үдэр

Н.Г.Донсоронова

Соёлой ажабайдалда 40 гаран жэлдэ хүдэлжэ байһан Надежда Галсановна ДОНСОРОНОВА Соёлой байшангай инструкторһаа эхилээд, Арадай Уран бэлигэй республиканска түбэй директор болотор ургаа.

Буряад Республикын Соёлой министрствын дэргэдэхи Арадай Уран бэлигэй республиканска түб болодог энэ эмхи зургаан хадаа хүдөөгэй соёлой политика элэрхэйлхэ гол түлэб үүргэ бөлүүлхэ боложо, республикын соёлой ажалда хабаатай шэнэ проектүүдые, программануудые зоёохо гол эмхи тодорһон юм.

Соёлой баялиг болохо урданай ёно заншалнуудые хүгжөөхэ үүргэтэй эмхине соёлой-амаралтын зорилготойгоор байгуулаха ёһотой РЦНТ зоёёхы коллективүүдтэй, клубуудтай ажал ябуулаа.

Республикын һүүлэй 5 жэл соо олон хэмжээ ябууланууд үнэргэгдэнэ. «Театральная весна» гэхэн региональна фестиваль, арадай хатарай гүйсэдхэгшэдэй регионууд хоорондын конкурс, хоорой ансабльнууд, Буряад орон тухай дуунай конкурс, «Дом культуры отличной работы» гэхэн харалга-конкурс, «Казачий круг» гэхэн фестиваль, «Раздайся, корогод!» гэхэн хэмжээнүүдэй уран һайханай коллективүүдэй аман зоёёлой фестиваль, «Болдер» гэхэн Хойто зүгтэй арадуудай фестиваль, республикынгаа 80 жэлэй ойдо зорюулагданан Экономикын болон соёлой

үдэрнүүд, республикын аймагуудай литературын болон искусствын үдэрнүүд Улаан-Үдэдэ эмхидхэгдээ. уран бэлигтэн шадбарияа харуулаа. Тиигэжэ 7 мянган хабаадагшадтай 4 мянганиинь концерт нааданда хабаадаа, 4 мянган шахуу хүн 19 аймагһаа ерэжэ, музейнүүдтэ уран гараа гэршэлээ.

1941-1945 онуудай Эсэгэ ороноо хамгаалгын Агууехэ дайнай дүүрһээр Илалтын 60 жэлэй ойн хүндэлдээ эмхидхэгдэн, «Победный марш культуры» гэхэн харалга-конкурсдо республикын 22 муниципальна эмхи хабаадажа, тэрэ тоодо соёлой-амаралтын

Надежда Галсановнагай эдэбхи үүсхэлээр Сагаалнагай һайндэр гүрэнэй удхатай болоо. «О праздновании Дня работников культуры и искусства в республике» гэхэн республикын Президентын зарлиг гараа.

«Сохранение и развитие культуры и искусства Республики Бурятия (2004-2007гг.)» гэхэн программа баталалгада хабаадаа, республикын Президентын дэргэдэ соёлой болон искусствын Совет байгуулалгада оролдогго гаргаа. Тийхэдэ «Закон о культуре Республики Бурятия» гэхэн хуули баталалгада оролдосо гарһанай

УРАГШАА ҺАНААТАЙ, УРМА ЗОРИГТОЙ

Һаяхан Россин Правительствын шанда хүртэһэн РЦНТ-гэй директор, Россин болон Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Н.Г.Донсоронова тухай

эмхинүүд, музейнүүд, библиотекэнүүд, хуралсалай албан зургаанууд оролсоһон байна. Эрхим аймагуудта Урда Солонгосой микроавтобусууд дамжуулагдаа.

Буряад Республикадамнай 35 үндэһэн-соёлой нийтын нэгэ-дэлнүүд тоологдоно, тэдэнэй 17 түбтэй РЦНТ нягта холбоотой болонхой. Еврейнүүдэй, «Над-жея» гэхэн полягуудай, «Арун» гэхэн оротоной, Азербайджанай, Арменийн, ВАРК-ын, немец соёлой эмхинүүд ехэ эдэбхитэй хүдэлнэ. Тиймэһээ жэл бүри эдэ түбүүдтэй хамта Пасха, Болдёр, Жогтаар, Навруз-байрам, Христосой мундэлһэн үдэр, Сагаалган, Сурхарбаан, Масленица тэмдэглэдэг, үнэргэгдэг.

Н.Г.Донсороновагай хүтэлбэрилдэг эмхи зургаан олондо хүндэтэй болонхой. Юуб гэхэдэ, эндэ соёлой бэрхэ мэргэжэлтэд ажаллана. «Лучшая песня года», «Дангина - Гэсэр» гэхэн конкурснуудые Надежда Галсановна зоёёһон, эмхидхэн байна. Соёлой менежернүүдэй республиканска болон регионууд хоорондын хургуули нээгээ, Соёлой министрствэтэй нотагай албан зургаануудтай хэлсэнүүдые баталаа, олон министрствэнүүдэй холбоотой болгоо.

түлөө республикын Арадай Хуралай грамотаар шагнагданан байна.

РЦНТ-гэй дэргэдэ уран һайханай базава 10 коллектив тоологдоно. Тэдэнэр республикын уран һайханай коллективүүдтэ хуралсалай талмай болодог байна. Хамта дээрэ эндэ 335 хүн хабаадаг юм. «Лотос», «Булжамуур» гэхэн хореографическа коллективүүд, «Магтаал», «Уржал», «Забайкальские истоки» коллективүүд, «Ариг Ус» гэхэн камерна хоор, «Княжий остров» гэхэн хасагуудай ансамбль олондо мэдээжэ болонхой. РЦНТ-гэй базава коллективүүд Бүхэроссин, уласхоорондын фестивальнуудта хабаадажа, лауреадай, дипломантын нэрэ зэргэнүүдтэй болонхой.

«Шедевры устного и нематериального наследия человечества» гэхэн ЮНЕСКО-гой список соо штаб-байшан соо 2001 оной майн 18-да Забайкалийн шэмээшэгүүдэй арадай соёл ороһон байна. «Истоки» гэхэн шэмээшэгүүдэй ансамбль «Русский костюм на рубеже эпох» гэхэн Бүхэроссин фестиваль дээрэ 2002 оной октябрь соо Новосибирскдэ хабааданан байна. РЦНТ хүдөөгэй соёлшодые ходол

дамжэдэг, үргэдэг юм.

Жэл бүри «Культура России 2001-2005 гг.» гэхэн федеральна программада ороһон «Дыхание Земли» гэхэн түбэнгийн хоолойн уласхоорондын фестиваль, Россин түбэнгийн хоолойн хургуули, «Вслед за солнцем» гэхэн Хойто зүгтэй III Бүхэроссин фестиваль, бусад хэмжээ ябууланууд Россин федеральна мүнгэ зөөрээр эмхидхэгдэнэ. «Реки Дружбы» гэхэн уласхоорондын Халхин гол дээрэ уулзалга, I Петр хаанда Хори бурядуудай бараалхахаа ошоһоор 300 жэлэй ойдо зорюулагданан этнографическа һайндэр («По следам предков»), бусад һайндэрнүүд олоной һонирхол татаа. Бэлигтэй композитор байһан А.А.Андреев нүхэртээ соёл, искусствын оршондо ехэ ажал ябуулаа.

Үнгэрһэн 2002 оной харалга-конкурсын дүнгөөр РЦНТ-дэ I шатын диплом барюулагдаа. Харин 2003 ондо РЦНТ-дэ республикын Гүрэнэй шан үгтэһэн байна. 2004 ондо хэблээй ажалай түлөө лауреадай дипломдо, Москвагай уласхоорондын фестивалин дипломдо хүртөө.

Н.Г.Донсоронова - Россин Федерациин соёлшодто ехэ

хүндэтэй хүн, федерациин түбүүдэй Сибириин эблээй вице-президент юм. Тийхэдэ республикынгаа Президентын дэргэдэхи Соёлой болон искусствын Соёлой секретарь, Соёлой министрствын коллегийн гэгшүүн.

Соёлой оршондо олон жэл хүдэлһэнэй түлөө республикын болон Россин соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ болонхой, «За достижения в культуре» гэхэн тэмдэгээр шагнагданхай. «Лучший руководитель республиканского учреждения культуры» гэхэн нэрэ зэргэдэ 2003 ондо хүртэһэн юм.

2005 ондо Н.Г.Донсоронова «Лучшие люди России» гэхэн энциклопеди соо оронхой. 2006 ондо «Женщина - директор года 2006» конкурсын лауреат болон юм. Россин Федерациин Правительствын шан Н.Г.Донсоронова абажа, республикын соёлой, искусствын хүдэлмэри дээдын сэгнэлтэдэ хүртэһэн байха юм. Урагшаа һанаатай, урма зоригтой, улад зондоо хүндэтэй, Хани Барисаанай ордендо хүртэһэн Надежда Галсановнае, түрэл коллективийн Соёлой хүдэлмэрилэгшэдэй үдэрөөр халуунаар амаршалаад, зоёёхы ульһатайгаар, ехэ амжалтатайгаар хүдэлхыень үрэгээдэ, бүхы дэлхэйн һайн һайхание хүсэе!

Мартын 27 - Театрай уласхоорондын үдэр

АРАДАЙ ТЕАТРНУУДА ТА БЭЛИГТЭЙШҮҮЛ ОЛОН

Нёдондо Буряад Республикын Соёлой министрствын, Арадай уран бэлигэй түбэй (РЦНТ), Мухар-Шэбэрэй районой Хушуун-Үзүүрэй хүдөөгэй поселениин үүсхэлээр Улаан-Үдэдэ, Хушуун-Үзүүртэ эмхидхэгдэн һайн дуранай драматическа коллективүүдэй фестиваль хадаа тон бэлигтэй, Росси болон Буряад орон соогоо мэдээжэ болоһон драматургнууд Степан Лукич Лобозеровой, Баяр Ширапович Эрдынеевэй 60 һананайн бин баярта зорюулагданан байгаа. Тиймэһээ 4 үдэрэй туршада үнэргэгдэн тус фестивалиин үедэ С.А.Лобозеровой, Б.Ш.Эрдынеевэй пьесэнүүдые аймагай драмколлективүүд найруулан харуулаа.

Жюрийн түрүүлэгшэ болоһон Х.Намсараевай нэрэмжэтэ академическэ театрай ахмад режиссер, Россин искусствын габьяата ажал ябуулагша С.Д.Бальжановой ударидалга доро жюрийн гэгшүүд Соёлой министрствын Арадай уран бэлигэй хэрэгүүдэй таһагай начальник Т.Б.Дугарова, ВСГАКИ-гай театральна искусствын кафедрин доцент, республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша Т.Б.Бадагаева, Россин болон республикын искусствын габьяата ажал ябуулагша В.М.Бройко, режиссер, Россин болон республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Т.В.Баханова, РЦНТ-гэй ахмад мэргэжэлтэ, республикын соёлой габьяата хүдэлмэрилэгшэ Ц.Ц.Шопхоева гэгшэд тус фестивалиин жүжгүүдые зүбшэн хэлсээ, эрхимүүдые шэлээ.

М.Бестужевай нэрэмжэтэ ород драматическа театр соо С.А.Лобозеровые амаршалаа.

Баглаа сээгүүдые, бэлэг сэлэгүүдые барюулаа. Эндэ захиамнайхид, хяагтынхид, тарбагатайныхид жүжгүүдээ харуулаа. Харин бэлигтэй драматург Б.Ш.Эрдынеевэй түрэһэн нотаг - Хушуун-Үзүүртэ 60 жэлэйн ойн дурасхаалай үдэш үнэргэгдөө. Эндэ РЦНТ-гэй директорэй орлогшо С.Д.Доржиевай хүтэлбэри доро ахмад мэргэжэлтэд Т.А.Баендуева, Ц.Ц.Шопхоева, мүн би гэгээ, Россин габьяата артист Д.Д.Бочиктоев, Мухар-Шэбэрэй соёлой таһагыне даагша О.В.Симухина, Хушуун-Үзүүрэй хүдөөгэй поселениин дарга Б.Б.Бадмаев, түрэлхидын, эгшэ дүүнэрын энэ үдэшдэ хабаадаа. Эндэ Б.Эрдынеевэй «Тэрэ хабарай ургынууд» гэхэн жүжгыне нотагай театральна коллектив харуулаа. Ш-Н.Цыденжаповай «Инаг дуранай харгы» гэхэн найруула Галтайн арадай театр дурдахаба. Харин гильберынхид В.Запхановой «Һүүлшын уулзалга», харин заһаһатынхид (Хэжэнгэ) С.Баяндуевай «Бэе бэеэ гамная» гэхэн жүжэг харуулаа. Зүрхэ сэдхэхэ хүдэлгэмэ дулаан үгэ хэлэһэн эгшэнь - республикын габьяата багша, Россин гэгээрэлэй отличник Э.Ш.Жамьянова республикын хүдөө ажахын габьяата хүдэлмэрилэгшэ Б.Ж.Жамьянов хани нүхэртээ, дүүнэртээ гаража, жюрийн гэгшүүдтэ хадагуудые баряа, театр бүхэнэй ударидагшадта гурба-гурба мянган түхэриг мүнгэн бэлэг, эрхим артистнуудта - гарай бэлэг дамжуулаа. Нургуулин суута директор байһан Ш.Э.Эрдынеев эсэргингээ нэрэ нэрлүүлжэ ябаһан үхибүүд тухайн хэлэгдээ. Илангаяа бэлигтэй драматург, спортсмен, баһаһаа һүбэлгэн хурса байһан Баяр Шираповиче дурдаа, тэрэнэй

нэрэмжэтэ театральна фестивалие заншалта болохо тухай дурадхал хэлэгдээ.

Эрхимүүдын элирбэ

Эрэ хүнэй роль эрхимээр гүйсэдхэнэй түлөө Эрдэни Шагдаров (Эдэрмэг), Игорь Игумнов (Хяагта), эхэнэрэй рольнуудта эрхимлэһэн Сээг Шойдокова (Хэжэнгэ), Вера Барбуева (Орлик) гэгшэд шагнагдаа. Эгээл эдир артистын диплом - шан Булад Базаров (Орлик), «Ветеранай диплом», шан Цыден-Еши Цыдыпов (Юрөө), «Эрхим актернуудтай коллективэй» диплом, шан юрөөгэйхид, харин мүнөө үеын темэ харуулан диплом-шан эгэтын адагайхид, «Шэнэ түхэл театральна искусствода бэдэрһэнэй түлөө» диплом, шан хяагтынхид абанан байна.

Гурабадахи шатын дипломдо, мүнгэн шанда перьомайнхид, хоёрдохи шатын дипломдо хэжэнгынхид хүртөө. Харин нэгэдэхи шатын диплом, мүнгэн шан Тарбагатайн арадай театр абаа. Тус фестивалиин лауреадай нэрэ зэргэдэ Орлигой арадай театр хүртөө, режиссерын Россин арадай артистка Нина Токуренова. Арадай театрууд, драматическа коллективүүд бэлигтэй артистнуудтай, бэрхэ режиссернуудтай гэжэ тус фестиваль гэршэлээ. Театрай уласхоорондын үдэрөөр һайн дуранай бүхы театруудай артистнуудые амаршалаад, зоёёхы амжалта, элүүр энхэ ябахыень хүсэе!

Бэлигма ОРБОДОЕВА энэ хуудана бэлдэе. ЗУРАГУУДА ЭЭРЭ: фестивалиин үедэ. Р-Н.БАЗАРОВАЙ фото.

Түүхын хуудана ирахда

ЖАМЦАРАНО ТУХАЙ ЖАСАМНАЙ БАЯЖАА

Ая гангын хангал хайхан үнэрээр анхилан, алим жэмэс мэтээр хүнэй ханаа сэдхэл татадаг аялга хүгжмөөр эдэлхэн Агын аажам тэнюун, уһанай миралзан долгилһон мэтэ зэрлэгээтэ дуулим тала монгол угсаата арадуудай хүгжэлтэ дэбжэлтэдэ асари ехэ нүлөө үзүүлһэн гайхамшагта хүнүүдээрэ алдаршанхай гэшэ. Зүгөөр Цыбен Жамцарано сэбэр хайхан шэг шарайгаараа, хүдэр шамбай бэе махабадаараа, хурса һонор ухаан бодолоороо, онсо гадуур оюун бэлигээрээ эдэнэй дундаһаа шалгардаг байгаа.

Цыбен Жамцарано Буряадай хэлэ бэшэгэй эрдэмэй түрүүшын доктор, профессор, СССР-эй Эрдэмэй академиин гешүүн-корреспондент байһан юм. Тэрэ буряад-монголшуудай үндэһэтэнэй хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша байгаа. Цыбен Жамцаранович бүхы ами наһаяа арадайнгаа оюун ухаан бодолые һэргээн хүгжөөлгэдэ зориулаа һэн.

Ц.Ж.Жамцарано 1881 ондо Агын һүдэнтэ нютагай Хойто-Агын отог нууриной захиргаанай зайһан Гэндэнэй Жамцаранай бүлэдэ түрэнһэн юм. Бага балшар наһанһаан хойшо түрэлхидын үхибүүдэ үндэһэн арадайнгаа соёл болбосоролдо дуратайгаар хүмүүжүүдэг байһан гэжэ.

Түүхэ шэнжэлдэг залуу эрдэмтэ Николай Цыремпиловэй «Буряад-монголшуудай Лёнрот», Ага шотагһаа гарбалтай багшын ба элүүрые хамгаалгын ажалай ветеранууд Гүрэ Митупов Даша-Дондог Батоев хоёрой «Варвара Вампилова болон Цыбен Жамцарано» гэжэ статьянууд ород хэлэн дээрэ барлагдадаг «Байкал» сэтгүүлэй 2007 оной һүүлшын 6-дахы дугаарта «Түүхэ» гэхэн ниитэ гаршаг доро хэблэгдэбэ.

Суута эрдэмтэ, арадай аман зохёол эсшэ сусаһагүйгөөр суглуулагша, буряад-монгол арадуудай үндэһэтэнэй хүдэлөөнэй элитэ ехэ ажал ябуулагша гэжэ Цыбен Жамцарано түүхэдэ

оронхой. Энэ талаар Ц.Ж.Жамцараногой ажабайдал, ажал ябуулга тухай материалуудаар статьянууд, шэнжэлгэнүүд үргэнөөр бэшэгдэнхэй. Гэбэшье тэрэнэй намтарай хуудануудта сагаан толбонууд һая болотор бии байһан гэшэ. Энэнь юун бэ гэхэдэ, тэрэнэй гэр бүлэ тухай муртэй юумэн бэшэгдэдэггүй байгаа. Тиин мүнөө Гүрэ Цыденжапович Митупов Даша-Дондог Бальжитович Батоев хоёрой толилуулһан статья суута эрдэмтэ, элитэ ехэ ниитын ажал ябуулагша Цыбен Жамцараногой гэр бүлэ тухай сагаан толбые усадхаха арга олгохо байна гэжэ тэмдэглэхэ шухала.

Ушарын юуб гэбэл, Ц.Ж.Жамцараногой ажабайдал, шэнжэлхы ажал ябуулга тухай очеркнүүд «Буряадай гайхамшагта ажал ябуулагшад» гэхэн суглуулбари номдо, «108. Эртэ урдын Агын омогорхол» гэжэ альбом-сударта хэблэгдэнһэн байна. Зүгөөр суута эрдэмтэ тухай эдэ очеркнүүд соо тэрэнэй наһанай нүхэр тухай, гэр бүлэ тухай, үхибүүд тухай юуншы хэлэгдэнхэй. Тиимэһэ ажалай ветерануудай «Байкал» сэтгүүлдэ толилуулһан энэ статьягай баримтанууд гүнзгы удаха шанартай байна.

Эрхүүгэй губерниин Алайр нютагаар ябахадаа, Цыбен Жамцарано хүндэмүүшэ Владимир (Бандан) Вампиловай бүлэдэ ходо хүрэдэг байһан ха. «...Би 1898 онһоо алайрайхидтай танилсажа эхилһэн хүм», - гэжэ Цыбен Жамцарано «Замай тэмдэглэнүүд» соогоо бэшэһэн байдаг. Үнэр баян энэ бүлэ 11 үхибүүдтэй (9 хүбүүн, 2 басагатай) байгаа. Гэрэй эзэн шажанай ном худартай хүн байһан дээрэһэ Алайрай дасанай шэрээтгэршые һууһан байха юм. Тэрэ үедөө хургуули худартай Роман, Баярта хүбүүдтэйнь Цыбен нүхэсэдэг һаабдаа. Тиихэдэ ууган хүүхэн Варваратай (Дулар) дүтөөр танилсаһан байгаа. Тэрэ Эрхүү хотын акушерско-фельдшерскэ хургуули дүүргэдэ, 1908 ондо эрдэм хургуулитай эмшэн Варвара Вампилова

Агын аажам талын малша зондо ошожо, гурбан жэл соо ажаллахадаа, тэндэхи зоние элдэб үбшэн тахалһаа аргалһан, үхибүүдэй үхэл тамдиралгые нилээд хорооһон, ариг сэбэрые сахиха талаар горитой ажал хэһэн юм. Һүүлээрнь Петербург хотодо Лесгафтын нэрэмжэтэ гурбан жэлэй дээдэ курса, нарай няла үхибүүдые абадаг мэргэжэлтэдые хургадаг гинекологиин институтай курса түгэсхөө һэн.

1913 ондо Варвара Вампилова Ага шотагта бусаба. Бэлигтэй бэрхэ эмшэнэй бусажа ерэхэдэнь, үргэн талын улад зон ехэтэ баярлаа бэлэй. Алар холын Алайрта танилсажа, Ага шотагта, удаань Нева мурэнэй эрьедэ бэе бээдэ улам дүтэ болоһон Цыбен Жамцарано Варвара Вампилова хоёр удаан хүлээгдэнһэн уулзалгануудай нэгэндэ хуби болохо гэхэн шийдхэбэри абанан юм. Иигэжэ эдэ хоёрой инаг дуран багаар холбогдоо бэлэй.

1914 оной һүүл багта Монголой ниислэл Урга хотодо тэрэнэй үбгэн Ц.Жамцараногой ажаһуужа, ажаллажа байхадань, халуун эшэргэнэ үбшэн дэлгэрһэн байгаа. Тиихэдэнь Варвара Вампилова Монгол орондо ошожо, халдабарита муухай үбшэнтэй тэмсэлдэ бүхы хүсэ шадалаа, эрдэм мэдэсээ элсүүлжэ, олон арбаад хүнүүдые хүндэ үбшэнтэй һабарһаа аршалан абараа һэн.

Гэбэшье тэрэ өөрөө халдабарита үбшэндэ дайрагдажа, больницада аргалуулашые һаа, һайжаржа шадангүй, 1914 оной һүүл багта наһа бараба. Уданшьегүй монголшо эрдэмтэ А.М.Решетов сугтаа хүдэлдэг Рудневтаа иигэжэ бэшэ һэн:

«Варвара Вампилова оройдоол жэлэй туршада Цыбен Жамцараногой наһанайнь нүхэр боложо, хамта ажаһууһан гэшэ. Тэдэ энэхэн үе соо тэрэ заяата нүхэрэйнгөө зүрхэ сэдхэлдэ ямар ехэ мур сараа үлөөгөө гэшэбэ: Цыбен ямар удаан саг соо тэрэнэй ариун хайхан дурасхаалые үншэн хабанайнгаа оёорто хадагалжа ябааб даа».

Олон жэлэй үнгэрһэн хойно Цыбен Жамцарано Хориин албан газарай Анаа шотагай мэдээжэ багша Цыден Сакиевтай Бадмажаб басагые һамга абан хэн. А.М.Решетовэй баримта мэдээнэй ёһоор, 1926 ондо Монголд байхадаа, Цыбен Жамцарано Бадмажаб Сакиевтай гэрлэһэн болоно. Ондоо баримтануудаар Жамцарано Сакиева хоёр хоридохи онуудай эхиндэ айл бүлэ болоһон юм ха. Ц.Жамцарано 1906 ондо Забайкаляар экспедицидэ ябахадаа, Б.Сакиеватай танилсаа һэм гэжэ замйингаа тэмдэглэнүүд соо бэшэ һэн. Мэдээжэ багшында хоёр хоноходоо, Сакиевтанай ехэ басаганһаа олон дуу бэшэжэ абан хэн ха. Бадмажаб тэрэ үедөө ехэ хургуули худартай басаган байба: гимнази, мүн 1530 ондо Парижда нээгдэнһэн Коллеж де Франс гэдэг үнэнэй хургуули дүүргэһэн байгаа. Жамцараногой һамган байхадаа, тэрэ Монголой Арадай - Хубисхалта намай Устав зохиолгодо хабаадаһан, МНР-эй Арадай Ехэ Хуралай I съездын делегадаар һунгагдаһан байгаа. Клара Цеткинатай танил байһан юм. Үбгэнтээ тэрэ гэгээрүүлгын ажал ябуулдаг, ород, француз хэлэнүүд дээрэ зохиогдоһон хэдэн ном монгол хэлэндэ оршуулаа һэн. Гадна Бадмажаб Цыденовна түбэд, манжуур хэлэнүүдые мэдээжэ бэлэй.

1932 ондо үбгэнэйнгөө СССР-тэе бусахадань, тэрэ Монголдэ үлэһэн байгаа.

Һонирхолтой юумэниинь гэбэл, эдэнэй, тодорхойлол, В.В.Вампилова Б.Ц.Сакиева хоёрой хуби заяан адирхуу. Тэдэ хогоулаа үүри, эрдэм хургуулигай басагад, мэдээжэ буряад, бүлэнүүдһээ уг гарбалтай байһан юм. Хуби заяанайнгаа эрхэ дүлгөөр тэдэ хогоулаа Цыбен Жамцараногой наһанай нүхэр байһан гэшэ.

Наһанайнгаа ошожо байһые ойлгоһон дээрэһэ Цыбен Жамцаранович Жамцарано нэрэ нэрлүүлхэ, угаа дамжуулаха хүбүүтэй болохые хүсэжэ, абгынхиһаа - Жамцаранай Шэринэй-хийэ 1912 ондо түрэнһэн Аюша хүбүүн үргэжэ абанан юм гэжэ шотагһаань ургажа гараһан багша, педагогикын эрдэмэй кандидат, доцент Дулма Дарижапова 2006 ондо «Буряад үнэн» - «Дүхэрнэ» сониндо толилуулһан статья соогоо бэшэ һэн.

Тиигэһээр байтар 1937 ондо «хара хирээгэй» хаагалаан эхилжэ, Санкт-Петербургда ажаһууһан Цыбен Жамцарано хардалга гүрдэлгэдэ ороод, шорон түрмэдэ хаагдаба. Тиин жара гараһан тэрэнэй бэе муудажэ, 1942 ондо Орёл хото шадархи Соль-Илецкэ түрмэдэ наһа бараһан байгаа. Суута эрдэмтэдэ худал хуурмагаар тохогоһон гэм эзэнь 1957 ондо сагааруулагдаа һэн.

Иигэжэ үүсхэл эдэбхитэй хүнүүдэй - Гүрэ Цыденжапович Митупов, Даша-Дондог Бальжитович Батоев, Дулма Дарижаповна Дарижапова, Борлой Болотович Болотов гэгшэдэй бүүдэрлэгэнүүдэй ашаар манай суута эрдэмтэ, арадай аман зохёол суглуулагша, ниитын элитэ ехэ ажал ябуулагша Цыбен Жамцараногой намтарай сагаан толбонууд элирүүлэгдэн зайсуулагдажа байна.

Бата-Мүнхэ ЖИГЖИТОВ,
журналист.

Нүхэр тухай үгэ

Бүхы багшанарай, шабинарай ба сугтаа хүдэлһэн зоной дура татажа, хүндэдэ хүртэжэ, олондо туһа хүргэжэ ябаһан багшанарай багша ЭРДЫНЕЕВА Людмила Соёловна тухай хөөрөхэм.

Зунай дулаан сагта 1960 ондо Ивалга шотагта, Соёлой бүлэдэ үринь боложо түрэнһэн байна. 1967 ондо хургуулин боһоно алхажэ, баабай, эжыгээ баярлуулаа һэн.

Бага наһан - мартагдашагүй хайхан хаһа. хургуулидаа эрхим хурагшадтай нэгэн гэжэ

Методист, багшанарай багша

тоологдожо, 1977 ондо алтан медальтайгаар дүүргэжэ, Доржо Банзаровай нэрэмжэтэ дээдэ хургуулида хими, биологийн таһагта оробо.

Табан жэлэй туршада хураад, 1982 ондо улаан дипломтойгоор дүүргэжэ, Шэтын областиин Краснокаменск хото хүдэлхээ ошобо. Он жэлнүүд үнгэржэ, 1992 онһоо Ивалга шотагаа бусажа, олон жэлэй туршада хургуулида хүдэлөө.

Багшын ажалай харюусалгатайшые, хүндэшые харгыгаар дабшаба. Олон үхибүүдые наһанайнь үргэн замда гаргаһан, шабинарын багшынгаа, шотагайнгаа нэрэ үргэжэ, хуража, хүдэлжэ, һайн ябадагынь гайхалгүй.

2002 онһоо Ивалгын аймагай эрдэм болбосоролой захиргаанай методическа таһагые даагшаар мүнөө болотор хүдэлнэ. Нилээд олон дабаанууд гаталагдаа. Наһанайнгаа нүхэртээ хоёр хөөрхэн басагадые хүлэнь дүрөөдэ, гарынь ганзагада хүргөө гэхэдэ, алдуу болохогүй.

Мүнөө Людмила Соёловна аймаг соогоо нилээд ехэ ажал хэрэг бүтээдэг, багшанарай дунда эрхим багшын нэрэ

хүндэ олонхой, олондо мэдээжэ, дүршлөөр баян, бурханай үршөөһөн наһые ялас гэмэ гоёор эдлэжэ ябаһан нүхэрнай болоно.

Людмила Соёловна багшанарай багша хадаа түсэб табиха, бэсүүлхын түлөө хургуули бүхэндэ нээмэл хэшээлнүүдые, докладуудые, суглаа үнгэрэхэ хэрэгтэ нилээхэн сагаа үнгэрэгдэг.

Людмила Соёловна методическа ажал шадамар бэрхээр бүтээнэ. Өөрөөшые, бэшэшые багшанарын шэнэ технологи, шэнжэлгын ажал саг соонь ябуулжа, мүнөөнэй эрдэмтэдтэ хүрэмөөр хүдэлнэ. Жэл бүри багшанарай конкурснууд «Жэлэй багша», «Эрхим багша» г.м. Людмила Соёловна үгыгөөр үнгэрэдэггүй. Эхинһэнь дүүрэтэр ябалсажа, үндэр үрэ дүн туйлажа гарадаг. Хэшээл бүхэндэнь методист анхаралаа, шадалаа зориулдаг. Мүрысөөнэй бүхы асуудалнуудта харюу үгэжэ, багшанараа сэдхэл дүүрэн болгожо, сэхэ харгы руу оруулдаг гэжэ сугтаа хүдэлдэг нүхэдын хөөрэгшэ.

Ёһотой багшанарай багша, ударидагша, нэн түрүүн аха нүхэр, зохид, сэбэр сэхэ

хүн гэшэ. Аймаг соомнай методистын хүсөөр уран бүтээлнүүдые, олон тоото конкурс-харалганууд, уран шүлэгшэдэй ба бэшээшэдэй семинарнууд үнгэрэгдэдэг. Багшанартаа даалгаһан олон уялгануудаа, гол ажалаа жэншэдгүй бүтээжэ, үндэр үрэ дүн туйлажа ябаһан Людмила Соёловна түрэл коллективтэ, аймаг соогоо олоной магтаалтай, дэмжэлгэтэй ябана.

Мүнөө ажалажа эхилһэн залуу багшанар эрхим методистһаа жэшээ абажэ, түрэл буряад арадынгаа түүхые сэбэр хэхээр арьбадхаха ёһотой.

Гаража ерэнһэн Хулгана жэлдэ Людмила Соёловнада, гэр бүлэдэнь ажалынгаа жолоо шангаар адхаһан зандаа, үндэр амжалтануудые туйлажа, арадтаа суурхажэ, зол жаргалтай ябыг даа гэжэ хүсэһэб.

Багшанарай багша
Буряад эхэтэйм агли,
Ажалай бабаа даһан зандаа,
Алтан үгдэ татагшагтай аглим!

Людмила БАНЗАРАКЦАЕВА,
Ивалгын аймагай
Талхарай дунда хургуулин
буряад хэлэнэй багша.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: А.С.Эрдынеева (дундань).

Арадай дуун - буряадуудай гүн соёлой, абьяас бэлигэй дээжэ мүн

Буряад арадай дуунууд бүгдэд арад түмэнэй абьяас бэлигһээ булаг шэнги бурьялжа гараһан, буряад удха урлагай нэгэ шухала хэлэг болоно гэшэ. Энэ хадаа эртэ урда сагнаа уламжалагдажа ерэнэн олон түмэншэ шэнжэ-тэй урлаг болоно. Арад зоной зохёон, бүтээһэн, дуулаһан дуунууд эртэ урда саг үеһөө чиггэмэй үйдэлгэдэ хуурилан хёоҗоод, гэдэргээ эрьбэдэн ниигэм дээрэ дэлгэрүүлһэн бүгдэд тэдэнэй арад зоной үдэр бүрийн ажабайдал, ажаמידарал тухайгаа дуу зохёоод, ханаа сэдхэл, хүсэл мүрөөдэл, баяр баясхалан, гуниг гашуудал, хайра хорсол, этигэл зориг, зан үйлэ, оршон байдалаа үнэн бодотоор элдхээн тосходог, тэрэн нэгэн үдэстэнэй арад түмэнэй хэб сурталые хадагалжа, хэлэнэй баялиг, ханаанай урлагые харуула.

Буряад-монгол арадай дуунууд олон хэлбэритэй байдаг. Жэшээнь, уртын арадай дуунууд, бэһэлигэй, шажан шүтөөнэй, нэрбэнэй, уусын, ёхор хатарай дуунууд гэхэ мэтэ олон хэлбэритэй дуунууд байдаг юм. Буряад арадай дуунуудые һонирхоходоо, түүхын баримта-

нуудые ойлгохо, мэдэхэ болоно. Илангаяа буряад-монгол арадай дууе үсбэри бага үхибүүд, үгөөлэй үндэр болоһон дунда хургуулин хурагшад, саашалбал, дээдэ хургуулин оюутадга абажа хэлбэл, хүмүүжүүлгэ шар нэн шанга байдаг. Өөрөөр хэлбэл, арадай дуунһаа хүмүүсэйн зан шарные дабтан бол-босоруулха, оюунай түгжэсээ нээхэ, ханаа сэдхэлээ уужаруулха, ажал хэрэгтэ эршэтэй, хүсэтэй болгохо шадалтай юм. Арадай дуу дуулахадаа, түрэл хэлээ һайн мэдэхэ үгшэ, хэлэнэй баялиг тон шухала юм. Буряад хэлэндэ заабол нэбтэрхэй урдам һайхан хэлэнэй баялиг, үгын баялиг хэрэгтэй гэжэ би бододогби. Арадай дуу дуулахадаа, үгэ үгүүлбэринь тон тодо, эгшэг нугалбаринь ирагуухан байха ёһотой. Нэгэн һайн арадай дуушан болоһон гэжэ һаа, буряад хэлэнэй баялигые бүрилдүүлхэ хэрэгтэй. Хэлэнэй баялиг, дуунай нугалаа абахада, дутагдажа болоһогүй урлаг юм.

Зарим дуушад үгэ үгүүлбэринь тодо бэшэ, өөрөө дуулаа, дуунайгаа удха мэдэхгүй байдаг, соносгошод юун тухай дуушанай дуулаһыень ойлгохогүй үнгэрдэг

шэнги. Тиимэһээ үргэн олон залуу дуушад буряадай хуушанай изагуур урлагаа хүндэлжэ һурабал, буряад хэлээ урсам һайхан хэлэхэнь, хамагай шухала юм. Һая хэлэндэ орожо байһан үхибүүдһээ эхилэн, арадынгаа дуунуудые эгшэгэлэн һурабал, ехэ болоходоо, ямаршы хэлэндэ оробол, мартахагүй, түрэл арадынгаа дууе уянгалан дуулажа ябаха ха юм. Буряад хэлээ хүндэлэн һуража, ирагуу һайхан арадай дуугаа ханхинуулан ябахамнай хэды һайхан бэ даа. Тиимэһээ түрэл буряад хэлээ хүндэлэн һуража, ирагуу һайхан буряад арадай дуугаа хара баһаа ханхинуулан һурахань эхэ эсэгэ болоһодой хүндэтэ үүргэ болоһоор барахагүй, хургуулин буряад хэлэнэй ба хүгжэмэй багшанарай хүндэтэ үүргэ болохо ха юм.

Манай буряад үхибүүдэй буряад хэлээ мэдэхгүйнь буруу бэшэ, түрэлхидэй хэлэндэнь һурагагүйһөө болоно гэшэ ааб даа. Манай буряад монголшуудай дуунууд тон баян үгтэй, юу һанабал зохёожо дууладаг онсолгой юм. Жэшээнь, архи ууха дуратай нүхэдөө сэримжэлүүлжэ, шогложо дуулаһан дуун байха.

Толгойш тойроог
бууралтаа,
Томоотой ябахаар
болоош гаа,
Тархиш тойроог бууралтаа,
Тангилаар ябахаа
болиш саашаа.

Аялгань ута богони илгаагүй олон хэлбэрин ая аялга, сохилгонь тон онсолигтой байдаг. Жэшээнь, бэһэлигэй дуунууд олонхинь уртын дуунууд юм. Буряад арадай уртын дуунуудые дуулахада, аялга олон, урта нугалаань хүндэ хүнгэн адлигүи, олон янза хэлбэритэй байдаг. Жэшээнь, хүн бүхэнэй мэдэдэг буряад арадай суута дуун «Алтаргана» болобол, мүн уртын дуунай нэгэн болоно. Энэ дууе хоолойгоо табижа дуулахада, соносгошодой зүрхэнэй хүбшэргэй дайраха, уяруулха аргатай юм. Дуун бүхэниие арга маягаа тааруулан, аялгые онсолигтоо тохируулжа дуулабал, боломжотой шэнги. Буряадай уртын дуу дуулахадаа, хоолойгоо табижа дуулаха гэшэ тиимэ амар бэшэ, нилээд удаан хугасаа соо һурабал, дуулажа шададаг болодог юм. Энэһнээ гадна, нэгэн һайн арадай дуушан болохо гэбэл, олон янзын мэргэжэлые (амисхаалаа

тааруулха, хоолойгоо тохируулха, дуунай нугалбари һайнаар абаха гэхэ мэтэ) бүридүүлжэ һайн һурабал, арадай дууе һайнаар дуулажа шадаха болоно. Манай буряад дуунай аялга ута, богони, элдэб янзын ехэ собоо, сохилготой байдагаараа, ирагуухан эгшэгээрээ ондоо үндэстэн хүнүүдтэ гоёшоогдодог, һонирхол татадаг, тон онсолиг гоё һайхан гэжэ алдартай юм. Хүнэй зүрхэ сэдхэл уяруулжа шададаг буряад арадай дууе шагнахадаа, ямар гоё аялга гэшэб, ямар гоё үгэнүүд гэшэб гэжэ гайхахаар байдаг. Буряад арадай дуунуудаа нэргэжэ, мартагдаһан дуунуудаа дуулажа, хойто үедөө дамжуулан орхихо тухай бодолго бодоел гэжэ хэлэхэ байнаб.

Ужам дэлгэр нютагтаа, тала дайдаа адуу малаа, хони хурьгадаа адуулжа ябахадаа дуулаһан эртэнэй буряадуудай ажабайдалдаа, ажаמידаралдаа тааруулан дуулаһан дуунууд буряад арадай абьяас бэлигэй, гүн соёлой дээжэнь гэшэ гэжэ би һанан соогоо омогорхожо ябадагби.

Анандын Айлгагүйн
НУМАА, Хитадай Гүрэнэй
алдартуу дуушан.

Ойн баяр

ЦЫБИК ЦЫБАНОВИЧАЙ САРЮУН ЗАМ

Эдэ үдэрнүүдтэ дайнай ба ажалай ветеран, Буряадай АССР-эй габыята экономист Цыбик Цыбанович Цыбанов алтан дэлхэй дээрэ мүнхдэлһөөр 90 һананайнгаа ойн баярые тэмдэглэжэ байна.

Ц.Ц.Цыбанов Загарайн аймагай Таргатай нотагта 1918 оной мартын 20 түрэнэн. Хэжэнгын дунда хургуули дүүргэд, нотагайнгаа «Лесхимпром» промартельдэ модоной дархашанаар, удаан ахалагша бухгалтераар хүдэлөө. Ажалдаа ехэ оролдосотой, нягта нарин ябаһандань, комсомолец Цыбик хубүүн 1939 ондо Москвагай «Промлесхимсоюзай» хургуулида эльгээгдэжэ, амжалтатайгаар һуража дүүргэд, нотагаа бусажа, хуушан ажалдаа ороо бэлэй.

Уданшьегүй Загарайн аймагай военкоматай захиралаар Улаан Армиин сэрэгтэ абтажа, Примориин хизаарай «Ворошилов-Уссурийский» хотын хажууда Сэрэгэй-Агаарай хүсэһүүдтэ сэрэгэй алба эхилээ һэн. Ц.Ц.Цыбанов Манжуур, мүн Хойто Солонгос Японой милитарист-нуудһаа сүлөөлэлгэдэ хабаадалсаһан, гадна Белоруссийн фронтдо хабаадалсаһандаа «Эсэгэ ороноо хамгаалгын II шатын» орденээр, «Дайшалгы габыагай түлөө», «Германие илаһанай түлөө», «Японые илаһанай түлөө» медальнуудаар шагнагдаһан, мүн И.В.Сталинһаа баярай тэмдэг абаһандаа Цыбик Цыбанович ехэл омогорхожо ябадаг.

1946 онһоо эхилжэ, дайнай һүүлээр ажалайн намтар эхилээ бэлэй. Хэжэнгын, Бэшүүрэй ба Эддын аймагуудай Госбанкын правленийн управляюци - Буряадай банкын конторын аппарата ажалажа байхадаа, Москва болон Томск хотонуудта һуража мэргэжэлээ дээшлүүлээ, 1953 ондо Эрхүүгэй тоо-бүридхэлэй-урьһаламжын техникум амжалтатайгаар дүүргэд, Онохойн модо үйлэдбэрилгын комбинатда ахалагша экономист, финансын таһагай начальнигаар, Онохойн Госстрахай инспекцийн удиридагшаар хүдэлөө.

Эндэ тобохоһоноор хэлэхэдэ, Ц.Ц.Цыбанов хамта дээрээ 58 жэлэй хугасаа соо олон олон харюусалгатай тушаалнуудта абьяас ехэтэйгээр ажаллаһан намтартай.

Эддын, Бэшүүрэй ба Загарайн аймагуудай партиин райкомой гэшүүнээр, шалгалтын комиссийн гэшүүнээр, Онохойн модо үйлэдбэрилгын арадай шалгалтын комитетдэй түрүүлэгшээр, Онохойн нотагай дайнай ба ажалай ветерануудай Сөвөдэй түрүүлэгшээр хүдэлжэ, арад зонойнгоо дунда ехэл хүндэтэй хүн.

Ц.Ц.Цыбанов партиин гэшүүн болоһоор 60 гаран жэлдэ ябаһандаа омогорхон баярлажа ябадаг. «Ажалай ветеран», СССР-эй сэрэгэй хүсэһүүдэй болоод Иаалтын үдэрнүүдтэ зориулагдаһан арбан нэгэн ойн баярай медальнуудаар шагнагдаһанай. СССР-эй Арадай шалгалтын комитетдэй, партиин Буряадай обкомой, Министрнүүдэй Сөвөдэй, Онохойн ЛПК-гай дирекцийн, парткомой рабочкомой аргагүй олон грамотануудаар, дипломуудаар шагнагдаһан гэшэ. Ц.Ц.Цыбановай бүхы наһан соогоо үнэн сэхээр, нарин нягтаар хүдэлһэн газартаа тон харюусалгатайгаар ябажа, наһанайнгаа амаралта гаранхай, ходоодоо шог зугаатай, дорюун зандаа, инаг һайхан наһанайнгаа нүхэр Жибзема Базаровнтай айл боложо һууһаар аяар 60 жэлэйнгээ ойн баярые сэдхэлээ хүдэлгэн тэмдэглэжэ байна. Ц.Ц.Цыбанов Ж.Базаровна хоёр 2 хубүүдтэй, 1 басагатай, 5 ашанар, 2 эзэнэртэй - иимэ баян гэр бүлэ, түрэлхидэй, олон зон нүхэдэйнгөө дунда ехэл хүндэтэй.

Эндэ тон онсо тэмдэглэхэ ушар байна. Ц.Ц.Цыбанов 60-70-аад онуудаар «Буряад үнэн» редакциятай ехэ холбоотой байһан. Олон һайн һайхан статьянуудые, мэдээлнүүдые бэшэжэ, уншагшадай һонирхол татадаг байһан тухай «Буряад үнэн» редакциян долоо дахин Хүндэлэлэй грамотаар, үнэтэ шангуудаар шагнагдаһанинь гэршэлэнэ.

Ажабайдалай хүшэр замые эрэлхэгээр габалта, Ажалай хүндые тэсэжэ гараалта. Үри хүүгдээ үндэглэжэ, Үргэн харгыдань гаргаалта, Үндэр наһанай жаргалые Үзэхэ буянтай байгаалта. Саг жэлэй ошоходо, Сайраһан үһэн яаха һэм. Сарюун, дорюун зангаараа Сохилон зүрхэнтнай ябаг гаа.

Гүнзэн-Норбо ГУНЗЫНОВ,
РФ-гэй соёлой габыята
хүдэлмэрлэгшэ.

ХӨӨРХЭН ТҮХЭРЭЭН НАРАМНИ - ХӨӨРХЭ ХАЙХАН ОРОМНИ...

Хүндэтэ «Буряад үнэн» сонинной хүдэлмэрлэгшэд, ажалшад! Танай гаргажа байдаг сонинной үнинэй уншагша халуун зүрхэнэйнгөө амар мэндые доро дохин таанарта хүргэхыемни (өөрынгөө зүгһөө болон 36 жэл соо суг хамта ажаһуудар хайрата Гүнсэн нүхэрэйнгөө, 4 үхибүүдэйнгээ, 1 аша, 2 эзэнэрийнгээ талаһаа) зүбшөөжэ хайрлыг. Энэ шэнэ гараад, аажам алхалжа ябаһан XVII жаранай шара шорой Хулгана жэлдэ бүри амжалтатай, элүүр энхэ бэе махабадтай, галтай, хүхиюу согтой, буряад хэлээ бүри дээшэнэ үргэжэ, Буряад ороноо бүри холо суур-хуулан, алдаршуулан ажаллажа ябыт даа, гэр бүлэтнай эбтэй эгтэй, үнэр баян, ада баршад, үбшэ зоболониие үзэнгүй энэ хүнгэн бэшэ сагта ябаг лэ даа.

Хүнгэн бэшэ бэшээшын, сурбалжалагшын харгы шэлэһэн «Буряад үнэн» сонинной хүдэлмэрлэгшэдтэ үнгэрһэн Буряад оронойнгоо улад зониие нэгдүүлхэ гэжэ тэгүүлдэг, Буурал баабайнгаа үршөөһэн, элинсэг хулинсаһаа дагагша ябадаг унаган буряад, уһанай урданһандаал уянгата дуутай, зөөлэн аажам, үргэн талын дуундал мэтэ буряад хэлээ хүгжөөн үргэжэ ябаһандатнай баясаад, бүри саашаа эрмэлзэл ехэтэ, хүндэтэ үүргээ һайн дүүргэжэ ябыт даа гэжэ үрэнэб:

**Хүшэр хүндэ ажалтай
Хүнгэн шэнгээр үзэгдэг.
Хүүгэн буряад хэлэнтнай
Хэтэ мүнхэдөө мүлирэг.
Буурал Буряад ороной
Отгоргойдо мандуулан,
Баабайнгаа буряад хэлые
Олондо хурган ябыт.**

**Уужам Буряад талынгаа
Улад зониие нэгдүүлэн,
Урма баяртай, түтэлдэг,
Урагшаа тэгүүлэн алхалыт!**
Би 61 жэлэй (буряадаараа) саана түрэнэн хүм. Хүхэ номин тала, тайгатай, һэбхезн уула буурал баабай түшлэгтэй, Улаан хада, Буурал баабай һахиюһатай, хэбэд номхон Хэжэнгын эхиндэ оршодог, хөөрхэн һайхан нэрэтэй Хөөрхэ гэжэ нотаг тоонтомни юм.

Мүнөө үедэ Загарай хууринда, хүн зонной элүүрые хамгаалдаг зургаанда хорёод гаран жэлдэ, тэрэнэйнгээ 16 жэлыень рентген гэрэл хэжэ, хүнүүдэй үбшэ элирүүлдэг, ажалладаг мэргэжэлтэйб. 1967 ондо фельдшер мэргэжэлтэй болохо гэжэ түрэл нотагһаа гараад, 1971 ондо Улаан-

Удын медицинскэ училищи дүүргээ һэм, тиигээд хүнгэн бэшэ энэ ажалдаа ябанаб.

Тоонто нотагайм зон маанадаа хаяад ошон ошоо гэжэ ханадаггүй юм бэшэ аал даа гэжэ сээжэдэ ханажа ябагшаб. Өөрынгөө ухаанда хүндэтэ нотагаархидһаа, үбгэд, хүгшэд, сахюусадһаа ходоодоол хүлисэл гуйгшаб.

Энэ алтан дэлхэйдэ түрэнэн шотагһаа һайхан, дүгэ түрэл хүн зондо юун байхаб? Хөөрхэ нотагтаа хүн боложо түрэнэн, шабар шоройдонь хүлөө шоройдожо, өөдөө болоһон хадаа бага балшар наһанайнгаа хүхиюун һайхан сагые, тээ борьбошожо залуу наһаа суг үнгэрэгһэн үетэн нүхэдөө, хада гэртэе ошоһон үбгэд, хүгшэдөө халуун дулаан сээжэдэ урин һайханаар тахин ябагшаб.

Жара наһанайнгаа үндэр дээрэлхэ бүгдэд буряад арадтай нэгэдэн ябаһай гэжэ сэдхээд, түрэл буряад хэлээ дээрэ үргэхэ үүргэтэй булта буряад арадтаа мэндые хүргөөд, «урагшаа» гһэн Чингис хаа-найнгаа үгэ доро эрмэлзэл ехэтэй нэгэн дуугаар урагшаа дабшял гэжэ урьялнаб!

**Тоонто минии нотагни,
Торгон һайхан Хөөрхэмши.
Толорон нуутыш үе наһангаа
Тооһогүй арюухан зангаа.**

**Үетэн нүхэд, дүүнэрни,
Үбгэд, хүгшэд, аханарни,
Амгалан тайбан ажана
Амар мэндэ, элүүрнүүд,
Хүл дээрээ хүнгэнүүд,
Энхэ тайбан ябыта.**

**Хүсөөтэ, Юугтэ, Маарагта,
Нарин-Гуя, һалгайн Шэбэр,
Сахиурта,**

**Нарин горхон,
Һалгайн нуурнууд,
Хэжэнгэ голыйн урасхал,
Хэтэ мүнхын дурасхал,
Урихан шэгтэй дайдагши
Үзэгдэн байна шогдэгшэм.
Тоонто һайхан нотагни
Хөөрхы зохиц сэдхэлдэм.
Хөөрхэн түхэрээн нарамни,
Хөөрхэ һайхан оромни.**

Доржын Митаб-
Дабагай ДАШАСЭРЭН.
Загарай тосхон.

(Үргэлжлэл. Эхиний ургах дугаарнууга).

Дайнай дүүрэмсээр И.В.Сталиной хээн гурбан ехэ габьяа мартажа болохогүйбди. Нэгэдэхээр, дайнай үедэ ара талада байхан партийна дарганар шалгалта гараа. Гэмтэ нюурнууд зэмээ амааса. Хоёрдохоор, 1947 оной хабар дэлхэйн гүрэнүүд соо түрүүлэн СССР-тэ карточна системэ усагдагдаа, харин гүрэнүүдээр ехэ гайхал болоо. Гурбадахаяр, тэрэл оной намар мүнгэнэй реформо боложо, хуурмагаар баяжагшад, спекулянтнууд, хулгайшад усагдагдаа.

Энэ реформо тухай дурсахадаа, 22 жэлдэ ССР Союзай мүнгэн сангай министр ябахан Арсений Григорьевич Зверев мемуар ном соогоо бэшэнэ: «1943 оной декабрь соо телефоной хонхо наараа: «Что думает наркомфин о послевоенной реформе денег?» — гэжэ И.В.Сталин наркомые хахаанан юм ха. Энэл үдэрһөө эхилжэ, бэлдэхэлэй ажал ябуулагдажа эхилхэн юм гэнэ.

«Сталин был великим тружеником, не щадившим себя в работе во имя достижения великой цели — Победы. Надо же понять, какую неимоверную тяжесть вынес на своих плечах этот человек, сколь много отдал сил и сделал для Родины» — гэжэ, Б.Соловьев В.Суходеев хоёр түгэхэдөө бэшэнэ.

Харин мүнөө И.В.Сталинийе хэн, юун гэнэгүйб даа. «Хүсэжэ ядаад — хусаха» — элинсэгүүдэй энэ үгэ ходо ханаанда ороходол гэдэг байгша... 2006 оной мартын 5-ай үдэшэ В.Познер «Времена» дамжуулгая дүүргэхэ дээрээ И.В.Сталиной наһа бараһан үдэрые халта дурсаад, түгэхэдөө: «Сталин — это злодей!» — гэжэ хэн. Ц.Б.Цыдендамбаевай словарь соо харахадами, энэ үгэмнай «Еро муутай хүн» гэнэн удхатай юм байбал. Ямар жэгтэй, гайхалтай юм! Иймэ ёро муутай хүнийе 30 жэл соо дуун соогоо магтан дуулалдажа, шүлэгэй мүнрүүдээр түгэрэжэ ябаһан зон ямар арад болонобиди? Энэндэ хэншые зүб харюу үгэхгүй.

Хүхэ мүнхэ Тэнгэрийн хүбүүн Чингис хааниие хэдэн зуугаад жэл соо хэн, юун гэжэ элдэб эсээр муушалаагүйб даа. Зүгөөр энээнһээ боложо, агууехэ тэмсэлшын алдар нэрэ бузараагүй. Бузархаһаа байха үнгэрхэн 2006 ондо хаан шэрээ эзэлхээрнэ эгсэ 800 жэлэй ойдо ЮНЕСКО-гой шийдхэбэрээр мянган жэлэй хүн гэжэ нэрлэгдэе, Монгол орондо ехэ найр наадан болоо, Улаан-Баатар хотын гол талмай дээрэ ехэ хүшөө бодоогдоо.

Тэрэн шэнгээр И.В.Сталин хэзээ нэгэтэ бодоно юм аабза.

Юундэб гэхэдэ, иймэ хүнийе түүхэ болон арад түмэн мартадаггүй бшуу.

ЭНЭБЭШЭГДЭЭРЭ ЮУНДЭН УУЖА гараһаана тайлбарилха сагни ербэл даа. «Саг сагтаа, сахилза хүхэдөө» гэдэгтэл энэ юртэмсэдэ юумэ нэлгэлдэжэл, ондоо боложол байдаг юм бээ. Эндэ гайхал үгы. Зүгөөр СССР гүрэнэй бутаран халажа, шал ондоо гүрэнэй бии болоһон ушар арад зоние гайхуулаа, хахаагаа.

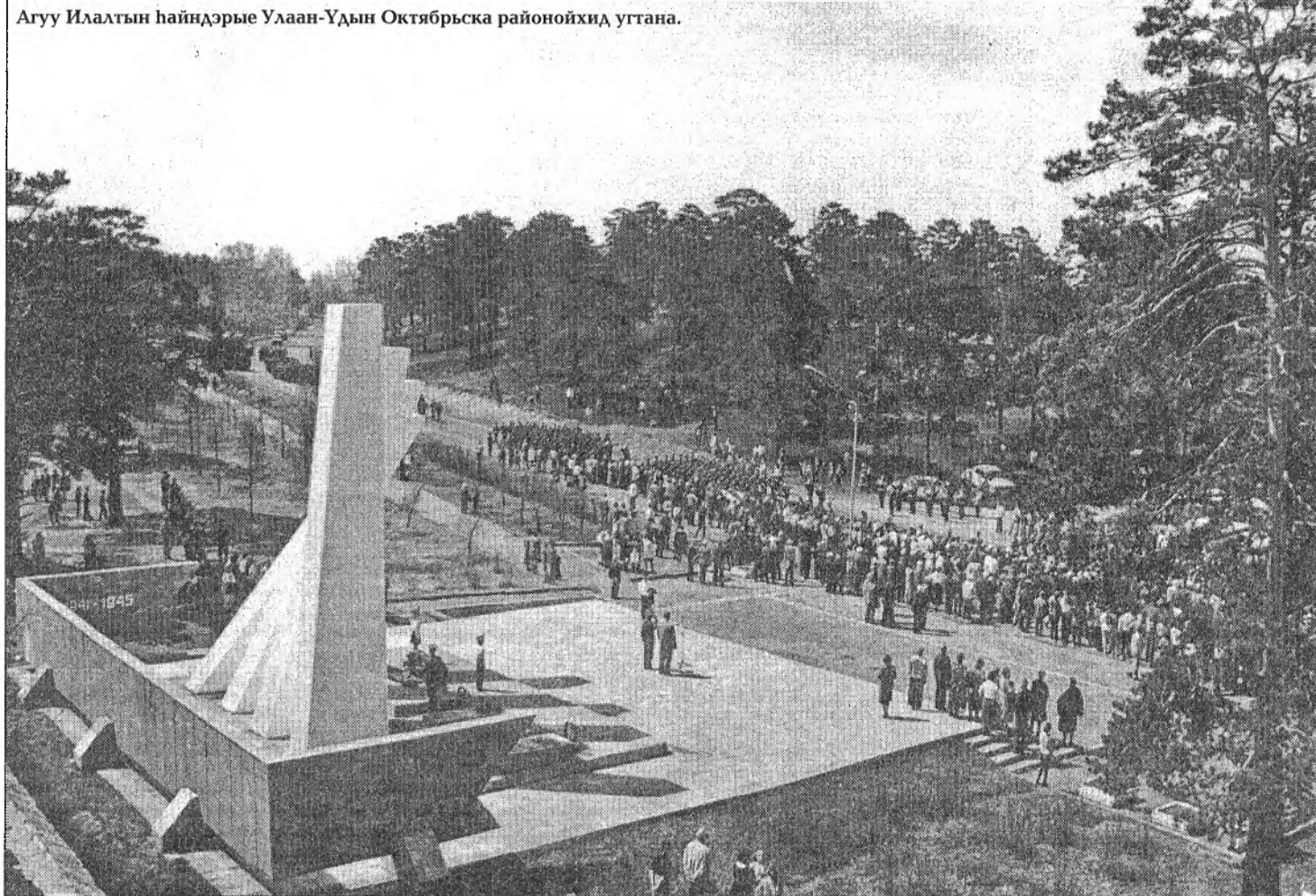
Мүнөө ажаглажа байхада, Россин зарим политигууд совет үеын түүхые залуу үетэнһөө нюуха, холодуула зориготой хаш. Тээд энэ буруул даа. Совет гүрэн 74 жэл соо байгаа. Гурбан үетэн хүмүүжээ, хүл дээрээ гараа. Харин мүнөөнэй залуушуул юушые мэдэнгүйл даа. Эдэл шэнэ үетэндэ түүхээ байһан

соонь хөөрөжэ, харуулжа байбал, хожомоо удхатай, туһатай байха нэн. Тээдшые түүхэдэ шалгалта хэдэггүй, түүхээ шэнээр бэшэдэггүй нэм шуу.

Гэн-гэтэр, 2008 оной гараһанһаа хойшо түбэй телевидениин нэгэдэхэ каналаар түүхэдэ шалгалта хэхэн, үни холын үнгэрхэн событинуудые ханаһан соогоо

ТҮҮХЭДЭЭ ШАЛГАЛТА ХЭДЭГГҮЙ

Агуу Илалтын хайндэрые Улаан-Үдын Октябрьска районийд угтана.

урбуулжа хаяхань, харюусалгагүй худал үгэнүүдые аман байна гэжэ шашалдахань хараа байса олон болошоол. Хэдэн жэшээ.

Январин 23-ай үдэшэ «Смертельный таран. Правда о Николае Гастелло» гэнэн дамжуулга хараад, хоромни бусалаал. Юундэб гэбэл, энэ хүнэй алдар нэрэ дайнай түүхэдэ алтан үзэгүүдээр бэшэгдэнхэй гүбэ. Ушарын гэхэдэ, 1941 оной июнин 26-ай үдэр бомбардировщигой командир капитан Николай Францевич Гастелло фашис булимтаргаһадай суглараад байһан танк болон автомашинуудые бомбодожо ябатарн, самолёдынь номондо дайрагдаад, дүржэ эхилээ. Яаха аргагүй унаха болоһоноо ойлгоһон капитан Гастелло улаан галаар соробхилһон агаарай онгосоёо дайсанай бүлэг техникэ руу залажа, дайсаңда айхабтар ехэ гай хохидол асарһан түүхэтэй. Энэ баатаршалгын түлөө тэрэндэ Советскэ Союзай Геройн нэрэ зэргэ олгогдоһон юм. Дайнай жэлнүүдтэ капитан Гастеллын баатаршалгые дабтан, самолёдуудаа дайсанай сугларһан бүлэгүүд руу залажа, ехэ хандарал асарһан лётчигууднай олон байха.

Харин дамжуулгые харахада, Гас-

алдаршаһан юм. Залуушууд бодото үлгэр жэшээ болоһон.

Бидэнэр, бага хүгэд, ехэ болоходоо, заабол «Чкалов шэнги лётчик болоход» гэлдэгшэ бэлэйбди. Тээдшые тэрэл гушаад онуудай хоёрдохы хахад соо В.П.Чкалов Г.Ф.Байдуков болон А.В.Беляков нүхэдтээ «АНТ» самолёдоор Хойто Полос дээгүүр сэхэ гаража, Америкын Холбоото Штадуудай Ванкувер хотодо буужа, дэлхэйн арад түмэнийе гайхуулан габьяатай.

1938 оной декабриин 15-най хүйтэн үдэр шэнэ истребитель туршахаа агаарта дэгдээ. Зүгөөр самолёдын гэнгэ лётчигой жолооһоо мултаржа, доошоо унажа захалаа. Лётчик парашот хэрэглэхэ аргатай байбашы, шэнэ машиные заабол абарха ханаатай оролдобошы, газар мүргэжэ унахадаа, наһа баража, арад зондоо ехэ гашуудал асарһан юм.

Харин мүнөө энэ дамжуулга соо хүсэд бэлэн болгодоогүй самолёдоор баатар лётчигые зориута үгы хээн шэнгээр хэлэжэ байгаа.

Февралин 26-ай үдэшэ «Три жены маршала Буденного» гэнэн дамжуулга харуулагдаа. Семён Михайлович Буденный гээшэмнай арадай баатар гэжэ наһан соогоо алдаршаһан, шүлэг дуугаар магтуулан хүн гүб даа. Тээд хүн бүхэнэй хубин ажабайдал ходо арюун сээр байдаггүй, нэгэ наһан соо элдэб юумэн болодог. Ямар гайхал байба гээшэб!

Капитан Гастеллын баатаршалга харуулаһарн энэл жэлдэ эгсэ 67 жэл, В.П.Чкаловый наһа бараһаарн эгсэ 70 жэл, С.М.Буденныйн түрээһөрн 125 жэл, наһа бараһаарн 40 жэл гүйсэхэн.

Эды сагай үнгэрхэн хойно үгы зоной ажабайдалда, түүхэдэ шалгалта хэжэ байха гээшэмнай ямар удхатайб, юун гээшэб? Нүгэл-шэбэл бэшэ юм гү? Иигэжэ байхадаа, ульгамаар урагшаа дабшахагүй байһамнай элил даа!

Иимэрхүү бодол дээрэнээ алдар солотой хүнүүдэй мемуарна ном һудар болон түбэй газетнуудые хэрэглэн, энэ дурсалга бэшээлби даа. Буряад оронойм залуу үетэнэй бага зэргэ ойлгосотой болоо болнь, зорилгоёо дүүрэндэ тоолохо байһамни ноултагүй. Намайе дэмжэхэшые, буруушажа шоо үзэхэшые зон олодо бээ. Хамаагүй!

Совет кинодо 101 дахин наадаһан, миний эгээл дурадай сууга артист, фронтовик Михаил Иванович Пуговкин тээмэндэ «Крестьянка» журналай корреспондент Вера Тунищца гэгшэтэй хөөрэлдөөд, түгэхэдөө иигэжэ хэлээ: «Сейчас я не снимаюсь, но хочется пожить еще немного, чтобы увидеть,

чем закончится этот спектакль, который разыгрывается в нашей стране». Энэ хэлэгшыень би сүм дэмжэнэб.

Түгэхэдөө энэ бэшэгээ Оронгоһоо угтай мэдээжэ поэт Чимит-Цырен Санжиевай шүлэгэй мүнрүүдээр дүүргэхэмни:

Модон анзаһата Россие үндэр
мүшэдтэ үргэһэн
Мохшогүй хурса бэлэгэй шэн
хабые гэршэлхэн,
Эсэрын хүрөөтэ байлдаанда элбэг
шуһаа аджажа,
Эршэмтэй хүгжэлтын энхэ найрамдал
мандуулан
Түжэгэр хүсэтэ гүрэн халан
бутараашы ен гэлэй,
Түмэнийе тэгшэ жэгнэн элшэн
буураашы ен гэлэй,
Энхэрэн хээзшэ үргэмжэлхэ эльгэн
садан байһаараа
Эржэн таната Ороноо магтан
дуулахалби наһаараа!

Николай ГАЛДАНОВ.

ХЭРЭГЛЭХЭН ЛИТЕРАТУРА
БА ХЭВЛЭЛ:

А.А.Громыко «Памятное» хоёр боти.
А.М.Василевский «Дело всей жизни».
И.М.Майский «Боспоминания советского дипломата» хоёр боти.
С.М.Штеменко «Генеральный штаб в годы войны». Хоёр боти.
Н.К.Байбаков «От Сталина к Ельцину».
А.И.Шахурин «Крылья Победы».
А.Г.Зверев «Записки министра».
Н.Н.Воронов «На службе военной».
К.К.Рокоссовский «Солдатский долг».
В.Г.Грабин «Оружие Победы».
К.М.Симонов «Размышления о И.В.Сталине».
В.Г.Соловьев и В.В.Суходеев «Полководец Сталин».
Б.Г.Пашков «Российская империя. Хроника правлений и событий».

1. «Правда» газетэ, «Советская Россия» газетэ.
2. «Бетеран» газетэ.
3. «Буряад-Монголой үнэн» газетэ.
4. «Коммунист Бурятии» газетэ.

К 10-летию организации детского санаторно-оздоровительного лагеря

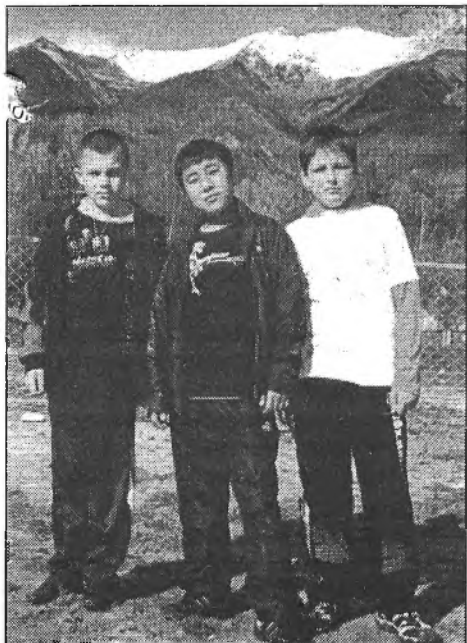
«ЭДЕЛЬВЕЙС» ДАРИТ ЗАРЯД БОДРОСТИ И ЗДОРОВЬЯ

В январе 2008 года исполнился 10 лет как был организован санаторно-оздоровительный лагерь «Эдельвейс». За этот период сотни и сотни представителей подрастающего поколения поправили здесь свое здоровье. Мы встретились с начальником санаторно-оздоровительного лагеря «Эдельвейс» БОРОКШОНОВОЙ Октябриной Николаевной, которая стояла у истоков организации лагеря.

- Октярина Николаевна, как мне известно, из беседы с главным врачом курорта «Аршан» В.И. Сонголовым, вы являлись одним из организаторов «Эдельвейса». Расскажите, пожалуйста, нашим читателям, когда начал функционировать «Эдельвейс»?

- Детский санаторно-оздоровительный лагерь круглогодичного действия «Эдельвейс» располагается в живописной Тункинской долине Республики Бурятия, у подножия Саянских гор. Заснеженные Саянские вершины, горная река Кынгарга с каскадом водопадов, неповторимых по своей красоте, сказочно смешанный лес, прозрачный, чистый горный воздух и обилие солнечных дней позволяют детям открыть замечательный, гостеприимный уголок Бурятии. Основная задача лагеря — сохранение и укрепление здоровья детей, формирование у них навыков здорового образа жизни, увеличение охвата детей массовыми занятиями физической культурой и спортом, расширение возможностей для отдыха,

досуга и оздоровления. Детский санаторно-оздоровительный лагерь функционирует на базе санатория «Саяны» с января 1998 года на основании письма Министерства здравоохранения Российской Федерации № 25/с 9084-97-29 от 26 ноября 1997 года «О перепрофилировании санаториев».

- Дети с какими заболеваниями приезжают в детский санаторно-оздоровительный лагерь?

- Здесь эффективно лечат заболевания:
- органов пищеварения, эндокринной системы, расстройства, нарушения обмена веществ, диабет 1 и 2 типа, нарушение толерантности к глюкозе, ожирение; нарушение обмена липопротеидов, нарушение солевого обмена;
- мочевыделительной системы (пиелонефрит);
- системы кровообращения (ревматические пороки сердца, эссенциальная гипотония);
- нервной системы функционального характера;
- органов дыхания (хронический бронхит, бронхиальная астма).

В комплексном санаторном лечении детей используются минеральная вода «Аршан», бальнеотерапия (ванны, лечебные души, грязелечение, климатолечение, диетотерапия, физиотерапия, массаж, парафинолечение, лечебная гимнастика, ингаляция, психо-иглорефлексотерапия, спелеотерапия, фитоароматерапия, бассейн. Здравница располагает современным лечебно-диагностическим оборудованием и квалифицированными специалистами.

Дети размещены в 2-х местных благоустроенных номерах, питание шестизачное, диетическое. Здесь дети от 7 до 15 лет с удовольствием отдыхают, лечатся и обучаются в учебное время по школьной программе. В течение учебного года в лагере функционирует школа, в которой ведут основные предметы (физика, химия, алгебра, геометрия, русский язык, литература, история, география, иностранный язык) педагоги Аршанской средней школы и Аршанского лицея.

В лагере всегда царит доброжелательная атмосфера, которую создаёт коллектив воспитателей, педагогов, медицинских работников.

- Пожалуйста, назовите имена тех, кто обеспечивает успех вашей деятельности?

- Здесь работают энтузиасты, душой

болеющие за дело, беззаветно преданные люди: старшая вожатая Колмыкова Ирина Александровна, воспитатели Харитоновна Любовь Аюшеевна, Матуева Жаргалма Пурбуевна, Балданова Ольга Андрияновна, Имескенова Любовь Намсараевна, Павлова Жанна Степановна, библиотекарь Иванова Галина Гавриловна, м/с Тарасова С.П., Замбалова М.Д., Ардаева С.В., сестра-хозяйка Друтова Г.И., санитарки: Пашнина Г.Н., Зайнуллина Н.К., Кошарова В.Б., спортивный инструктор Габидулин М. Р., врачи: Борокшонов Ф.С., Абгалдаева Н.М., Жапова Д.Н.

Для реализации данной цели в лагере была организована и успешно действует школа вожатского мастерства. Основными задачами данного учебного курса является практическая и методическая подготовка вожатых, повышение квалификации воспитателей и инструкторов в вопросах работы по организации досуговой деятельности, воспитание и оздоровление детей в условиях лагеря.

- Как организован досуг детей в условиях пребывания в лагере?

- Для заполнения свободного времени работают клубы различной направленности — познавательные, художественные, туристические, спортивные. Организируются интересные развлекательные мероприятия для детей — походы, карнавалы, фестивали, конкурсы, интеллектуальные ринги, викторины, спортивные игры. Для успешного отдыха и оздоровления детей в лагере «Эдельвейс» реализуются разнообразные творческие программы.

В лагере создана хорошая материально-техническая база: тренажерный зал, спортивная площадка, танцевальный зал, кинозал, теннисный корт. Каждый отряд имеет в наличии видео — и аудиоаппаратуру, настольно-печатные игры, спортивный инвентарь: мячи, ракетки, обручи.

Вся работа педагогического коллектива лагеря строится с учетом интересов детей, их потребностей.

- Что еще могли бы сказать, Октярина Николаевна, о детях, которые отдыхали и лечились у вас и в вашем лагере «Эдельвейс»?

- Дети с удовольствием приезжают к нам лечиться и отдыхать. И, конечно, всегда трудно расставаться с новыми друзьями в конце сезона. Уезжая, они долго помнят дни, которые провели в детском санаторно-оздоровительном ла-

гере «Эдельвейс».

Что можно о лагере сказать? Несмотря на современную лечебно-диагностическую базу, отличные бытовые и природные условия, подготовленный медицинский и педагогический персонал, детский санаторно-оздоровительный лагерь «Эдельвейс» курорта «Аршан», не может в полной мере использоваться круглогодично. Между сменами получают перерывы. Если министерство здравоохранения республики и другие заинтересованные организации и ведомства проявят заинтересованность в более эффективном использовании санаторно-оздоровительного лагеря «Эдельвейс», отдача была бы намного больше и действеннее.

Вот о чем рассказали сами дети:

Самбуев Баир, 15 лет:

- Я приехал в лагерь из с.Сосновоозерск Еравнинского района. В лагерь приехал отдохнуть, познакомиться с ребятами, лечиться и учиться. В лагере мне больше всего нравится дискотеки, питание, развлечения (конкурсы) и учеба. Также нравится корпус, где мы живем. А больше всего нравится минеральная вода «Аршан». Нравятся врачи, медсестры, сами воспитатели. Еще нравятся чистый горный воздух и горы.

Алеша Хлебодаров, 14 лет:

- Я приехал из г. Улан-Удэ п. Сотниково отдохнуть в лагере «Эдельвейс». В лагерь приезжаю уже 3-й раз поправить здоровье, отдохнуть, приобрести друзей и просто провести хорошо время. Больше всего мне нравятся здесь процедуры, бассейн, еда в столовой, лечебная физкультура и воспитатель Оюна Андрияновна, очень нравятся минеральная вода «Аршан», чистый лесной воздух. Природа очень здесь красивая, горы Саяны, водопад, нравится ходить на разные экскурсии. Хотелось бы еще раз приехать сюда отдохнуть!

Бурбоева Виктория, 14 лет:

- Я приехала в лагерь «Эдельвейс» из с. Кырен Тункинского района. Приехала первый раз, мне очень нравится. В отряде я — командир, мне нравится должность, стараюсь соблюдать все правила.

Больше всего мне нравится бассейн, массаж, фиточай, лечебная физкультура и ванны, конкурсы, на которых можно себя показать. Нравится медсестра, которая делает мне массаж, воспитатели. Вкусно кормят в столовой, нравятся мне дискотеки. С удовольствием еще бы отдохнула здесь!

А.ГАВРИЛОВ.

Понедельник, 31

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «УБОЙНАЯ СИЛА»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.30 «ПОНЯТЬ. ПРОСТИТЬ»
16.20 «НЛО. ПОДВОДНЫЕ ПРИШЕЛЬЦЫ»
17.00 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 ЖДИ МЕНЯ
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «И ВСЕ-ТАКИ Я ЛЮБЛЮ...»
23.30 «АЛЕКСАНДР ЗБРУЕВ - МЕЧТА ОДИНОКОЙ ЖЕНЩИНЫ»
00.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
00.50 «ОДНОЭТАЖНАЯ АМЕРИКА»
01.40 «ГЕНИИ И ЗЛОДЕИ»
02.20 Х/Ф «ТЕЛЕВЕДУЩИЙ»
03.50 Х/Ф «АНАТОМИЯ-2»
05.20 «ДЕТЕКТИВЫ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
09.55 Х/Ф «ДВА БИЛЕТА НА ДНЕВНОЙ СЕАНС»
11.45, 18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ

Вторник 1

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «УБОЙНАЯ СИЛА»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.30 «ПОНЯТЬ - ПРОСТИТЬ»
16.20 «МОЙ ПАПА - ШАЛЯПИН»
17.00 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «И ВСЕ-ТАКИ Я ЛЮБЛЮ...»
23.30 «ПРЕДСКАЗАТЕЛИ»
00.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
00.50 «КОД ЖИЗНИ». 4 Ф.
01.50 УДАРНАЯ СИЛА. «НЕБЕСНЫЙ ГЛАДИАТОР»
02.40 «ДОБРОЙ НОЧИ»
03.30 Х/Ф «ВЕЛИКИЙ РЕЙД»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. ГТРК «БУРЯТИЯ»
09.55 БАМБААХАЙ
10.10 УЛГУР
10.25 ТАЙЗАН
10.50 «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА»
11.45, 18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНОГО ОТДЕЛА»
13.40 Х/Ф «ДВА КАПИТАНА»
15.20 ВЕСТИ- СИБИРЬ
15.40 Т/С «МАЧЕХА»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)

ЧАСТЬ

12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 Т/С «ЧАСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
13.40 Х/Ф «ДВА КАПИТАНА»
15.20 ВЕСТИ- СИБИРЬ
15.40 Т/С «МАЧЕХА»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
23.55 К 60-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ. «ВЛАДИМИР ВИНОКУР. СВОИМ ГОЛОСОМ...»
00.50 «ВЕСТИ+»
01.10 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
01.40 «СИНЕМАНИЯ»
02.05 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ

КУЛЬТУРА

08.00 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «ЛЕТАРГИЯ»
13.25 К 120-ЛЕТИЮ ВЕЛИКОРУССКОГО ОРКЕСТРА В.В.АНДРЕЕВА. «ЖИВЫЕ СТРУНЫ»
14.05 «МОЙ ЭРМИТАЖ»
14.35 СПЕКТАКЛЬ «КАК ВАЖНО БЫТЬ СЕРЬЕЗНЫМ»
16.00 «ЖИВОЕ ДЕРЕВО РЕМЕСЕЛ»
16.10 70 ЛЕТ СЕРГЕЮ БАРХИНУ. ЭПИХОДЫ
16.50 «ПОРЯДОК СЛОВ»
17.00 М/С «ВИЛЛИ ФОГ-2»
17.25 М/Ф «ОДНА ЛОШАДКА БЕ-

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
23.55 «ЧЕЛОВЕК С БУЛЬВАРА КАПУЦИНОВ». 20 ЛЕТ СПУСТЯ»
00.50 «ВЕСТИ+»
01.10 Х/Ф «ДРУЗЬЯ ЖЕНИХА»
02.55 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «ХОЗЯЙКА ГОСТИНИЦЫ»
13.20 «ТЕМ ВРЕМЕНЕМ»
14.15 АСАДЕМIA
14.45 80 ЛЕТ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ВАЛЕНТИНА БЕРЕСТОВА. «ПИСАТЕЛИ НАШЕГО ДЕТСТВА»
15.15 Х/Ф «ЗЕЛЕНЫЙ ОГОНЕК»
16.30 К ЮБИЛЕЮ ЭЛИНЫ БЫСТРИЦКОЙ. «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». 1 Ч.
16.55 «ПОРЯДОК СЛОВ»
17.00 М/С «ВИЛЛИ ФОГ-2»
17.25 М/Ф «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ». «АЗБУКА БЕЗОПАСНОСТИ»
17.30 Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЭДДИГАНОВ». «ГРЭМС»
17.55 Д/Ф «БАТЫЙ»
18.05 Д/С «ПУТЕШЕСТВИЕ В ЦАРСТВО ЖИВОТНЫХ». «БИЗОН - ВЛАДЫКА ПРЕРИЙ»
18.35 ДВОРЦОВЫЕ ТАЙНЫ. «ТАЙНАЯ АУДИЕНЦИЯ У ИМПЕРАТРИЦЫ»
19.00 Д/Ф «СТАМБУЛ. СТОЛИЦА ТРЕХ МИРОВЫХ ИМПЕРИЙ»
19.15 135 ЛЕТ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ С. РАХМАНИНОВА. ВСЕ ФОРТЕПИАННЫЕ КОНЦЕРТЫ. КОНЦЕРТ №1. СОЛИСТ Д.МАЦУЕВ
20.00 НОЧНОЙ ПОЛЕТ
20.55 Д/С «КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ». «КАРФАГЕН»
21.45 К ЮБИЛЕЮ АЛЕКСАНДРА ЗБРУЕВА. «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». 2 Ч.
22.15 КТО МЫ?. «ВЕРШИНЫ И БЕЗДНЫ СЕРЕБРЯНОГО ВЕКА»
22.45 «АПОКРИФ»
23.30 Д/Ф «ГЕНИИ. СЕРГЕЙ РАХМА-

Лая»
17.30 «ДЖУНГЛИ ВСЕРЬЕЗ»
17.55 Д/Ф «ЭХНАТОН»
18.05 Д/С «ПУТЕШЕСТВИЕ В ЦАРСТВО ЖИВОТНЫХ». «В ЛЕСНЫХ ВЛАДЕНИЯХ СОНИ»
18.35 ПЛЕННИЦЫ СУДЬБЫ. АННА СНИТКИНА
19.00 Д/Ф «МОНТЕ АЛЬБАН. РЕЛИГИОЗНЫЙ И ТОРГОВЫЙ ЦЕНТР»
19.15 ДОСТОЯНИЕ РЕСПУБЛИКИ. СИМОНОВ МОНАСТЫРЬ (МОСКВА)
19.30 «БЛОКНОТ»
20.00 НОЧНОЙ ПОЛЕТ
20.50 Х/Ф «ЧИСТЫЕ ПРУДЫ»
22.05 «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». АЛЕКСАНДР ЗБРУЕВ. 1 Ч.
22.35 Д/Ф «ШАМБОР. ВОЗДУШНЫЙ ЗАМОК ИЗ КАМНЯ»
22.50 ОСТРОВА. ЕВГЕНИЙ БАУЭР
23.35 «ТЕМ ВРЕМЕНЕМ»
00.55 ПРО АРТ
01.20 ЭКОЛОГИЯ ЛИТЕРАТУРЫ. СЕВЕРНАЯ ГЛАВА. КАРЛ-ЮХАН ВАЛЬГРЕН
01.50 Д/Ф «ЧАС НОЛЬ»
02.40 Д/Ф «СТРАНА БАКТЕРИЙ»
03.35 Д/Ф «ШАМБОР. ВОЗДУШНЫЙ ЗАМОК ИЗ КАМНЯ»

АРИГ УС

08.00 «ПРОСНИСЬ!». ПОГОДА
08.30 «ТАКСИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
09.00 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». ПОГОДА
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. ПОГОДА
10.30 Т/С «САША ПЛЮС МАША». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
11.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.00 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
12.30 М/Ф «КРУТЫЕ БОБРЫ»
13.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖИММИ НЕЙРОНА»
13.30 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО»
14.00 М/С «ТОТАЛЛИ СПАЙС»
14.30 «ТАКСИ»
15.00 Т/С «САША ПЛЮС МАША»
15.30 Т/С «ЛЮБОВЬ И ТАЙНЫ САНСЕТ БИЧ»
16.30 Х/Ф «ВИДОК». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
18.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
18.45 «НАША RUSSIA. ИЗБРАННОЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»

АРИГ УС

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
07.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
08.00 «ПРОСНИСЬ!»
08.30 «ТАКСИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
08.55 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. «ЗНАКИ ЗОДИАКИ». ПОГОДА
10.30 Т/С «САША ПЛЮС МАША»
11.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.00 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
12.30 М/Ф «ЦАП-ЦАРАП»
13.00 М/С «КАППА МАЙКИ»
13.30 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО»
14.00 М/С «ТОТАЛЛИ СПАЙС»
14.30 «ТАКСИ»
15.00 Т/С «САША ПЛЮС МАША»
15.30 Т/С «ЛЮБОВЬ И ТАЙНЫ САНСЕТ БИЧ»
16.30 Х/Ф «ПРАВДА И НИЧЕГО, КРОМЕ ПРАВДЫ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
18.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
18.45 «НАША RUSSIA. ИЗБРАННОЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
19.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.40 «БУДНИ»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.40 Х/Ф «ПАРШИВАЯ ОВЦА»

Тивиком

19.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.40 «УТУМАТА»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.40 Х/Ф «ПРАВДА И НИЧЕГО, КРОМЕ ПРАВДЫ»

Тивиком

07.00 «ОБЪЕКТИВ»
07.40 «САМ СЕБЕ ХОЗЯИН»
08.10 «РЕКЛАМНЫЙ ОБЛОМ»
08.35 «РАДИ СМЕХА»
09.00 «ДРУЗЬЯ»
09.30 «ОЧЕВИДЕЦ»: САМОЕ СМЕШНОЕ
10.30, 13.30, 20.30, 00.30 «24»
11.00 «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 Д/Ф «ХРАНИТЕЛИ ДОЖДЕВОГО ЛЕСА»
14.00 «ЗВАНЫЙ УЖИН»
15.00 «ОЧЕВИДЕЦ»: САМОЕ СМЕШНОЕ
15.15 Х/Ф «КОСМИЧЕСКАЯ УГРОЗА»
17.00 Т/С «СВЕРХЪЕСТЕСТВЕННОЕ»
19.00 Т/С «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
21.00 Т/С «БОЕЦ. РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ»
22.00 «СОЛДАТЫ-14»
23.00 «ГРОМКОО ДЕЛО»: «ВИРУС РЕВНОСТИ»
00.00 «НАШ ГОРОД»
01.00 «АКТУАЛЬНОЕ ЧТИВО»
01.15 «ТРИ УГЛА С ПАВЛОМ АСТАХОВЫМ»
02.20 «НАШ ГОРОД»

СТС - «БАЙКАЛ»

13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.30, 01.50 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
18.55, 20.10, 22.00, 23.25, 00.10, 00.50, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 Т/С «ЗЕНА - КОРОЛЕВА ВОИНОВ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 КТО УМНЕЕ ПЯТИКЛАССНИКА?
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В

ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН?»
10.00 ГАЛИЛЕО
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ОДНА НОЧЬ ЛЮБВИ»
12.30 Т/С «ЛЮБА ДЕТИ И ЗАВОД»
13.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «КИМ ПЯТЬ-С-ПЛЮСОМ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ТАЙНЫ СМОЛВИЛЯ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «РАНЕТКИ»
21.00 Т/С «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН?»
21.30 Х/Ф «ИНОСТРАНЕЦ»
23.20 «6 КАДРОВ»
00.30 Т/С «ТРИДЦАТИЛЕТНИЕ»
01.30 Т/С «ОСОБЕННЫЙ ДЕНЬ»

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 МУЛЬТФИЛЬМЫ
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 Т/С «АГЕНТСТВО «АЛИБИ»»
12.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
13.25 РУССКИЙ ФИЛЬМ. «ЧЕЛОВЕК ИЗ ПРОШЛОГО»
15.30 Х/Ф «УТОМЛЕННЫЕ СЛОВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «С.С.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Т/С «МЫСЛИТЬ КАК ПРЕСТУПНИК» 1 С.
20.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «КАЛАМБУР»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «С.С.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ-3»
02.25 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
03.25 «КАРДАННЫЙ ВАЛ +»
03.50 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ-3»
04.20 «КАМЕРА СМЕХА»

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 МУЛЬТФИЛЬМЫ
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 Т/С «АГЕНТСТВО «АЛИБИ»»
12.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
13.25 РУССКИЙ ФИЛЬМ. «МЫТИЩИНСКИЙ МАНЬЯК»
15.30 Х/Ф «УТОМЛЕННЫЕ СЛОВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «С.С.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Т/С «МЫСЛИТЬ КАК ПРЕСТУПНИК»
20.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «КАЛАМБУР»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «С.С.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ-3»
02.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
03.25 «КАРДАННЫЙ ВАЛ +»
03.55 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ-3»
04.25 Т/С «РЫЦАРЬ ДОРОГ»
05.15 НОЧНОЙ КЛУБ
07.15 Т/С «ДИАГНОЗ: УБИЙСТВО»

Среда, 2

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «УБОЙНАЯ СИЛА»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.30 «ПОНЯТЬ - ПРОСТИТЬ»
16.20 «МАРШАЛ ВОРОШИЛОВ. СВИДЕТЕЛЬ И ОБВИНЯЕМЫЙ»
17.00 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «И ВСЕ-ТАКИ Я ЛЮБЛЮ...»
23.30 «ДЕТИ-ГЕРОИ»
00.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
00.50 «ВАЛЬТЕР ЗАПАШНЫЙ. УКРОЩЕНИЕ СТРОПТИВЫХ»
01.50 «ДОБРОЙ НОЧИ»
02.40 Х/Ф «ОТБОЙ»
04.20 Х/Ф «ВОЗВРАЩЕНИЕ В ПЕЩЕРУ ЛЕТУЧИХ МЫШЕЙ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
09.55 «НЕСМЕШНАЯ ЖИЗНЬ СМЕШНОГО ЧЕЛОВЕКА. ГОТЛИБ РОНИНСОН»
10.50 «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНО-ГО ОТДЕЛА»
11.45, 18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНО-ГО ОТДЕЛА»
13.40 Х/Ф «БЕЗЫМЯННАЯ ЗВЕЗДА»
15.20 ВЕСТИ- СИБИРЬ
15.40 Т/С «МАЧЕХА»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)

Четверг, 3

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «УБОЙНАЯ СИЛА»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.30 «ПОНЯТЬ - ПРОСТИТЬ»
16.20 «ГАРАЖ ОСОБОГО НАЗНАЧЕНИЯ»
17.00 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»
19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 «СЛЕД»
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.30 Т/С «И ВСЕ-ТАКИ Я ЛЮБЛЮ...»
23.30 «ЧЕЛОВЕК И ЗАКОН»
00.30 НОЧНЫЕ НОВОСТИ
00.50 «СУДИТЕ САМИ»
01.40 «ДОБРОЙ НОЧИ»
02.40 Х/Ф «БОББИ ДЖОНС: ГЕНИЙ УДАРА»
04.40 Х/Ф «ПОВЕРХНОСТЬ»
05.20 «ДЕТЕКТИВЫ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ. ГТРК «БУРЯТИЯ»
09.55 «ТОЛИ»
10.20 «БУРЯД АРОН»
10.50 «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНО-ГО ОТДЕЛА»
11.45, 18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНО-ГО ОТДЕЛА»
13.40 Х/Ф «БЕЗЫМЯННАЯ ЗВЕЗДА»
15.20 ВЕСТИ- СИБИРЬ
15.40 Т/С «МАЧЕХА»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)

Пятница, 4

ПЕРВЫЙ КАНАЛ

06.00 «ДОБРОЕ УТРО»
10.00, 13.00, 16.00, 19.00 НОВОСТИ
10.05 «МАЛАХОВ +»
11.20 «МОДНЫЙ ПРИГОВОР»
12.20 «КОНТРОЛЬНАЯ ЗАКУПКА»
13.20 Т/С «УБОЙНАЯ СИЛА»
14.20 «ДЕТЕКТИВЫ»
15.00 ДРУГИЕ НОВОСТИ
15.30 «ПОНЯТЬ - ПРОСТИТЬ»
16.20 «КОСЫГИН. НЕУГОДНЫЙ ПРЕМЬЕР»
17.00 Т/С «ОГОНЬ ЛЮБВИ»
18.00 «ФЕДЕРАЛЬНЫЙ СУДЬЯ»

19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
23.55 «ИСТОРИЧЕСКИЕ ХРОНИКИ»
1965 Г. КОСЫГИН
00.50 «ВЕСТИ+»
01.10 Х/Ф «ИВАНОВО ДЕТСТВО»
03.00 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «БЕЛЫЕ НОЧИ»
13.25 «АПОКРИФ»
14.05 ЭКСПЕДИЦИЯ «ЧИЖ». АЗЕРБАЙДЖАН
14.35 Х/Ф «ЗЕМЛЯКИ»
16.00 КТО МЫ? «ВЕРШИНЫ И БЕЗДНЫ СЕРЕБРЯНОГО ВЕКА»
16.30 К ЮБИЛЕЮ ЭЛИНЫ БЫСТРИЦКОЙ. «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». 2 Ч.
16.55 «ПОРЯДОК СЛОВ»
17.00 М/С «ВИЛЛИ ФОГ-2»
17.25 М/Ф «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ». «ШУТКА»
17.30 Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЭДДИГАНОВ». «ОХОТНИЦА ЗА ВЕДЬМАМИ». 4 С.
17.55 Д/Ф «БЕНДЖАМИН ФРАНКЛИН»
18.05 Д/С «ПУТЕШЕСТВИЕ В ЦАРСТВО ЖИВОТНЫХ». «ЗЕБРЫ - ДИКИЕ ЛОШАДИ АФРИКИ»
18.35 ПЕТЕРБУРГ: ВРЕМЯ И МЕСТО. «ТАМ НЕКОГДА ГУЛЯЛ И Я...»
19.00 Д/Ф «САЛЬВАДОР ДЕ БАЙЯ. ГОРОД ТЫСЯЧИ ЦЕРКВЕЙ»
19.15 К 135-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ С. РАХМАНИНОВА. ВСЕ ФОРТЕПИАННЫЕ КОНЦЕРТЫ. КОНЦЕРТ №3. СОЛИСТ Н.ЛУГАНСКИЙ
20.00 НОЧНОЙ ПОЛЕТ
20.55 Д/С «КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ». «ВИЗАНТИЯ»
21.45 К ЮБИЛЕЮ АЛЕКСАНДРА ЗЕРУБЕВА. «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». 3 Ч.
22.15 ВЛАСТЬ ФАКТА
23.00 К 100-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ЛЬВА РАЗГОНА. «НЕПРИДУМАННОЕ»

23.30 «БОЛЬШИЕ»
00.55 Х/Ф «КАК ПТИЦА» 1 С.
02.35 Д/Ф «САЛЬВАДОР ДЕ БАЙЯ. ГОРОД ТЫСЯЧИ ЦЕРКВЕЙ»
02.55 Д/С «КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ». «ВИЗАНТИЯ»
03.40 ЧАРЛИ ЧАПЛИН. ФРАГМЕНТЫ МУЗЫКИ К КИНОФИЛЬМАМ

Ариг Ус

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
08.00 «ПРОСНИСЬ!»
08.30 «ТАКСИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
08.55 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. «ЗНАКИ ЗОДИАКИ». ПОГОДА
10.30 Т/С «САША ПЛЮС МАША»
11.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.00 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
12.30 М/Ф «ЦАП-ЦАРАП»
13.00 М/С «КАППА МАЙКИ»
13.30 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО»
14.00 М/С «ТОТАЛЛИ СПАЙС»
14.30 «ТАКСИ»
15.00 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
15.30 Т/С «ЛЮБОВЬ И ТАЙНЫ САН-СЕТ БИЧ»
16.30 Х/Ф «ПАРШИВАЯ ОВЦА». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
18.20 «ЕСЛИ ЗАВТРА РЕМОНТ»
18.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
18.45 «НАША RUSSIA. ИЗБРАННОЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
19.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.40 «БУДНИ»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.40 Х/Ф «НЕНАСЫТНЫЕ»

Тивиком

07.00 «НАШ ГОРОД»
07.35 «ХРАНИТЕЛИ ДОЖДЕВОГО

ПЕРИИ». «РОССИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ»
21.40 ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА
22.20 Д/Ф «ХРАНИТЕЛИ»
23.05 «ГОРОД ПРОПАГАНДЫ»
23.35 КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ
00.55 Х/Ф «КАК ПТИЦА» 2 С.
02.30 И. АЛБЕНИС. «ИСПАНСКАЯ РАПСОДИЯ»
02.55 Х/Ф «КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ». «РОССИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ»
03.40 Д/Ф «ПЕТЕЯВЕЗИ. ОПЛОТ ВЕРЫ»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.15, 06.40, 07.15, 07.35, 12.35, 13.05, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.30, 01.50 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
06.00, 07.05, 08.10, 09.25, 11.05, 18.55, 20.10, 22.00, 23.25, 00.10, 00.50, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 Т/С «ЗЕНА - КОРОЛЕВА ВОИНОВ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «РАНЕТКИ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН?»
10.00 ГАЛИЛЕО
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ОДНА НОЧЬ ЛЮБВИ»
12.30 Т/С «ЛЮБА ДЕТИ И ЗАВОД»
13.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»

14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «КИМ ПЯТЬ-С-ПЛЮСОМ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ТАЙНЫ СМОЛВИЛЯ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «РАНЕТКИ»
21.00 Т/С «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН?»
21.30 Х/Ф «ОДИНОКИЙ ВОЛК МАК-КУЭЙД»
23.30 6 КАДРОВ
00.30 Т/С «ТРИДЦАТИЛЕТНИЕ»
01.30 Т/С «ТАЛИСМАН ЛЮБВИ»
02.25 Т/С «ЩИТ»
04.10 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 МУЛЬТФИЛЬМЫ
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 Т/С «АГЕНТСТВО «АЛИБИ»»
12.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
13.30 РУССКИЙ ФИЛЬМ. «ШТОРМОВОЕ ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ»
15.10 «ДЕНЬГИ С НЕБА»
15.30 Х/Ф «УТОМЛЕННЫЕ СЛАВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «С.С.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Т/С «МЫСЛИТЬ КАК ПРЕСТУПНИК»
20.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «КАЛАМБУР»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «С.С.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ-3»
02.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
03.30 «КАРДАННЫЙ ВАЛ +»
03.55 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ-3»
04.25 Т/С «РЫЦАРЬ ДОРОГ»
05.15 НОЧНОЙ КЛУБ
07.15 Т/С «ДИАГНОЗ: УБИЙСТВО»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

ЯЗ.)
19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 Т/С «ТАЙНЫ СЛЕДСТВИЯ»
23.50 «ПЯТАЯ СТУДИЯ» С СЕРГЕЕМ БРИЛЕВЫМ
00.25 «РЕВИЗОР»
00.55 «ВЕСТИ+»
01.15 Х/Ф «ОГНИ ГОРОДСКИХ ОКРАИН»
02.40 «ГОРЯЧАЯ ДЕСЯТКА»
03.40 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 «В ГЛАВНОЙ РОЛИ...»
11.50 Х/Ф «МОРЕ СТУДЕНОЕ»
13.20 ПИСЬМА ИЗ ПРОВИНЦИИ. ЗАРАЙСК
13.50 К 75-ЛЕТИЮ ХУДОЖНИКА. «РУССКИЙ ХУДОЖНИК АЛЕКСЕЙ ШМАРИНОВ»
14.30 Д/Ф «ПЕТЕЯВЕЗИ. ОПЛОТ ВЕРЫ»
14.45 Х/Ф «МОЛОДО-ЗЕЛЕНО»
16.15 «ЖИВОЕ ДЕРЕВО ремесел»
16.30 К ЮБИЛЕЮ ЭЛИНЫ БЫСТРИЦКОЙ. «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». 3 Ч.
16.55 «ПОРЯДОК СЛОВ»
17.00 М/С «ВИЛЛИ ФОГ-2»
17.25 М/Ф «ВЕСЕЛАЯ КАРУСЕЛЬ». «АЗБУКА БЕЗОПАСНОСТИ»
17.30 Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЭДДИГАНОВ». «ГРИНТАУН»
17.55 Д/Ф «ПОХОРОНЫ ГРАФА ОРГАСА». Эль ГРЕКО»
18.05 Д/С «ПУТЕШЕСТВИЕ В ЦАРСТВО ЖИВОТНЫХ». «КОРОЛЕВСТВО ДЛИННОУХОГО ПРЫГУНЧИКА - ПРИБРЕЖНЫЕ ЛЕСА КЕНИИ»
18.35 ОТЧЕСТВО И СУДЬБЫ. ДЕМИДОВЫ
19.00 «РАЗДУМЬЕ НА РОДИНЕ». ВАСИЛИЙ БЕЛОВ
19.25 К 135-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ С. РАХМАНИНОВА. ВСЕ ФОРТЕПИАННЫЕ КОНЦЕРТЫ. КОНЦЕРТ №4. СОЛИСТ А.ГИНДИН
20.00 НОЧНОЙ ПОЛЕТ
20.55 Д/С «КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ». «РОССИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ»
21.40 ЧЕРНЫЕ ДЫРЫ. БЕЛЫЕ ПЯТНА
22.20 Д/Ф «ХРАНИТЕЛИ»
23.05 «ГОРОД ПРОПАГАНДЫ»
23.35 КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ
00.55 Х/Ф «КАК ПТИЦА» 2 С.
02.30 И. АЛБЕНИС. «ИСПАНСКАЯ РАПСОДИЯ»
02.55 Х/Ф «КАК СОЗДАВАЛИСЬ ИМПЕРИИ». «РОССИЙСКАЯ ИМПЕРИЯ»
03.40 Д/Ф «ПЕТЕЯВЕЗИ. ОПЛОТ ВЕРЫ»

23.40 Х/Ф «ПРЕМИА ДАРВИНА»

Ариг Ус

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
08.00 ПРОСНИСЬ
08.30 «ТАКСИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
08.55 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. «ЗНАКИ ЗОДИАКИ». ПОГОДА
10.30 Т/С «САША ПЛЮС МАША»
11.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.00 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
12.30 М/Ф «ЦАП-ЦАРАП»
13.00 М/С «КАППА МАЙКИ»
13.30 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО»
14.00 М/С «ТОТАЛЛИ СПАЙС»
14.30 «ТАКСИ»
15.00 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
15.30 Т/С «ЛЮБОВЬ И ТАЙНЫ САН-СЕТ БИЧ»
16.35 Х/Ф «НЕНАСЫТНЫЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
18.20 «ЕСЛИ ЗАВТРА РЕМОНТ»
18.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
18.45 «НАША RUSSIA. ИЗБРАННОЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
19.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.40 «БУДНИ»
21.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»

07.00 «НАШ ГОРОД»
07.35 «ДАМСКИЕ ШТУЧКИ»
08.05 «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
09.05 Т/С «ДРУЗЬЯ»
09.35 «СОЛДАТЫ-14»
10.30 «НАШ ГОРОД»
11.00 Т/С «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «НАШ ГОРОД»
13.30, 00.30 «24»
14.00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
15.00 Х/Ф «КОРОЛЬ ЗАТЕРЯННОГО МИРА»
16.30 «НАРУШИТЕЛИ ПОРЯДКА»
17.00 Т/С «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
18.00 Т/С «БОЕЦ. РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ»
19.00 Т/С «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
20.25 «РАДАР-СПОРТ»
21.00 Т/С «БОЕЦ. РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ»
22.00 «СОЛДАТЫ-14»
23.00 «СЕКРЕТНЫЕ ИСТОРИИ»: «ЭДГАР КЕЙСИ. НОСТРАДАМУС ХХ ВЕКА»
00.00 «НАШ ГОРОД»
01.00 «АКТУАЛЬНОЕ ЧТИВО»
01.15 Х/Ф «САРАНЧА»
03.00 «НАШ ГОРОД»

Тивиком

07.00 «НАШ ГОРОД»
07.35 «ДАМСКИЕ ШТУЧКИ»
08.05 «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
09.05 Т/С «ДРУЗЬЯ»
09.35 «СОЛДАТЫ-14»
10.30 «НАШ ГОРОД»
11.00 Т/С «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «НАШ ГОРОД»
13.30, 00.30 «24»
14.00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
15.00 Х/Ф «КОРОЛЬ ЗАТЕРЯННОГО МИРА»
16.30 «НАРУШИТЕЛИ ПОРЯДКА»
17.00 Т/С «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
18.00 Т/С «БОЕЦ. РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ»
19.00 Т/С «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
20.25 «РАДАР-СПОРТ»
21.00 Т/С «БОЕЦ. РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ»
22.00 «СОЛДАТЫ-14»
23.00 «СЕКРЕТНЫЕ ИСТОРИИ»: «ЭДГАР КЕЙСИ. НОСТРАДАМУС ХХ ВЕКА»
00.00 «НАШ ГОРОД»
01.00 «АКТУАЛЬНОЕ ЧТИВО»
01.15 Х/Ф «САРАНЧА»
03.00 «НАШ ГОРОД»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.15, 06.40, 07.15, 07.35, 12.35, 13.05, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.30, 01.50 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
06.00, 07.05, 08.10, 09.25, 11.05, 18.55, 20.10, 22.00, 23.25, 00.10, 00.50, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 Т/С «ЗЕНА - КОРОЛЕВА ВОИНОВ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»
07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «РАНЕТКИ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН?»
10.00 ГАЛИЛЕО
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ОДНА НОЧЬ ЛЮБВИ»
12.30 Т/С «ЛЮБА, ДЕТИ И ЗАВОД»

13.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «КИМ ПЯТЬ-С-ПЛЮСОМ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ТАЙНЫ СМОЛВИЛЯ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 Т/С «РАНЕТКИ»
21.00 Т/С «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН?»
21.30 Х/Ф «ПЛОХИЕ ПАРНИ»
23.45 6 КАДРОВ
00.30 КИНО В ДЕТАЛЯХ
01.30 Т/С «ТАЛИСМАН ЛЮБВИ»
02.25 Т/С «ЩИТ»
04.10 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 МУЛЬТФИЛЬМЫ
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 Т/С «АГЕНТСТВО «АЛИБИ»»
12.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
13.30 РУССКИЙ ФИЛЬМ. «ДЕЛА ДАВНО МИНУВШИХ ДНЕЙ»
15.30 Х/Ф «УТОМЛЕННЫЕ СЛАВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «С.С.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Т/С «МЫСЛИТЬ КАК ПРЕСТУПНИК»
20.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «КАЛАМБУР»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «С.С.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ-3»
02.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
03.25 «КАРДАННЫЙ ВАЛ +»
03.55 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ-3»
04.25 Т/С «РЫЦАРЬ ДОРОГ»
05.15 НОЧНОЙ КЛУБ
07.15 Т/С «ДИАГНОЗ: УБИЙСТВО»

ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ • 21-62-62 • ОТДЕЛ РЕКЛАМЫ •

19.20 «ПУСТЬ ГОВОРЯТ»
20.10 ПОЛЕ ЧУДЕС
21.00 Т/С «ПРИНЦЕССА ЦИРКА»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.25 Т/С «И ВСЕ-ТАКИ Я ЛЮБЛЮ...»
23.20 «ПРИЮТ КОМЕДИАНТОВ»
01.10 Х/Ф «ГАДКИЕ ЛЕБЕДИ»
04.10 Х/Ф «МОЙ ЛЮБИМЫЙ МАРСИАНИН»
05.40 Х/Ф «ПОВЕРХНОСТЬ»

«РОССИЯ»

06.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
06.35, 08.35 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
07.35, 09.34 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
09.55 «МУСУЛЬМАНЕ»

10.05 «МОЙ СЕРЕБРЯНЫЙ ШАР. ЭЛИНА БЫСТРИЦКАЯ»
11.05 «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНО-ГО ОТДЕЛА»
12.00, 15.00, 18.00, 21.00 ВЕСТИ
12.25 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
12.45 «ОПЕРА. ХРОНИКИ УБОЙНО-ГО ОТДЕЛА»
13.40 М/Ф «МУРАВЬИШКА-ХВАСТУНИШКА»
14.00 Д/С «ДРЕВНИЕ ЕГИПТЯНЕ»
15.20 ВЕСТИ- СИБИРЬ
15.40 М/Ф «НУ, ПОГОДИ!». «ОРЕХОВЫЙ ПРУТИК»
16.35 «СУД ИДЕТ»
17.30 «КУЛАГИН И ПАРТНЕРЫ»
18.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
18.50 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ

19.05 Т/С «ЖЕНЩИНА БЕЗ ПРОШЛОГО»
20.00 Т/С «РОДНЫЕ ЛЮДИ»
21.30 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
21.50 «СПОКОЙНОЙ НОЧИ, МАЛЫШИ!»
22.00 ЮБИЛЕЙНЫЙ ВЕЧЕР ВЛАДИМИРА ВИНОКУРА. «60 ЛЕТ, А Я НЕ ВЕРЮ»
01.40 Х/Ф «НЕ ГОВОРИ НИ СЛОВА»
03.50 ДОРОЖНЫЙ ПАТРУЛЬ

КУЛЬТУРА

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.00, 20.30, 00.30 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
11.20 Д/С «ТАИНСТВЕННАЯ ВСЕЛЕННАЯ АРТУРА КЛАРКА». «ЗАГАД-

КИ МАЙ»
12.00 Х/Ф «ПАРЕНЬ ИЗ НАШЕГО ГОРОДА»
13.40 КУЛЬТУРНАЯ РЕВОЛЮЦИЯ
14.35 СТРАНСТВИЯ МУЗЫКАНТА
15.05 Х/Ф «ОНИ ВСТРЕТИЛИСЬ В ПУТИ»
16.30 ЮБИЛЕЙ ЭЛИНЫ БЫСТРИЦКОЙ. «ТЕАТРАЛЬНАЯ ЛЕТОПИСЬ». 4 Ч.
17.00 М/С «МЕДВЕЖОНОК ПАДДИНГТОН»
17.20 В МУЗЕЙ - БЕЗ ПОВОДКА. ПРОГРАММА
17.30 Т/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ МЭДДИГАНОВ». «ЧУМА»
17.55 Д/Ф «ДЖЕЙМС МАКСВЕЛЛ»
18.00 Д/С «ПУТЕШЕСТВИЕ В ЦАРСТВО ЖИВОТНЫХ». «МЕЧТА БЕГЕМОТОВ О ГЛУБОКОЙ ВОДЕ»

18.30 ЗА СЕМЬЮ ПЕЧАТЯМИ
19.00 К 135-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ С.РАХМАНИНОВА. ВСЕ ФОРТЕПИАННЫЕ КОНЦЕРТЫ. КОНЦЕРТ №2. СОЛИСТ А.МЕЛЬНИКОВ
19.40 ПАРТИТУРЫ НЕ ГОРЯТ
20.10 Д/Ф «ФИВЫ. СЕРДЦЕ ЕГИПТА»
20.55 «СФЕРЫ»
21.40 Х/Ф «МОРГАН: ПОДХОДЯЩИЙ СЛУЧАЙ ДЛЯ ТЕРАПИИ»
23.15 Д/Ф «КРАКОВ. ТАЙНАЯ СТОЛИЦА»
23.35 К 80-ЛЕТИЮ АЛЕКСАНДРА БЕЛИНСКОГО. ЛИНИЯ ЖИЗНИ
00.55 «КТО ТАМ...»
01.20 Х/Ф «МУШЕТТ»
02.40 ДЖ.РОССИНИ. УВЕРТУРА К ОПЕРЕ «СОРОКА-ВОРОВКА»
02.55 «СФЕРЫ»
03.40 Д/Ф «КРАКОВ. ТАЙНАЯ СТОЛИЦА»

Ариг Ус

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.35 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
08.00 «ПРОСНИСЬ!»
08.30 «ТАКСИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
08.55 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
09.30 НЕОБЪЯСНИМО, НО ФАКТ. «ЗНАКИ ЗОДИАКИ». ПОГОДА
10.30 Т/С «САША ПЛЮС МАША»

11.00 Т/С «СЧАСТЛИВЫ ВМЕСТЕ»
12.30 М/Ф «ЦАП-ЦАРАП»
13.00 М/С «КАППА МАЙКИ»
13.30 «ПОБЕДОНОСНЫЙ ГОЛОС ВЕРУЮЩЕГО»
14.00 М/С «ТОТАЛЛИ СПАЙС»
14.30 «ТАКСИ»
15.00 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
15.30 Т/С «ЛЮБОВЬ И ТАЙНЫ САН-СЕТ БИЧ»
16.20 Х/Ф «ПРЕМИА ДАРВИНА». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
18.20 «ЕСЛИ ЗАВТРА РЕМОНТ» 3, 1 ВЫП.
18.30 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
18.45 «КОМЕДИ-КЛАБ. ИЗБРАННОЕ»
19.05 «ПЕНСИОННЫЙ ВЕСТНИК»
19.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
20.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
20.40 «БЛАГОВЕСТ»
21.00 «ИНТУИЦИИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
23.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
23.40 НАША RUSSIA
00.10 СМЕХ БЕЗ ПРАВИЛ
01.10 СЕКС С А. ЧЕХОВОЙ

Тивиком

Отдел Рекламы 21-62-62

07.00 «НАШ ГОРОД»
07.30 «РАДАР-СПОРТ»
08.10 «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
09.00 Т/С «ДРУЗЬЯ»
09.30 «СОЛДАТЫ-14»
10.30 «НАШ ГОРОД»
11.00 Т/С «В ЧАС ПИК»
12.00 «ЧАС СУДА»
13.00 «НАШ ГОРОД»
13.30 «24»
14.00 «ЗВАННЫЙ УЖИН»
15.00 Х/Ф «САРАНЧА»
17.00 Т/С «СЕКРЕТНЫЕ МАТЕРИАЛЫ»
18.00 Т/С «БОЕЦ. РОЖДЕНИЕ ЛЕГЕНДЫ»
19.00 Т/С «В ЧАС ПИК»
20.00 «НАШ ГОРОД»
20.30 «САМ СЕБЕ ХОЗЯИН»
21.00 Т/С «ТЕРМИНАТОР: БИТВА ЗА БУДУЩЕЕ»
22.50 Х/Ф «СКАЛОЛАЗ»
01.00 «СЕАНС ДЛЯ ВЗРОСЛЫХ»

СТС - «БАЙКАЛ»

06.15, 06.40, 07.15, 07.35, 12.35, 13.05, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.30, 01.50 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
06.00, 07.05, 08.10, 09.25, 11.05, 18.55, 20.10, 22.00, 23.25, 00.10, 00.50, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 Т/С «ЗЕНА - КОРОЛЕВА ВОИНОВ»
06.55 М/С «СМЕШАРИКИ»

07.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
07.30 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
08.00 Т/С «РАНЕТКИ»
09.00, 13.30, 18.30, 00.00 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.30 Т/С «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН?»
10.00 ГАЛИЛЕО
10.30 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
11.30 Т/С «ОДНА НОЧЬ ЛЮБВИ»
12.30 Т/С «ЛЮБА, ДЕТИ И ЗАВОД»
13.00 М/С «СМЕШАРИКИ»
14.00 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ВУДИ И ЕГО ДРУЗЕЙ»
14.30 М/С «ПРИКЛЮЧЕНИЯ ДЖЕКИ ЧАНА»
15.00 М/С «ЧОКНУТЫЙ»
15.30 М/С «КИМ ПЯТЬ-С-ПЛЮСОМ»
16.00 Т/С «САБРИНА - МАЛЕНЬКАЯ ВЕДЬМА»
16.30 ГАЛИЛЕО
17.00 Т/С «МОЯ ПРЕКРАСНАЯ НЯНЯ»
17.30 Т/С «ТАЙНЫ СМОЛВИЛЯ»
19.00 Т/С «ПАПИНЫ ДОЧКИ»
20.00 «ЦВЕТ НАЦИИ»
21.30 Х/Ф «ПЛОХИЕ ПАРНИ-2»
00.15 «ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ»
01.05 Х/Ф «АВТОСТОПОМ ПО ГАЛАКТИКЕ»
03.15 Т/С «ТАЛИСМАН ЛЮБВИ»
04.10 Т/С «ЩИТ»
05.00 Х/Ф «ТАКОЙ РАЗНЫЙ ФЕРГУС МАКФАЙЛ»
05.20 МУЗЫКА НА СТС-БАЙКАЛ

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
09.55 ТЕЛЕМАГАЗИН
10.25 МУЛЬТФИЛЬМЫ
11.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
12.00 АВАНТЮРНОЕ ШОУ «ЖУЛИКИ»
12.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
13.30 РУССКИЙ ФИЛЬМ. «КОНТРА-БАНДА»
15.30 Х/Ф «УТОМЛЕННЫЕ СЛАВОЙ»
16.00 Х/Ф «КРУТОЙ УОКЕР»
17.00 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
18.00 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
18.30 Т/С «С.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
19.30 Т/С «МЫСЛИТЬ КАК ПРЕСТУПНИК»
20.30 СУДЕБНЫЕ СТРАСТИ
21.30 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
22.30 «КАЛАМБУР»
23.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
23.30 «САМОЕ НЕВЕРОЯТНОЕ ВИДЕО»
00.30 Т/С «БЕЗМОЛВНЫЙ СВИДЕТЕЛЬ»
01.00 Т/С «С.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 «ГОЛЫЕ И СМЕШНЫЕ. ГОРЯЧАЯ ДЮЖИНА»
02.55 Д/Ф «ИГРА ОКОНЧЕНА. ГАРРИ КАСПАРОВ ПРОТИВ МАШИНЫ»
04.45 НОЧНОЙ КЛУБ
06.45 Т/С «ДИАГНОЗ: УБИЙСТВО»

Суббота, 5

Первый Канал

06.30 Х/Ф «РУССКИЙ СУВЕНИР»
07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «РУССКИЙ СУВЕНИР»
08.30 ИГРАЙ, ГАРМОНЬ ЛЮБИМАЯ!
09.10 «ЛИЛО И СТИЧ». «ДОНАЛЬД ДАК ПРЕДСТАВЛЯЕТ»
10.00 СЛОВО ПАСТЫРЯ
10.20 ЗДОРОВЬЕ
11.20 «СМАК»
12.00 «НАТАЛЬЯ КУСТИНСКАЯ. РАСПЛАТА ЗА ЛЮБОВЬ»
13.10 Х/Ф «СПЯЩИЙ ЛЕВ»
14.30 Х/Ф «МИССИС ДАУТФАЙР»
16.50 ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ ФИЛЬМ
17.30 Х/Ф «СЫЩИК ПЕТЕРБУРГСКОЙ ПОЛИЦИИ»
19.00 ВРЕМЕНА
20.00 «ЭЛИНА БЫСТРИЦКАЯ. СЕРДЦЕ КРАСАВИЦЫ»
21.00 «В МИРЕ ЛЮДЕЙ»
22.00 «ВРЕМЯ»
22.20 «ЦИРК»
00.30 ФУТБОЛ. IV ТУР. «САТУРН» - «ЛОКОМОТИВ»
02.30 Х/Ф «Я - ШПИОН»
04.10 Х/Ф «МСТИТЕЛЬ»
05.40 ДОКУМЕНТАЛЬНЫЙ ФИЛЬМ

Россия

07.00 «ДОБРОЕ УТРО, РОССИЯ!»
08.30 «ЗДОРОВЬЕ»
09.00, 12.00, 15.00, 21.00 ВЕСТИ
09.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
09.20 «ВОЕННАЯ ПРОГРАММА»
09.45 «УТРЕННЯЯ ПОЧТА»
10.25 «СУББОТНИК»
11.05 «ВОКРУГ СВЕТА»
12.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ

Гражданская Экспертиза

12.20 «ГРАЖДАНСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА» УРИНСКАЯ СОШ БАРГУЗИНСКОГО Р-НА
12.35 «ЗЕМЛЯ ПРЕДКОВ» К 85-ЛЕТИЮ ХОРИНСКОГО Р-НА
12.45 «СПОРТ-ЦЕНТР». ВОЛЬНАЯ БОРЬБА. МЕЖДУНАРОДНЫЙ ТУРНИР НА ПРИЗЫ ПРЕЗИДЕНТА РФ
13.00 КОЛЕСО ИСТОРИИ
13.05 «ГРАЖДАНСКАЯ ЭКСПЕРТИЗА» ИРОЙСКАЯ СОШ СЕЛЕНГИНСКОГО Р-НА
13.20 ПЛАНЕТА ПРАВОСЛАВИЯ. «РУМЫНИЯ. АЛБАНИЯ. ДВЕ СУДЬБЫ»
14.15 «СЕНАТ»
15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ
15.30 Х/Ф «ПРИЕЗЖАЯ»
17.10 «ТЫ - ТО, ЧТО ТЫ ЕШЬ»
18.05 «50 БЛОНДИНОК». ИНТЕЛЛЕКТУАЛЬНОЕ ШОУ»
19.05 «СУББОТНИЙ ВЕЧЕР»
21.20 Х/Ф «ТОРМОЗНОЙ ПУТЬ»
00.55 Х/Ф «ИЛЛЮЗИОНИСТ»
03.00 Х/Ф «ОСОБО ОПАСНЫЙ ПРЕСТУПНИК»

Культура

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.10 БИБЛЕЙСКИЙ СЮЖЕТ
11.40 Х/Ф «ПЕРВАЯ ЛЮБОВЬ»
12.55 КИНОКОНЦЕРТ
13.20 «КТО В ДОМЕ ХОЗЯИН»
13.50 Х/Ф «ЧТО С ТОБОЙ ПРОИСХОДИТ?»
15.00 М/Ф «ИВАН И МИТРОФАН НА ДИЕТЕ». «КОТ И КО»
15.25 ПУТЕШЕСТВИЯ НАТУРАЛИСТА. ВЕДУЩАЯ МАРИНА ГОЛУБ
15.50 К 80-ЛЕТИЮ СО ДНЯ РОЖДЕНИЯ ВАЛЬТЕРА ЗАПАШНОГО. «ЛВЬИНАЯ ДОЛЯ»
16.20 Д/Ф «ДОРОГА СВЯТОГО ИАКОВА: ПАЛОМНИЧЕСТВО В САНТЬЯГО ДЕ КОМПОСТЕЛА»
16.35 БАЛЕТ «АНИЮТА»
17.45 Д/Ф «КРАСОТА, КАК Я ЕЕ

Магия Кино

18.55 МАГИЯ КИНО
19.35 Д/С «ОКНО В ЛУВР»
20.30 СПЕКТАКЛЬ «ЛЮБОВНЫЙ КРУГ»
23.00 НОВОСТИ КУЛЬТУРЫ
23.20 Х/Ф «ВЕЛИКИЙ ШАРЛЬ» 1 С.
01.05 Д/Ф «ИЗОБРАЖЕНИЕ ДЕВЫ МАРИИ»
02.00 «ПОД ГИТАРУ». ВАДИМ И ВАЛЕРИЙ МИЩУКИ
02.40 М/Ф «ДОЖДЛИВАЯ ИСТОРИЯ»
02.55 Д/С «ОКНО В ЛУВР»

Ариг Ус

07.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА. «НОВОСТЯ»
07.40 НАШИ ПЕСНИ
08.00 «ИЗМЕНИ СВОЙ МИР». ПОГОДА. «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
08.30 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ»
09.30 «ЖИЗНЬ, ПОЛНАЯ РАДОСТИ»
10.00 «ВОСТОЧНЫЙ ЭКСПРЕСС». ПОГОДА
10.30 «ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
11.00 «ШКОЛА РЕМОНТА»
12.00 Д/Ф «КРАСОТА НА ЭКСПОРТ»
13.00 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
14.00 «КЛУБ БЫВШИХ ЖЕН»
15.00 COSMOPOLITEN: ВИДЕОВЕРСИЯ
16.00 Х/Ф «ОБИТЕЛЬ ЗЛА»
17.55 Т/С «САША ПЛЮС МАША»
19.00 ТАНЦЫ БЕЗ ПРАВИЛ
20.00 «МУНГЭН СЭРГЭ». ПОГОДА
20.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
21.00 «НА НОЧЬ ГЛЯДЯ»
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
23.00 КОМЕДИ-КЛАБ. «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
00.00 НАША RUSSIA. ПОГОДА

Убойная Сила

Тивиком

07.00 «НАШ ГОРОД»
07.30 «ОСТРОВ НА ЭКВАТОРЕ»
08.30 «ГРАН-ПРИ»
09.00 «САМ СЕБЕ ХОЗЯИН»
09.30 «НАШ ГОРОД»
10.00 «ДАМСКИЕ ШТУЧКИ»
10.30 «ШКОЛЬНОЕ ТВ»
11.00 «ФАНТАСТИЧЕСКИЕ ИСТОРИИ»
12.00 «Я - ПУТЕШЕСТВЕННИК»
12.30 «ОЧЕВИДЕЦ»: САМОЕ СМЕШНОЕ
13.30 «НАШ ГОРОД»
14.00 «ВОЕННАЯ ТАЙНА»
15.00 Х/Ф «СКАЛОЛАЗ»
17.10 Т/С «ТЕРМИНАТОР: БИТВА ЗА БУДУЩЕЕ»
19.00 «ДАЛЬНИЕ РОДСТВЕННИКИ»
19.15 «ОБЪЕКТИВ»
20.00 «НЕДЕЛЯ» С М. МАКСИМОВСКОЙ
21.00 «РУССКИЙ КИНОХИТ»: «КАК БЫ НЕ ТАК!»
23.10 «С.С.С.Р.»
00.10 «РУССКИЙ КИНОХИТ»: «МЕХАНИЧЕСКАЯ СЮИТА»
02.10 «ФОРМУЛА-1». ГРАН-ПРИ БАХРЕЙНА. КВАЛИФИКАЦИЯ

СТС - «БАЙКАЛ»

06.15, 06.40, 07.15, 07.35, 12.35, 13.05, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.30, 01.50 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
06.00, 07.05, 08.10, 09.25, 11.05, 18.55, 20.10, 22.00, 23.25, 00.10, 00.50, 01.50 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 Х/Ф «МИСТЕР НИК»
07.45 М/Ф «38 ПОПУГАЕВ»
07.55 М/С «ФЛИППЕР И ЛОПАКА»
08.20 М/С «СМЕШАРИКИ»

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
10.00 «ЗВЕРИНЫЕ ШУТОЧКИ»
11.00 ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ
11.20 НЕОТЛОЖНАЯ ПОМОЩЬ
11.30 МУЛЬТФИЛЬМЫ
13.30 Т/С «АГЕНТСТВО «АЛИБИ»»
14.30 Х/Ф «ИНЪЕКЦИЯ СМЕРТИ»
16.30 «САМОЕ ЗАХВАТЫВАЮЩЕЕ ВИДЕО»
17.30 РУССКИЙ ФИЛЬМ. «УБИЙСТВО ДЕПУТАТА»
19.30 Х/Ф «ШПИОНЫ И ПРЕДАТЕЛИ»
20.30 АВАНТЮРНОЕ ШОУ «ЖУЛИКИ»
21.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
21.30 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
22.00 ТЕРРИТОРИЯ ПРИЗРАКОВ
23.00 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
00.00 «САМОЕ ЗАХВАТЫВАЮЩЕЕ ВИДЕО»
01.00 Т/С «С.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 Т/С «ОТРЯД «АНТИТЕРРОР»»
03.00 ТЕРРИТОРИЯ ПРИЗРАКОВ
04.00 Х/Ф «ЛАС-ВЕГАС»
04.55 Т/С «ВСПОМНИТЬ ВСЕ»
05.45 НОЧНОЙ КЛУБ

Воскресенье, 6

Первый Канал

07.00, 11.00, 13.00 НОВОСТИ
07.10 Х/Ф «СЫЩИК ПЕТЕРБУРГСКОЙ ПОЛИЦИИ»
08.40 «АРМЕЙСКИЙ МАГАЗИН»
09.20 «КЛУБ МИККИ-МАУСА». «КИМ 5+»
10.10 «УМНИЦЫ И УМНИКИ»
11.10 «НЕПУТЕВЫЕ ЗАМЕТКИ»
11.30 ПОКА ВСЕ ДОМА
12.20 «ФАЗЕНДА»
13.10 Х/Ф «ПЯТЬ ВЕЧЕРОВ»
15.10 Х/Ф «СМОКИНГ»
17.00 «ЯСНОВИДЯЩИЕ»
18.00 «МАГИЯ ДЕСЯТИ»
18.50 Т/С «ОХОТА НА ИЗЮБРЯ»
20.40 «ДВЕ ЗВЕЗДЫ»
22.00 ВОСКРЕСНОЕ «ВРЕМЯ»
22.50 «ДВЕ ЗВЕЗДЫ». ПРОДОЛЖЕНИЕ
23.50 Х/Ф «ТРОЙНОЙ ФОРСАЖ: ТОКИЙСКИЙ ДРИФТ»
01.40 Х/Ф «ТЕРМИНАЛ»
03.50 Х/Ф «ПОСЛЕДНИЙ ДРАКОН»

Россия

06.50 Х/Ф «ПОЗОВИ МЕНЯ В ДАЛЬ СВЕТЛУЮ»
08.30 «СЕЛЬСКИЙ ЧАС»
09.00, 12.00, 15.00 ВЕСТИ
09.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (НА БУР. ЯЗ.)
09.20 «ДИАЛОГИ О ЖИВОТНЫХ»
09.55 «ВСЯ РОССИЯ»
10.10 «СМЕХОПАНОРАМА»
11.05 «САМ СЕБЕ РЕЖИССЕР»
12.10 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ СОБЫТИЯ

Недели

12.50 «ГОРОДОК». ДАЙДЖЕСТ
13.20 «СТО К ОДНОМУ»
14.15 «ПАРЛАМЕНТСКИЙ ЧАС»
15.20 ВЕСТИ-БУРЯТИЯ (БУР.ЯЗ)
15.30 «ФИТИЛЬ №172 «. САТИРИЧЕСКИЙ ТЕЛЕЖУРНАЛ
16.15 ВЕСТИ. ДЕЖУРНАЯ ЧАСТЬ
16.45 «ЧЕСТНЫЙ ДЕТЕКТИВ»
17.15 «СМЕЯТЬСЯ РАЗРЕШАЕТСЯ»
19.10 «ТАНЦЫ СО ЗВЕЗДАМИ». СЕЗОН- 2008 Г.
21.00 ВЕСТИ НЕДЕЛИ
22.05 «СПЕЦИАЛЬНЫЙ КОРРЕСПОНДЕНТ»
22.35 Х/Ф «СИНЯЯ БОРОДА»
00.25 «СТО ПРИЧИН ДЛЯ СМЕХА». СЕМЕН АЛЬТОВ
00.55 Х/Ф «ЯЩИК КОВАКА»
03.00 Х/Ф «КОСТИ»

Культура

07.30 «ЕВРОНЬЮС»
11.10 «ОБЫКНОВЕННЫЙ КОНЦЕРТ С ЭДУАРДОМ ЭФИРОВЫМ»
11.40 Х/Ф «ЗВЕЗДА»
13.05 ЛЕГЕНДЫ МИРОВОГО КИНО. БЕТТ ДЭВИС
13.40 «МУЗЫКАЛЬНЫЙ КИОСК»
14.00 М/Ф «ЧИПОЛЛИНО». «САМЫЙ, САМЫЙ, САМЫЙ». «МОЯ ЖИЗНЬ»
15.05 Д/Ф «ГОЛЫЕ ЗЕМЛЕКОПЫ»
16.00 «ЧТО ДЕЛАТЬ?»
16.50 ЭПИЗОДЫ. АНДРЕЙ ДРОЗНИН
17.30 ДОМ АКТЕРА
18.10 И.ШТРАУС. ОПЕРЕТТА «ЦЫГАНСКИЙ БАРОН»
20.40 Х/Ф «НЕ СТРЕЛЯЙТЕ В БЕЛЫХ ЛЕБЕДЕЙ»
23.00 Д/Ф «ВИЧЕНЦА. ГОРОД ПАЛЛАДИО»

Широкий Формат

23.20 Х/Ф «ВЕЛИКИЙ ШАРЛЬ» 2 С.
01.05 «ШИРОКИЙ ФОРМАТ»
01.35 «ПРОГУЛКИ ПО БРОДВЕЮ»
02.00 КОНЦЕРТ ЛЭРРИ КАРЛТОНА И ЕГО ГРУППЫ
02.40 М/Ф «ОСТРОВ»
02.55 Д/Ф «ГОЛЫЕ ЗЕМЛЕКОПЫ»
03.50 П.ЧАЙКОВСКИЙ. «ДУМКА». ИСПОЛНЯЕТ Д.МАЦУЕВ

Ариг Ус

07.00 М/Ф «КРУТЫЕ БОБРЫ»
08.00 «БЛАГАЯ ВЕСТЬ»
08.30 М/С «ГУБКА БОБ КВАДРАТНЫЕ ШТАНЫ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
09.30 «УЛАН-УДЭ: ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ»
09.30 «НАШИ ПЕСНИ». ПОГОДА
10.00 «С УТРА ПОРАНЫШЕ»
11.00 «ШКОЛА РЕМОНТА». ПОГОДА
12.00 ЗВЕЗДЫ МЕНЯЮТ ПРОФЕССИЮ. «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
13.00 «МУНГЭН СЭРГЭ»
13.25 «УТУМАТА»
13.45 Т/С «САША ПЛЮС МАША»
15.10 Х/Ф «ОБИТЕЛЬ ЗЛА»
17.05 БОЛЬШОЕ КИНО ПО ВЫХОДНЫМ: «ОБИТЕЛЬ ЗЛА-2. АПОКАЛИПСИС». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
19.00 «ТАНЦЫ БЕЗ ПРАВИЛ». ПОГОДА
20.00 ИНСТРУКЦИЯ ПО ПРИМЕНЕНИЮ
20.30 ЖЕНСКАЯ ЛИГА
21.00 «БИТВА ЭКСТРАСЕНСОВ». ПОГОДА
22.00 «ДОМ-2. ГОРОД ЛЮБВИ». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
23.00 «КОМЕДИ-КЛАБ». ПОГОДА
00.00 «ЖЕНСКАЯ ЛИГА». «ЗНАКИ ЗОДИАКИ»
00.30 СМЕХ БЕЗ ПРАВИЛ
01.30 СЕКС С А.ЧЕХОВОЙ

Муз. Канал

07.00 МУЗ.КАНАЛ
08.00 «ШКОЛЬНОЕ ТВ»
08.25 Х/Ф «МЕХАНИЧЕСКАЯ СЮИТА»
10.25 Х/Ф «ДИКАРЬ»
12.30 «ОЧЕВИДЕЦ»: САМОЕ ШОКИРУЮЩЕЕ
13.15 «ОБЪЕКТИВ»
14.00 «НЕДЕЛЯ»
15.00 «РЕПОРТЕРСКИЕ ИСТОРИИ»
15.30 «ЧАСТНЫЕ ИСТОРИИ»
16.00 «МИРОВОЙ БОКС: ВОСХОДЯЩИЕ ЗВЕЗДЫ РОССИИ»
17.10 Х/Ф «КАК БЫ НЕ ТАК!»
19.15 Х/Ф «ПЕСКИ ЗАБВЕНИЯ»
21.10 «СВЕРХЪЕСТЕСТВЕННОЕ»
22.55 «ФАНТАСТИЧЕСКИЕ ИСТОРИИ»: «ПРИШЕЛЬЦЫ. НЕОБЪЯВЛЕННЫЙ ВИЗИТ»
23.55 «НАШИ РЕКОРДЫ»
00.55 «ОБРАТНЫЙ ОТСЧЕТ»
01.10 «ФОРМУЛА-1». ГРАН-ПРИ БАХРЕЙНА. ГОНКА

СТС - «БАЙКАЛ»

06.15, 06.40, 07.15, 07.35, 12.35, 13.05, 13.30, 13.55, 14.30, 15.00, 15.30, 00.25, 01.30, 01.50 СКАЖИ НА СТС-БАЙКАЛ
06.00, 07.05, 08.10, 09.25, 11.05 ПРОГНОЗ ПОГОДЫ: БУРЯТИЯ
06.00 Х/Ф «ХУДОЖЕСТВЕННЫЙ ФИЛЬМ»
07.55 М/С «ФЛИППЕР И ЛОПАКА»
08.20 М/С «СМЕШАРИКИ»
08.30, 16.30 ИСТОРИИ В ДЕТАЛЯХ
09.00 М/С «ТОМ И ДЖЕРРИ»
09.15 САМЫЙ УМНЫЙ
11.00 ГАЛИЛЕО
12.00 СНИМИТЕ ЭТО НЕМЕДЛЕННО

ДТВ

09.00 УДАЧНОЕ УТРО
09.50 МУЗЫКА НА ДТВ
10.00 «ЗВЕРИНЫЕ ШУТОЧКИ»
11.00 ТЫСЯЧА МЕЛОЧЕЙ
11.20 МЕДИЦИНСКОЕ ОБОЗРЕНИЕ
11.30 МУЛЬТФИЛЬМЫ
13.30 Т/С «АГЕНТСТВО «АЛИБИ»»
14.25 Х/Ф «ЛЕСНОЙ ВОИН»
16.30 «САМОЕ ЗАХВАТЫВАЮЩЕЕ ВИДЕО»
17.30 РУССКИЙ ФИЛЬМ. «ВОЗМЕЗДИЕ»
19.30 Х/Ф «ШПИОНЫ И ПРЕДАТЕЛИ»
20.30 «СМЕШНАЯ РЕКЛАМА»
21.00 «САМОЕ СМЕШНОЕ ВИДЕО»
22.00 ТЕРРИТОРИЯ ПРИЗРАКОВ
23.00 ЧУДЕСА СО ВСЕГО СВЕТА
00.00 «САМОЕ ЗАХВАТЫВАЮЩЕЕ ВИДЕО»
01.00 Т/С «С.S.I. МЕСТО ПРЕСТУПЛЕНИЯ ЛАС-ВЕГАС»
02.00 Т/С «ОТРЯД «АНТИТЕРРОР»»
03.00 ТЕРРИТОРИЯ ПРИЗРАКОВ
04.00 Х/Ф «ЛАС-ВЕГАС»
04.55 Т/С «ВСПОМНИТЬ ВСЕ»
05.50 НОЧНОЙ КЛУБ

Атлас истории и этнографии

МОНГОЛЬСКИЕ НАРОДЫ

(Продолжение. Начало в №11(569) за 20.03.2008 г.).

«...Много на стойбище кибиток, все они расположены кругом. В центре расположена большая белая кибитка нойона и большой хурал. Интересное впечатление на нас производят такие кочевые поселки «бродячие города». Когда «бродячий город» поднимался для переселения на новое место, то в течение каких-нибудь четверти часа от кипевшего жизнью кочевья оставались кучки земли, которые сейчас же заносились ветром... Каждый из улусов (районы) или уездов (поселки) имеет тысячу с лишним и даже несколько тысяч кибиток, занимающих обширное пространство земли и имеющих на ней тщательно устроенные зимние и летние кочевья. Переходя с одних кочевий на другие, всегда размещаются так, что одни другим не мешают и не уничтожают чужих пастбищ своими стадами. Каждый улус делится еще на несколько более мелких единиц, называемых рогами (аамиг), а те на еще мелкие, называемые «хотонами», состоящими из нескольких кибиток, которые также имели свое кочевье. Таким образом, народ не только не блуждает по обширной бескрайней степи, но даже остается под строгим присмотром в любое время года. Если повзрится необходимость разыскать кого-либо, его можно найти. Достаточно знать в улусе какого нойона-феодала он числится».

МОНГОЛЬСКИЕ ЛОШАДИ - ДОМАШНЯЯ И ДИКАЯ

Монгольская лошадь небольшая, высота в холке - до 130 см, средний вес - 300 кг. Климат Центральной Азии резко континентальный, поэтому волосной покров хорошо развит по всему туловищу; грива, хвост и щетки густые и длинные. Копыта крупные, крепкие, широкие, с твердым рогом. На короткой, толстой шее массивная крупная голова. Холка низкая, ровная, а круп длинный. В сравнении с другими породами лошадей, резвость монгольской лошади невелика, но по выносливости она не знает равных, предрасположена к длинной рыси и скачке. Неприхотлива, в основном питается грубыми кормами, постоянно на подножном корму, тем не менее прекрасно пагуливает тело. Во времена Великих монгольских завоеваний она быстро приспособилась к разнообразным климатическим условиям различных районов Азии и Европы. Монгольская лошадь считается лошаду одного хозяина - чужого человека к себе не подпускает. Дикая лошадь Монголии (лошадь Пржевальского) поразительно похожа на домашнюю. Она также небольшого роста с широким и мощным туловищем, шея у нее короткая, мощная, несущая большую, тяжелую голову. Ноги сухие, длинные, спина и грудь широкие, брюхо объемистое. Грива короткая, стоящая торчком. В путешествии 1879 г. Н.М.Пржевальский видел табун диких лошадей в Джунгарской Гоби, поэтому дикая монгольская лошадь была названа лошаду Пржевальского. В настоящее время дикой лошади в местах ее обитания по-видимому нет, только в неволе, в зоопарках содержатся несколько сотен лошадей.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ПАСТБИЩ

У монгольских народов с древних времен практикуется круглогодичное содержание скота на пастбищах. В результате малоснежных зим скот можно пасти в местах, которые в летнее время не используются из-за отсутствия воды. Тяжелейшим бедствием для животноводства всегда была бескормица (дзуд). При обильном снегопаде скот не может добыть корм под слоем сне-

га, то же самое происходит, когда землю покрывает ледяная корка. В течение многих веков у кочевников складывалось правило тебеневки скота в период выпадения обильных снегов. Первыми на пастбище шли табуны лошадей, которые прочными копытами разгребали снег и поедали верхушки трав. За ними следовал крупный рогатый скот, и последними шли овцы, поедавшие траву полностью. Основная часть поголовья скота в Монголии выпасается на степных просторах восточной части страны, а также в предгорьях и на альпийских лугах Алтая, Хангая, Хэнгтя. Эти районы выделяются прекрасными пастбищами с густым обильным травостоем. В бурятских землях к таким районам относится Агинская степь. В Гобийской зоне травы низкорослые, травяной покров реде, но растения отличаются высокой питательностью. В XVIII веке буряты и калмыки стали заготавливать сено на зимовку. Крупный рогатый скот ставили на стойловое содержание в специально построенных для этого базах, загонях и других помещениях. В настоящее время во всех монголоязычных регионах ведется в летнее время большая напряженная работа по заготовке грубых и сочных кормов, а также комбикормов на зиму, подготавливаются и утепляются животноводческие помещения.

ОХОТА ОБЛАВНАЯ И ИНДИВИДУАЛЬНАЯ

Коллективная облавная охота монгольских народов уходит корнями в далекое прошлое и насчитывает несколько тысячелетий. Кочевому скотоводству постоянно сопутствовала облавная охота. Она представляла собой прекрасную школу военного искусства. Дети с малых лет приучались к наездничеству и владению оружием. В больших облавных охотах - «ава» (монгольская) или «аба» (бурятская), принимали участие десятки тысяч человек (племена, улусы). В назначенный день огромный участок степи, который в округности мог иметь сотни километров, охватывался живым кольцом, состоящим из воинов, подростков, стариков, молодых женщин. В течение нескольких дней кольцо стягивалось к центру, громадная барабана, колотушки, трубами. Перед завершающим днем, ночью по всей округности устраивали костры. Утром воины образовывали внутренний круг, в котором металась тысяча животных: табуны хуланов, стада антилоп, лосей, кабанов, стаи волков, лисиц, зайцев и др. Подростки, старики и женщины образовывали внешний круг и не принимали непосредственного участия в охоте. Воины били животных стрелами, копьями, мечами, ножами. Обезумевшие животные нападали на воинов - происходило настоящее сражение. Нередки были случаи гибели людей. После охоты снимали шкуры, раздвигали туши, заготавливали мясо впрок. На определенной территории обычно такая охота устраивалась раз в два-три года, поэтому степь быстро восстанавливала поголовье животных. Индивидуальную охоту можно разделить на два вида: активная и пассивная. При активной форме охотник разыскивал, преследовал и добывал животных с помощью метательного или огнестрельного оружия. При пассивной форме звери добывались с помощью различных ловушек. Неоценимую помощь в охоте приносили домашние животные, особенно лошади, а также собаки (верховая облава, загон, гон). Широко было развито приручение и обучение охоте хищных птиц - соколов, орлов, кречетов.

ДОМАШНЕЕ ПРОИЗВОДСТВО

Одной из важнейших отраслей домашнего производства была обработка шерсти и получение войлока. Для монголов войлок является основным материалом

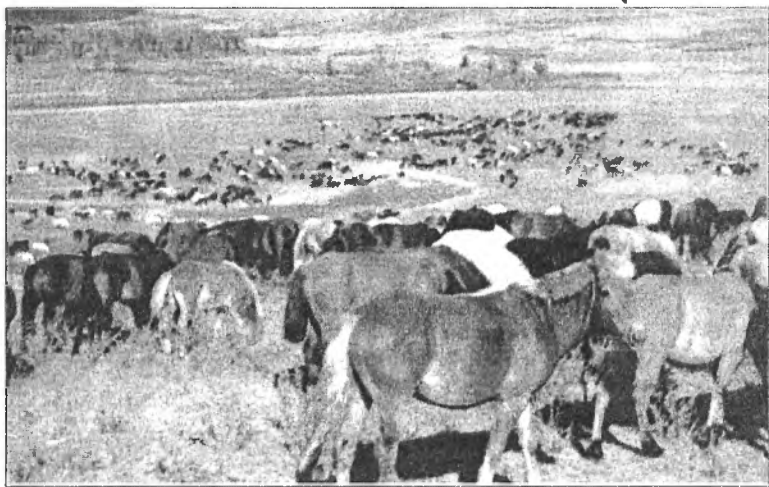
для стен юрт, подстилки, скотоводческого снаряжения, одежды, мешков, чехлов и других предметов. Производство войлока начинается с взбивания шерсти прутьями, затем шерсть поливают водой и сворачивают в рулоны. Рулоны обматывали кожей и таскали за собой всадники на расстоянии 10-15 км. После этого войлок высушивался.

Небольшого размера кошмы готовили вручную. В зависимости от применения войлок прошивали в один или несколько слоев. Прошивка также использовалась для создания различных узоров и орнаментов. Как производство войлока, так и изготовление упряжи и сбруи существовало у кочевников с древнейших времен.

Состоят они из многих деталей: кожи, ремней, металлических и деревянных деталей, узлов, колец, петель. Монгольская узда отличается от других тем, что она завязана плоскими узлами и не причиняет неудобства лошади. Седла делаются высокими и жесткими, а стремена - массивными. Из конского волоса, овечьей и верблюжьей шерсти изготовляли пили и веревки. Обработкой шкур занимались в летнее время. Очищенную от мездры шкуру просушивали, размягчали сывороткой, а затем мяли деревянными колотушками. Из больших шкур крупного рогатого скота, лошадей и верблюдов сшивали огромные бурдюки для кумыса, чияна, воды. Кожа с голов шла на изготовление крупных фляг для араки, а кожа ног, живота предназначалась для ремней, педоуздов, поводов, чумбуров, сумок, ведер, комутров, шлей, плетей и кнутов, из овечьих и козьих шкур после выделки шили тулупы, шубы, теплые штаны, шапки.

Дерево было одним из важнейших видов сырья, из него изготовляли остовы для юрт, телеги, повозки, суңдуки, шкафы, музыкальные инструменты, посуду, клише для печати, трубки, фигурки. Из стволов твердых сортов дерева выдалбливали корыта для водопоя скота, вырезали пилы, половники и другие необходимые предметы. Умельцы-кузнецы поставляли обода для колес, таганы, замки, оружие, домашнюю утварь, а ювелиры - различные украшения из драгоценных металлов и камней. Хорошее развитие получила резьба по металлу, камню, дереву, кости. Почти каждая женщина искусно владеет мастерством художественной вышивки, аппликации, прошивки. Национальный орнамент монгольских народов очень красив и самобытен, он создавался на протяжении многих веков. По своей эстетике, красоте, гармонии он превосходит орнаменты других народов. По видам и мотивам монгольские орнаменты делятся на геометрические, зооморфные, растительные и символические.

...Свежую овчину (сырую) прежде всего растягивали и сушили. Края шкуры расправляли с помощью маленьких палочек (тэбхэ), особенно части шкуры с ног, шеи и хвоста. Сушили в прохладном, хорошо проветриваемом месте. Выделку шкуры начинали по необходимости, т.е. когда собирались шить одежду и для этого было собрано достаточное количество качественной шкуры. Высушенную шкуру, в первую очередь, мазали для размягчения кислородными смесями. Часто на обработку шкуры шла бозо, кисло-горьковатая на вкус творожистая масса, оставшаяся после перегонки тара-суна (молочной водки)... Смазанную размягченную овчину складывали мездрой так, чтобы жидкость не попадала на шерсть. В дальнейшем шкуру закручивали и растягивали на палочках. В следующей стадии ее мяли и скребли, чтобы снять мездру. Конечным этапом выделки было дымление. Продыmlенная шкура не портилась от влаги и сырости, становилась более прочной.

ПИЩА И НАПИТКИ

Культура кочевого скотоводства наложила отпечаток на характер традиционной пищи монгольских народов. Как и для других кочевых народов Центральной Азии основу питания для монголов составляют мясо и молоко или «красная пища» и «белая пища». Мясные блюда преобладали в зимнее время года. Наиболее распространенным и любимым видом мяса была баранина. Мясо овцы и отвар (шулюн) считались очень полезными и обладающими целебными свойствами. После разделки туши сразу варятся внутренности - дотур (сердце, печень, легкие, почки, кишки, брызжейка, кровь в жвачном мешке желудка, а также в 12-ти перстной кишке, колбасы в тонких кишках). При ужоении почетной частью туши считались голова и лопатки, их преподносили по степени старшинства. Кроме баранины в пищу шла говядина, конина, козлятина, верблюжати́на, мясо антилоп и тарбаганов, дичь. Для длительного хранения применяли различные методы консервирования (сушка, посол, копчение). Разрезанное на ленты мясо сушили и вялили (борц) несколько дней, затем нарезали мелкими кусочками, смальывали в порошок. Зимой мясо замораживали. Молочная пища очень разнообразна. Употребляется молоко от коров, овец, коз, кобыл, верблюдиц. Насчитывается три десятка продуктов из молока. К ним относятся напитки - кумыс (кобылье молоко), чиян (коровье молоко), различные простокваша, масла, сыры, сметана, сливки, молочная водка. Из верблюжьего молока готовится кислый напиток. Кумыс ценится не только как пищевой продукт, но и как лечебное и профилактическое средство от многих заболеваний. Кипячащее коровье молоко употребляется с чаем. Посуда для хранения и переработки молока применялась, в основном, кожаная. Из больших шкур сшивали мешки объемом в несколько сот литров. При перекочевках мешки навьючивали на верблюдов, волов и лошадей, поэтому процесс брожения молока не прекращался из-за постоянного взбалтывания. Муку и крупы монголы приобретали у соседних народов. В районе прибайкальских бурят и приволжских калмыков значительное место занимают рыбные блюда.

...Контраст между бытовой культурой оседлых земледельцев и скотоводов-кочевников прежде всего проявляется в наборе пищевых продуктов и количественном соотношении потребляемых видов пищи. Для всех центральноазиатских кочевников основу питания составляют молоко и мясо. В этом монголы сходны с другими кочевыми народами. Однако у монголов с давних пор существует своя классификация пищевых продуктов, выраженная цветовой символикой. В основе этой символики лежит многовековой опыт народа, вначале освященный шаманскими верованиями, а затем, очевидно, переосмысленный и закрепленный буддийскими канонами.

1. Цаган идээ (белая пища) - молоко и молочные продукты, считается чистой пищей.
2. Шар идээ (желтая пища) - масло, также чистая пища.

3. Ногоо идээ (зеленая пища) - нейтральная пища, не основная, употребляется в качестве приправ.

4. Улаан идээ (красная пища) - кровь, печень, мясо и мясные продукты. Это основная пища зимой, но (по понятиям буддистов) нечистая или греховная.

5. Хар идээ (черная пища) - чай без молока, бульон мясной, чистая вода, считается плохой пищей, гостя угощать ею нельзя, это считается оскорбительным.

... Мучные продукты скотоводы потреблялись в меньшем количестве, чем мясные и молочные. К числу широко распространенных и любимых блюд были и есть бууза: пирожки из пресного теста, начиненные сырым мясом и испеченные на пару в специальных жестяных сосудах.

Из мучных блюд, особенно в западных районах, широко было распространено саламат, который изготовлялся из поджаренной муки и сметаны. Из пресного теста изготовляли лепешки и варили их в бараньем сале или масле, расплавленном в чаше.

Подготовила Т. ДАШЕЕВА.
(Продолжение следует).

Буряадай элитэ уран зохёолшо Цырен-Базар Бадмаевай 80 жэлэй ойдо

Мартын 15-да Могойтын районой Сагаан-Шулуутай нотагта Буряадай элитэ уран зохёолшо Цырен-Базар БАДМАЕВАЙ түрэнхөөр 80 жэлэй ойдо зориулагдаһан дурасхаал ёһолол үнгэргэгдэбэ. Уран зохёолшын түрэнхэ нотагаархид, зон олоороо эдэбхитэйгээр хабаадажа, энэ шухала хэмжээ ябуулга удха түгэлдэрөөр ба хонирхолтойгоор бэлүүлһэн байна.

Дунда хургуулийн хүгжэмэй зал соо нэгшье үлүү хуури харагданагүй, эндэ 5-6 наһатай үхибүүдхээ эхилсэд, 70-80- тай үбгэд, хүгшэд хүрэгэр олон зон суглаараа, хургуулийн багшанар ба хурагшад, нотагай захиргаанай ба ветерануудай Советэй түлөөлэгшэд, уран зохёолшын түрэлхидын, нүхэдын болон бусад ажаһуугшад булта анхарал оролдог гаргажа, нотагайнгаа элитэ поэдэй дурасхаалые мүнхэлжэ, нэрэ түрьень үндэрөөр үргэн, 80 жэлэйнь оёе жама ёһоор тэмдэглэһэн байна.

Хүндэтэ айлшадай дунда Агын округой литературна бүлгэмэй түрүүлэгшэ Б.Шагдаров, Буряадай арадай поэт А.Жамбалон, округой хизаар ороноо шэнжэлэгын музейн директор, поэт Б.Гармажапов, элитэ композитор Б.Бальжинмаев, Могойтын районой захиргаанай соёлой таһагай ахамад мэргэжэлтэ Б.Тогонова болон нотагай уран зохёолшод ба журналистууд ержэ, баяр ёһололдо хабаадалсаа.

Мүн лэ эндэ Догойн үндэһэн лицейн буряад хэлэнэй ба литературын багша Д.Цынгусева хурагшадтаа хамта ержэ, сагаан-шулуутайнхидые амаршалаад, Цырен-Базар Бадмаевай шог ёгто шүлэгүүдые найруулан уншажа, сугларагшадые баярлуулаа юм.

Баяр ёһололой оршон байдалда үнгэргэгдэһэн 80 жэлэй ойн баярай найр дээрэ поэдэй ажабайдалайнь, уран зохёолойн харгы зам тухай слайдууд дурдагдажа, элдхэл хэгдээ, бэлиг шадабаритайгаар шүлэгүүдын уншагдажа, халуун амаршалгын үрээл үгэнүүд хэлэгдээ, ирагуу найхан дуунууд эдэлжэ, ёхор хатар болоһон байна.

БУРЯАД ЗОХЁОЛОЙ КОНФЕРЕНЦИ

Буряад литературын классик Цырен-Базар Бадмаевай ойн баяр ёһололой гол зорилгонь хадаа, нэн түрүүн, тэрэнэй бүтээлнүүдые зоной, илангаяа залуушуулай, дунда дэлгэрүүлжэ, түрэл буряад хэлээ хүгжөөн нэргээлгэ болон.

Тиимэ зорилготойгоор мартын 14-дэ хууриной дунда хургуулийн хурагшадтай дунда научно-практическа конференци үнгэргэгдэһэн байна. Тэндэ эдир сагаан-шулуутайнхид Цырен-Базар Бадмаевай болон нотагай бусад уран зохёолшодой зохёохы намтартайнь ба ажаябуулгауудтайнь танилсаба.

Хургуулийн директор Нордопова Нагмит Баяндаевнагай хэлэһээр, энэ конференци ехэ хонирхолтойгоор ба үрэ дүн

ПОЭТ – АРАДАЙ СЭДЬХЭЛ, АРАДАЙ НЭШХЭЛ

ехэтэйгээр үнгэргэгдөө.

- Манай багшанар хурагшадтаа хамта Могойтын районой поэдүүд – Цырен-Базар Бадмаев, Бальжинма Юндунов, Мүнхэ-Бэлиг Батоев, Баярма Баторова, Жаргал Жербаев, Цыцыг Дамбаева ба Баян-Далай Доржиев гэгшэдэй наһанайнь намтар болон уран бэлиг тухайнь компьютераар презентаци-слайдууд бэлдэгдэжэ, конференци дээрэ харуулагдаһан байна, - гэжэ директор хөөрэнэ. Ехэ хонирхоомор, эрхим материалнууд болоо гэжэ тэмдэглэжэ хэрэгтэй. Бидэ өөһэдөөшье гайхан хүхилдөөбди. Харин эгээл шухалань хадаа энэ хэмжээн тоосоогүй, түрэл буряад хэлэндэ үхибүүдэй хонирхол түрүүлэн нэргээгээ.

Конференци дүнгүүдээр, эрхим авторнууд Баярай тэмдэгүүдээр болон сэнтэй бэлэгүүдээр шагнагдаба.

САГААН- ШУЛУУТАЙДА САГААЛГАНИИЕ УГТАЖА ТҮРЭНХЭН ХУБҮҮН

Цырен-Базар Бадмаев Сагаан-Шулуутай нотагта 1928 ондо Сагаалганай урдахана түрэнхэ намтартай. Тэрэ үедэ үхибүүнэй түрэнхэ тухай дансанууд соо тэмдэглэгдэдэггүй нэн тула, уран зохёолшын тон түрэнхэ үдэрнэ эли бэшэ. Хожомын тэрэ өөрөө февральн 1-дэ түрэнхэ гэгшэ гэршэлэгын саарһа абанай байгаа.

Сэдэбэй Бадма ба Сэрэнэй Шэмэд хоёрой бүлэ долоон үхибүүдтэй байһан юм. Цырен-Базар табан энхэргэн эгэшэнэртэй ба эрхэлүүлэн дахуулдаг дүү хүбүүтэй нэн.

- Ахаймни намһаа олошье аха бэшэ юм нэн. Тиибэшье, намаяа ходо нюрган дээрэ хуулгаад, талаар дахуулжа наададаг нэн, - гэжэ уран зохёолшын дүү хүбүүн Гомбо Бадмаев дурсан хөөрэнэ. Хонидоо адуулжа ябахандаа, ахаймни намда элдэб янзын хонирхолтой ушарнуудые олоор хөөрэдэг юм нэн.

ахамад редактор, Хоца Намсараевай нэрэмжэтэ драмын театрай литературна хэһегые даагша гэгшэн харюусалгата тушаалнуудта хүдэлһэн.

Тэрэнэй найруулан шүлэгүүдын үгын дээжын алтан дуһалнуудтал арюун, тала дайдадал юрэнхы сэлгээн, дулахан аад, хадхуунууд. Цырен-Базар Бадмаевич шүлэгүүд соогоо өөрынгөө үсын зоной байдалай дутуу дундануудые, худхалаа хуурмаг ябадалнуудые, атаа мээ хайраггүйгөөр шүүмжэлэн тобойсо харуулханаа гадна, бүхы найр найханай алдар солынь дуудадаг байһан. Үшөө тэрэ оршон тойроние үхибүүдэй нүдөөр хаража, ухаа сэдэ-

поэт жэл бүри гэртэһинээ, тоонто нотагаа эрьжэ ерэхэдээ, юрын янзаар хубсалаад, абатаа хамта шарга морёор түлээ шэрэхэ, уһа зөөхэ, хото хорёоень, адууһа малынь ажалалсажа, үбһэ сабшажа ябадагынь нотагайхидын мүнөөшье наһан дурсадаг.

Багынгаа нүхэдтэй уулзахадаа хүхидэг, тэдэнээрээ удаан ярилдажа хуухадаа, холг, аяншалганууд тухайгаа хөөрэн гайхуулдаг бэлэй.

Энээн тухай поэдтэй нэгэ класста хураһан үетэднэ – Загдаева Сэмжэт ба Балданова Ханда абгайнар баяр ёһололой үедэ хөөрөһэн байна. Сэмжэт абгай нүхэрэйнгөө аяар 70 жэлэй саана, үшөө хургуулийн хурагша ябахандаа бэшэһэн «Ангуушан» гэжэ шүлэгын торонгүй тодоор уншажа, харагшадые гайхуулан хүхээгээ.

ТҮХЭРЭН ШЭРЭЭГЭЙ СААНА

Баяр ёһололой хэмжээн соо нотагай уран зохёолшодой, журналистуудай, хургуулийн багшанартай ба хурагшадтай хабаадалгатайгаар түхэрэн шэрээ эмхидхэгдэһэн байна.

Эндэ А.Жамбалон, Б.Шагдаров, Б.Ж.Гармажапов, Б.Дугаржапов, Ц.Дагбаева, Б.Баторова, Ц.Дамбаева, Ц.Бабуева гэгшэд буряадай үхибүүдэй уран зохёолой мүнөөдэрэй байдал болон саашанхи хүгжэлтэ тухай хөөрэлдэхы. хажуугаар, түрэл арадайнгаа хэлэ бэшэгэй, соёл болборолой, эрдэм ухаанай, ёһо заншалай хүгжэлтэ тухай асуудалнуудые табижа, өөр өөрын харсаһаа харюунуудые үгэхэ гэжэ оролдоо.

Энэ уулзалгы эдир сагаан-шулуутайнхид бүхөөр хадуужа абаа. Урдан гансал сэнхир экранда гү, али газетэ номой нюурта үзэгдэдэг Ага нотагай уран зохёолшод сугларжа, хонирхолтой уулзалга үнгэргэгдэбэ ха юм.

ХЭТЭДЭЭ МҮНХЭРЭН ПОЭТ

Цырен-Базар Бадмаев түрүүшынгээ зохёолнуудые балшар бага наһандаа Сагаан-Шулуутайнгаа харьялаа хүйтэн булагһаа уцаа харяан, сагаан шулуухануудаарни хони мал хэжэ наадан ябахандаа зохёон түрэрэһэн. Тэрэнэй зохёолнуудай түрүүшын шагналшад хадаа дүү хүбүүн Гомбоһоон гадна, түрэнхэ тоонтын байгааи, хабсагай үндэр хаданууд, урданай хүшөө шулуунууд болоно. Агууехэ поэдэй зохёолон шүлэг дуунуудын энэ нотагай агаар хүрһэндэнь, зоной зүрхэ сэдхэлдэнь хэтэдэ мүнхэрэһэн.

Мүнөө Сагаан-Шулуутайда уран зохёолшын хүбүүн Цыден-Еши хоёр найхан ашанартай хамта уг удамынь үргэлжлүүлжэ, үндэр нэрьень арюунаар сахижа, амгалан тайбан ажаһуунад.

Баярма БАТОРОВА.

һүүдэнь, томо болоод мэдэхэдэмни, тэдэнь булта өөрын зохёолон зохёолнууд байшоо.

Тэдэнэй эсэгэ Сэдэбэй Бадма гэшэ нотагайнгаа эрдэмтэй ба түрүү хүнүүдэй нэгэн байһан. Тэрэ хуушан монголоор уншаха ба бэшэхэһээ гадна, айхабтар уранаар үльгэр түүхэнүүдые найруулан түүрээжэ, нотагайхидаа хужарлуулдаг байһан юм.

Цырен-Базар Гомбо хоёр эдир баһаһаа хүбэлгэн хонорнууд, юумэн бүхэндэ жорхой хонюушанууд аад, дүрьень абахандаа түргэнүүд байһан гэжэ эли.

Саашадаа Цырен-Базар Москва хотын Горькийн нэрэмжэтэ литературна институт, харин Гомбо Ленинградтай Гүрэнэй университет дүүргэһэн намтартай.

«БУРЯАДАЙ МАРШАК» - Цырен- Базар Бадмаев

Цырен-Базар Бадмаевич «Буряад-Монголой комсомолец» газетын таһагы даагша, Буряадай Республикын Соёлой министерствын харюусалгата мэргэжэлтэ, «Байгал» журналай ахамад редакторай орлогшо, Буряадай номой хэблэлэй

хэлээрнэ түйжэ шэнжэлдэг нэн тула эдиршүүлэй эгээл дүтын нүхэрнэнь, дуратай уран зохёолшониин хэтэ мүнхэдөө үлэһэн ха юм!

Цырен-Базар Бадмаев ямаршье үндэр тушаалда ябахандаа, тэрэ ходоодоо буриггүй сагаан сэдхэлтэй, хэрзэги дошхон бэшэ, нэгэ зантай, хомхой хобдоггүй, ноёрхохо гэшы мэдэдэггүй, даруу түбшэн абаритай ябадагынь мүнөөшье нүхэдын наһан дурсадаг.

1959 ондо Москва хотодо буряад литературын хоёрдох декадын үедэ Цырен-Базар Бадмаевай «Автоколяска» гэгшэн шүлэгын жюриин ба харагшадтай үндэр сэгнэлтэдэ хүртэжэ, халуун альга ташалгаар угтагдаһан юм. Удаан тэрэ шүлэгэй «Правда» газетын нюурта хэблэгдэн гарахада, талаан бэлигтэй поэт СССР-эй холын булангуудһаа олон бэшэгүүдые абадаг болоһон байгаа.

Үхибүүдтэ зориулан оюун бэлигтэй шүлэгүүдын ород, монгол, солонгос, чех хэлэнүүд дээрэ оршуулагдан барлагдаһан юм.

СССР-эй Уран зохёолшодой бүлгэмэй гэшүүн, хори гаран номуудай автор, «Буряадай Маршак» гэжэ сууда гараһан

(Үргэлжлэл. Эхинийн 2008 оной мартын 20-ной дугаарта).

8. МҮЛЬХЭН НАМГАН

Урда эртэ сагта нэгэ ганса бэе хүн ажа-хуугаа гэлсэдэг. Нэгэтэ мүльхэн хонгор-цог¹ хараад хэлэбэ: «Ямаршые найхан бэ! Иймэл намган хэрэгтэй: хурса, жэгдэ, сайхан бэетэй, үзэсхэлэнгэ», - гэбэ.

Нэгэ үдэш, орой болоһон сагта, үүдыень тоншобо: - Хэн бэ? - гэхэдэнь: «Энэ биб. Хүрэнэн мүльхэнби», - гэбэ. Үбгэн үүдэс нэбэ: «Орыш, ерыш», - гэбэ. Тэрэн хэлэбэ: «Намайе найхашаан байгааш. Гэрлэхэб гэжэ хэлэнхэдэши эрээб. Шамда, зүрхэндэши хэрэгтэй бэ-шэ аалби». Нүгөөдэнэ харюусаба: «Зүрхэндэши аргагүй хэрэгтэй. Юутэ хэлэнш, сэрэхэн басаган!»

Тиигээд лэ гэртэ оруулаад, намга абаа. Мүльхэн намганинь халуун уһанда дурагүй байгаа.

Үни удаан сугтаа хамта байгаад, нэгшые халуун уһанда оробогүй. Үбгэнинь хүршэ эхнэртэ хэлэбэ: «Энэниемни хэлэжэ ойлгуулаад, утаахыень хэлыш даа». Хүршынгөө аргадахадань, тэрэнэ халуунай гэртэ оруулба. Удаан саг соо абяа шэмээгүй байхадань, гайхаад үбгэнинь орожо хараба. Юуншые үгы. Томо чан² соо нам, шпилькэнүүдынь³ тамаржа байба.

САНАН НАМГАН

намгагүй залуу хүн үүдэ тоншохые дуулаад ошоходонь, тэндэ харахадань: хүсэ шадалаа орхинон, салан дээрэ танигдаагүй басаган хэбтэбэ. «Юун болооб? Яагаабши?» - гэжэ асууба. Тиигээд тэрэнэ гэртэ оруулба. Аргагүй сэрэхэн басаганай байхадань, гэрлэбэ, бүлэ болобо.

Амар мөндэ, жаргажа ажаһуугаа. Хабар боложо, дулаанай ами оробо. Тэрэ залуу намган туража, бага боложо эхилбэ. Үбгэндэнь нүхэдэнь эрээб. Сакэ⁴ уунад, намганинь кухня руу оробо. Удаан үгы болошодонь, үбгэнинь тэрэнэ дуудаха юм. Тэдэ абяа аниргүй. Кухня орожо харахадань, галай хажууда хубсаһа хунарнын нойтон уһан соо хэбтэнэ. Санаһан намганһаань энэл үлэбэ.

Үгэнүүдэй удхын коментари:

¹Хонгорцог - хүрэнэн мүльхэн (сосульки).

²Чан - томо, зүгөөргүй ехэ хуулга.

³Шпилькэнүүд - үһэнэй хадхуур

⁴Сакэ - барайгарай архи.

9. НУГАНАЙ ГОМДОЛ

Үни эртэ сагта нэгэ хадын хажуудахи тосхондо Дзюбэй нэрэтэй ангуушан ажаһуугаа. Энэ хүниие тэрэ тосхондо суутай мэргэн ангуушан гэжэ нэрлэдэг, хэлэдэгшые байгаа. Томо, жэжэ юумэнууды: баабгай, ойн гахай гү, али туулай, буу - бүгэдые нэгэл дахин буудахадаа даадаг байгаа. Нэгэ ой гараад, агнуурида юушые олонгүй, олзогүй, эсэнхэй, уруу дуруу, хоһон гартай гэртэ бусаха болобо.

Нэгэтэ тосхой хажуудахи һөөрэмдэ нугаһан ба селезень тамаржа, амаржа ябахыень хараад, энэнэй урда тээ нэгшые эдэниие буудадэггүй аад, мүнөө олзогүй бусахадаа, «Эншые хаа, олзо» гээд буудахадаа, селезень тудаж унагааба.

Нугаһан дууһаа айгаад, хайшааб даа далда орошобо. Хараашалхадань, тэрэ нугаһан үгыл аад үгы байба. Тиигээд тэрэ селезень үргэлөөд, гэртэ бусаба. Энэ хүни ехэл һонин зүүдэ хараба: Дзюбэй-сан хэбтэнэ хэбэртэй. Тэрэнэй толгойн дэргэдэ танигдаагүй сэрэхэн эхэнэр эрээд, ехэл гунигтай, гашуудалтайгаар хэлэхэ юм: «Дзюбэй-сан, юундэ үбгэниемни хорообш? Бидэ хоёр сөөрэм дээрэ эбтэй эетэй ажаһуугааби. Хэндэшые муус хүсэдэггүй байгааби. Юундэ, ши, иимэ дошхоноор хорообш?» Дзюбэй бодоно: «Энэ зүүдэн гү, али үнэн гү?» Тэрэ эхэнэрэй үгэнүүдэ

үнэн байба. Нугаһан үшөөл хэлэхээр: «Дзюбэй-сан, үбгэнэйнгөө хороогдоод байхада, мүнөө саашаадаа зобожо ябанхаар үхэнэмни дээрэ. Амиды ябаһан үлүү болоно. Үглөөдэр үглөөгүүр сөөрэмэй эрье ерыш. Тэндэ намайе харааш: ямар ехэ үйдхар гашуудалтай байнабиб. Заал хаа, эрээрэй. Хүнэй дүрсэтэй болоод байхаб. Минии гомдол дуулахааш!»

Зүүдэндэ Дзюбэй тэрэ эхэнэрые бариха гэхэдэнь, үгыень дуулангүй, һүниин харанхы руу үгы болошобо. Иимэ зүүдэ хараад, унтангүй хэбтээд, үглөөгүүр уруу дуруу, эдэб юумэнүүд тухай бодоһоор, һанаа үнөөн болоһоор сөөрэм тээшэ галгиба. Ехэл бодоно: - Энэ зүүдэн юрын бэшэ. Нэгэл ямар бэ даа удхатай байна. Ошоод хаража байхадань, нэгэ нугаһан тамарһаар эрьедэ дүтэлбэ. Дзюбэй ангуушаниие гунигтай нодэдөөрөө шэртэн хараад, ехэл дошхон шэрүүнээр өөрыгөө хушуугаараа зобоожо эхилбэ. Дзюбэй ангуушанай хараһаар байтарнь, нугаһан ами һанаһаа хосорбо.

Энэниие харахадань, нугаһанай шуһанһаа сөөрэмэй уһан улаан болошобо. Тэрэ саһаа хойшодоо Дзюбэй-сан гартаа огто нэгшые дахин буу баряагүй гэлсэдэг.

10. ШОНЫН НИДХЫН ХИЛГААНАН

Эртэ сагта нэгэ хүн аргагүй үгырбэ. Юушые үгы болоходоо бодоно: «Саашаадаа ингэжэ ябанхаар, шоно намайе эдихэй даа». Иимэ бодолдо абтагдаад, хада гараба. Һүни боложо, мантан томо шоно энэ хүниие хараад, зүгөөр тэрэниие эдихэй үгы. «Юундэ намайе эдихэй үгыбши?» - гэжэ үгытэй хүн асууба. Шоно харюусаба: «Бидэ хараһан лэ хүниие, үзэн лэ зоһниие эдидэг үгыбди. Газар талһаа харахада, хүн аад, зосоо досоохи сэдхэлынь хүндэ ади дүрсэтэй арыатан байдаг. Ши - ёһотой хүн гээшэй! Иимэ хүниие бидэ эдидэг үгыбди». Үгытэй хүн ехээр гайхаад байна ха.

Тиигээд шоноһоо асууба: «Яагаад энэ хүнэй досоохи арыатанайб. Харахада хүн лэ. Оңдоо хүнөө юугээрээшые оңдоо бэшэ ха юм?» Шоно хэлэбэ: «Бидэ нодэниингөө нидхын хилгаһаар нэбтэ харадагбди. Тиигэжэ харахада, хүнэй һайн, мууень - бүгэдыень мэдэдэгби». Иигэжэ хэлээд, бэлэ сэлэг болгон үгытэй хүндэ нидхэнэ нэгэ хилгаһа талһажа абаад бэлэглэбэ. Энэ хилгаһа бэлэг болгон абажа, хуушан хахархай утархай бүдтэ ороёжо, саана холо эбэртэлжэ, тэрээнэ ноуба. Иигээд лэ үгытэй хүн бодоно: «Саашаада яаха болонобиб. Шоношые намайе эдихэ үгы байна. Амиды үлөөбэ. Гансахан харгы намда үлэбэ: алтан дэлхэй дээрэ зайгуул, үгытэй бадаршан болохонни үлэбэ».

Ябаһаар нэгэ айлай үүдэ тоншожо, хонолго гуйба. Үбгэнинь зүбшөөбэ. Намганинь гаража эрээд, сухалданандаа ноурын татадаад, оруулбагүй. Бадаршан шонын бэлэг һанаад, эбэрһэе гаргаад, нодэндөө дүтлүүлжэ харахадань: «Ай, зайгуул, юун гээшэнь байдаг бэлей!» Урдаһаань үхэрэй хоншоор хаража байба. Шонын үгэнэй нидхын хилгаһа эзэндэ үгэбэ. Тиигээд хараба ха: хүн бэшэл энэ хүгшэн. Сухалтай, муухай, мэргэдэ үнөөн.

Эндэһээ үзэхэдэ, шоно тон зүб хэлэнэ байба: бүхы зон бултадаа үнэхөөрөө зоһнууд байдаг үгыл.

11. ЯДУУГАЙ БУРХАН

Эртэ сагта нэгэ тосхондо залуу үбгэ намган хоёр байгаа. Намганинь хамаагүй, нэргэмжгүй, залхуу, һалан байһан ха. Сайгаа уугаад, шаараяа галайнгаа хажуугаар аджажархиха. Барайгар эдээд, үлэһыень эндэ тэндэ, иишэ тишэнь хаяжархиха. Тиймэһээ энэ гэртэ үгырлэй, ядуугай, хоһонной бурхан зөөжэ эрэнэн ха. Үбгэ намган хоёр үгытэй, ядуу боложол байна. Һүүлэй Һүүлдэ хоһорбо, үгырбэ.

Шэнэ жэл дүтэлбэ. Гэр соо барайгаршые үгы. Һайндэрэй хоол байба үгы. Эдихэ, ууха юумэн үгы аад үгы. Түлихэ түлэшише байха үгы. Үбгэнинь хэлэбэ: «Поолойngo хабтагай хобхоложо абаад, галаа түлэхэмни». Хабтагай абажа, галаа аһааба. Хаанаа даа, гэр соонь абяан, хүдэлхэ дуудба. Үбгэн намган хоёр гайхалдаба: «Юунэй абяан гээшэб?» Гэнтэ харахадань, углууда хоргодоод байһан муухай хубсаһатай үбгэжөөл байха юм. Үгытэй үбгэнинь халуун сусалаар тэрэн тээшэ далайхадань, тэрэ үбгэжөөл ехэл гунигтай гуйба: «Галда дулаасхыемни зүбшөөгйт».

Энэ үбгэжөөлые үгытэй үбгэнинь хайрлаад, дулаасхыень зүбшөөбэ. Баярланһаада үбгэжөөл хэлэбэ: «Би ядуугай, үгырлэй бурхан гээшэб. Шинии гэр соо аяр найман жэл һанаа амархан дуратай ажаһуугааб. Тиймэһээ шинии зөөри ябашоо ха юм. Юунһээ энэ болооб гэхэдэ, шинии намган хамаагүй, нэргэмжгүй, залхуу, һалан. Эдэһэй үлэгдэл, муу муухайгаа галайнгаа хажуугаар хаядаг. Энэнь намда дүтэ тааруу. Тиймэһээ би танайда зөөжэ эрээ һэмби. Шинии гэр соо зөөри зөөшэ, баялгай бии болохын түлөө һамгайа түргэн ябуула, үлдэ эндэһээ».

Энэ бурханай үгэ дуулажа, һамгаяа һөөргөнэ гэртэнэ ябуулжа бусагаа һэн гэлсэдэг. Тиигээд лэ ядуугай бурхан гэртэй үгытэй эзэниие һургажа эхилбэ, заабари-зүбшөөл үгэдэг болобо: «Хото ошожо, сакэ абаарай». Эзэн хэлэнэ: «Намда сакэ хэхэ бутылкашые үгы ха юм даа». Бурхан: «Амһарта худалдадаг, наймаалдаг лавка (дэлгүүр) ошожо, худалдажа абаарай».

Бурханай хэлэхээр, бутылка худалдажа абаад, тэрэн соогоо сакэ архяр дүүргэбэ. Худалдажа абаха мунгыень бурхан үбгэжөөл үгэнэй байгаа. Тиигээд хоюулаа энэ сакэ архия уужархиба. Байһаар тиигэһээр байтар Шэнэ жэл ойротобо. Бурхан хэлэнэ: «Үүдэниингөө хажууда зогсоходошни, гэнтэ абяан дуудха: «Ниц! Доошоо тонгойхо!» Шинии гэртэй хажуугаар тэргэтэй ноён үнгэрхэ. Тэрэ үдэ ши бү гэнэдээрэй. Ута түмэр баряад, һайса шагаагаад, дундань һууһан ноёниие шанга гэшгээр сохижорхи. Шангаар лэ сохёрой». Эзэн: «Ямар аймшагтай юум бэ. Айналби! Минии толгой хосорхо болоно. Ноёниие харбаха, сохихо гээшэ юун гээшэб! Яажа тиигэжэ болохоб!»

Ядуугай, үгырлэй бурхан үгытэй эзэндэ хэлэнэ: «Баян болохо, хүсэд дутамагүй байха аргашини энэл даа. Гансахан энэ байна гээшэл. Энэ бололсоо бу алдаарай. Бү гэнэдээрэй!» Үгытэй эзэн бурханай үгэ дуулажа, ута түмэр - дохёо баряад, үүдэниингөө хажууда хүлээнэ. Байһаар хүлэһээр һуутарнь, баяр ёһололой жагсаал дүтэлбэ хэбэртэй. Холоһоо яларһан олон фонарьнуудые носоһон ноёной тэргэ эрээб. Үгытэй үбгэнэй гэртэй хажуугаар гарахадань, хаража, хаража, шагаажа шагаажа, ноёниие сохихо аад, тудангүй, урдахи харуулшаниие сохижорхибо. Тэрэн уһаад, үхэшбэ. Үгытэй үбгэнэй ошоод харахадань, обоо хубөө эдэ бутархай, жэжэхэн мунгэн. Бурхан эрээд асууба: «Юундэ тэрэ ноёниие сохёо үгыбши? Шэнэ жэлэй үдэшэ ноёниие гэдэргэн абаашаха. Тийхэдэнь һайсахан хаража, шагаажа, барагхан шангаар ноёниие сохёрой». Тиигээд лэ үгытэй үбгэн үүдэниингөө хажууда хүлэжэл байна. Яларһаар ноёной тэргэ дүтэлжэ эрээб. Одоо мүнөөл тудба. Ноён уһаа. Аргагүй хүндэ шанга абяатай юумэн газарта унашаба. Үнөхи үгытэй үбгэн тэргэһээ уһан алтан монетэнүүдые абаба. Тиигэжэ баяжаа, жаргаа гэлсэдэг домог ябадаг.

12. ФАЗАН

Урда сагта голой хүүргэ заһажа, хэжэ ядаба ха. Заһаад лэ, шэнэлээд лэ бүтээхэдэнь, голой түргэн урасхал абаад, урадуулаад лэ эбдэдэг байгаа. Суглаанда энэ асуудалаар эрээшэд зүбшэбэ, хэлсэбэ.

Нэгэ хүн дурадхаба: «Хэн нэгэнэ үргэхэ, бариха». Тэдэ хэнэ үргэхэ гээшэб? Нүгөөдэнь хэлэнэ: «Хэнэй хубсаһан хүндэлэн бүд халаһатайб - тэрэниие газарта булажа, үргэл мүргэл бүтээбди». Үшөө хэн бэ даа хэлэнэ: «Шинии дэгл (хубсаһан) тиймэ ха юм». Энэнь тон зүб байба. Тэрээнэ уһанда үргэбэ ха. Тэрэ саһаа хойшодоо голой хүүргэ эбдэрээ, һандараа, урдаа үгы. Голой уһанда үргэнэн хүнэй басаган гансаараа үншэн үлэшэбэ. Тэрэниие заха холын тосхон хадамда үгэбэ. Абяагүй, үгэ хүүр хэлэдэггүй һэн ха. Хүнэй асуудалаа: «Тиймэ, тиймэ» - гэхэ. Үбгэнинь сухалдаад: «Хэлэгүй хүн шэнги байнаш. Гэдэргээ гэртэ - шотагаа ошо», - гэбэ. Тиигээд лэ тэрэнэ ябуулаа.

Харгыдаа тэрэнэй ябахадань, фазан талада бии болоод хуугайлаба. Энэ үдэ хаанаһааб даа нэгэ ангуушан бии болобо. Буугаа гаргаад, буудба һэн ха. Энэниие хараад, залуу намганинь иимэ шүлэг зохёобо:

— Үнэн бэш гэлхэйгэ
Үлүү үгэ хэлэхэсэ
Сээрлэхэ хэрэгтэй.

Хэрбээ фазан һүхирөөгүй һаа, амиды үлэхэ байгаа. Үбгэнинь хэлэ һэн ха: «Аа, энэ тон зүб! Шинии эсэгэ үлүү үгэ хэлээд, уһанай бурханда үргэлдэ үгэнэн ха юм. Тиймэһээ ши үлүү үгэһөө айгаад, абяагүй ябадаг болоо гэжэ мэдэбэб». Тиигээд лэ һамгаяа һөөргөнэ гэртэ абажа ошоод, ажаһуугаа гэлсэдэг.

Оршуулагшын дүүргэлтэ үгэ: Энэ домогой һургаал — заабари ехэ гүи удхатай гэжэ һанаамаар. Хэрэгтэ хэрэгтэй үгэ хүүр хамаагүй таамаг хэлэжэ болохогүй. Хожом хойшодоо аюултай.

13. УТАНАША ХҮГШӨӨ

Сэндай хотодо наймаанда шүхэр дархалдаг мастерай гоёлтын талһагада шабараар бүтөөһэн утаһанша хүгшөөгэй дүрсэ бии һэн. Мастерай һурагша хүбүүхэн (ученик) нэгэтэ шүхэрэй түмэрнүүдэй забһараар ниидхэ үлэгжэ, уяжа байхадаа, ниидхынгээ зангирхада, заһажа ядаад, дуудба: «Утаһанша хүгшөө, утаһанша хүгшөө, утаһанша хүгшөө! Туһалыш!»

Япон онтохонууд

Хүгшөө таг дээрэһээ буугаад хэлэнэ: «Иимэ хүбүүхэндэ туһалангүй яахабиб!» Тиигээд туһалаа ха.

Нэгэтэ һүни иимэ ушар болоо. Наймаашанай дэлгүүртэ хулгайшан оробо. Танихаар бэшээр нюураа полотенцээр бүтүүлһэн байба. Тон һайн һайн шүхэрнүүдыень мэшээг соогоо хэбэ. Гэртэшин бүгэдэ унтаһанхайнууд. Хулгайшан бодоно: «Бараг, һайн юумэнүүдэе холын, ондоо дэрээбэн абаашажа худалдахаб. Зөөри болгохоб». Тиигээд хүюутэй мэшээгээ нюурандаа үргэлхэ гэхэдэнь, даагдаха бэшэл! Тиигэһээр ябарарнь таһаа дуугаржа, үдэр эхилһэнэй тэмдэг үгэбэ. «Яахаб? Түргэн эндэһээ арилха, амяа абарха болоо!» - гээд түргэн лэ тэрэлыньбэ.

Шабар хүгшөө аалихан мийдэ гээд, дээшээ, таг дээрэ гараба. Хүгшөө эзэниингээ зөөри хаража, манажа байгаа ха юм.

Үшөө иимэ ушар болоһон гэлсэдэг. Эзэни бишыхан басаган нүхэдтөө ошоод, уни удаан эрээбгүй. Гэнтэ харахадань, басаган гүйдлөөрөө эрээб. «Хаана ябаабши? Юундэ гансаараа ябанаш?» - гэхэдэнь, басаган харюусаба: «Гансаараа ябаагүйб. Хүгшөөтээсэ ябааб». «Ямар хүгшөөб?» - гэхэдэнь, «Өөрынгөө. Утаһанша», - гэбэ. Эзэди ошоод харахадань, гэмэтэй шэнги хүгшөө угулууаа һуугаа.

Энэ хүгшөө тухай иимэ суур үгэ тараа һэн ха. Нэгэтэ нэгэ айлайда нүхэршын эрээд, сай уужа һуухадаа хэлэбэ: «Танайда, хүгшөө, манайда үбгэжөөл бии. Энэ үбгэжөөл аргагүй һайн, һайхан хүн, уни урда саһаа манайда байдаг». Тэрэ үдэр шабар хүгшөө үгы болошобо. Бэдэрээ, бэдэрээ, олдохол юумэн үгыл. Һүүлдэ мэдэхэдэнь, шабар хүгшөө үбгэнэй сугтаа таг дээрэ байгаа. Гэртэ хэды дахин асарашые һаань, хүгшөө тэрэһээд лэ ошоодог һэн ха. Үрэ гарахагүйдэн асархаяа болёо.

Тэрэ саһаа саашаада Сэндай хотодо эдэ хоёр шабар дүрсэхэнүүд хамта байдаг болоһон юм гэлсэдэг.

14. ЭДИ ШЭДИТЭ НЮДЭНЭЙ ШЭЛ

Нэгэ тосхондо уни эртэ сагта бэрхэ дархан ажаһуугаа. Ажалһаа гэртэ бусажа ябахадань, харгы дээрэ юун бэ даа нэгэ юумэн ялазажа байба. «Энэ гайхалтай, һонирхомоор! Нюдэнэй шэл гээшэ гү?» Дархан тэрэниие абажа, хамар дээрэе табиба. Харахадань, тала дайдаар хүн зон ажал хэнэ, барайгарай эшнүүдые һуулагана. Шэлэ нодэндөө үгэхэдэнь, гайхалтай: хүнүүд үгы, хайшаа бултадаа ябашаба гээшэб? Барайгарай Эбису¹, Дайканц² бурхад, эрэ таһаа, борбилоо, туулай, доргон барайгар тариха яаха юм. «Ах, энэһини одоо юун бэ! Гайхалтай!» - гээд, ехээр айгаад, шэлэ абаба. Харахадань, бүхы юумэн хуушаараа байба. Хүнүүд ажаллаа хэжэл ябана. «Энэһини юрын бэшэ, эди шэдитэ байгаа ёһотой».

Дархан хүршынгөө баруун талһаань эрэхэдэнь, элитэ баян, ондоо нодэндөө шэлэ зүүгээд харахадань, баян - Эбису - өөрөө, хүгшөө Эбису, хажуудань сэрэхэн басаган. Гэртэ эрээд, дарханайнгаа инструментүүд бултадаа Жаргалай бурхан болоһонон байба. Намганинь уур соо барайгараа нодэнэ. Шэлээрээ харахадань: «Харыш! Гайхыш! Намгамни таһаа байба. Барайгараа шодөөд, хүлөөрөө хальһыень хаяха юм. Иимэ намгантай һанан соогоо үгытэй ябаха байнаб. Гэдэргэнэ ябуулха ёһотой». Тиигээд ябуулахын шалтагаан бэдэржэ, хойноһоонь адаглажа, мууень бэдэржэ эхилбэ. Олоод, һөөргөн түрэнэн гэртэнэ ябуулаба. Баруун хүршэ айлай сэрэхэн басага һамга абаба. Тэрэ саһаа эхилжэ, энэ дархан жаргалтайшые, баяншые боложо, хадамһаа дутуугүй баяжаа, жаргаа гэлсэдэг домог-үльгэр ябадаг болоһонхой.

Үгэнүүдэй удхын коментари:

¹Эбису - ургаса, ногооной бурхан

²Дайканц - мүн лэ иимэ удхатай.

Дулма ДАРИЖАПОВА.
(Үргэлжэлэһын хожом гараха).

Алдар сүүнэ - АРААНАА

Ленинэй орденой кавалер, Бу- рьяд Республикын хүндэтэ эрхэтэн Елизавета Баяндаевна ХАРЖЕЕВАДА зориулагдана.

ПОЭМЭ

Байгаалин баялиг Байгал далай Бу- рьяд угсаатанай уг гарбалай Буян хэшгэй дээжэ гэдэг. Орбёл үндэр хада ууланууд Буурал Бурыадайм түшгэй Бүхы арадайм шэмэг гэдэг. Харьялан урдадаг хадын горход, Хүхэрэн харууддаг мүнхэ далай Хүнэй сэдхэлдэ халуун дура түрүүлдэг. Дүтөөр танилсаха гэбэлнай, Дүрбэн зүгүүдхэнь бараалхабалнай, Хормой хушама хүхэ ногоотой Худара голой Дээдэ Аралай Хайтал уг изагуур дамжахан, Хамтын ажалда хамсыгаа шамахан Харжеева Елизавета Баяндаевна тухай Холбожо шүлэгөөр домоглоном.

АРААДАА

Уг гарбалын удхалбал, Урда сагын дурдабал, Үргэн Худара дайдынгаа Үнгэ зүйнээ хубилгабал, Сэлэнгын адагаар хубарилдан, найн ногоо, баян заганатай нугаар, нуудал байдалаа элирүүлээр, «Нүхэгүй түлээ, Хутагагүй мяха» бэдэржэ ябаһаар нуудаг болоһон энэхи зон. Ходоодоо нүүдэг заншалтай, Холо ойроһоо айнгүй, Хэээдэш дундаршагүй халаа нууданатай, Хэтэдээ баларшагүй домогтой Байгал далайн эрьээр Байрладаг болоһон Худара зон. Арбан халаа Сэлэнгэмнай Адагтаа шууяса зүдхэжэ, Адарта далайдаа уһаа долгитон асаржа, Аралаараа, олтироогоороо дэлбэржэ, Амитадаа, шубуудаа баясууддаг, Аян замдашые ябаашание Арад бүхэниие гайхууддаг. Аралаар, олтироогоор ябал, Арюун баян далайнгаа Амтатай уһыень амсан үзэбэл, Аршаан болоһыень түхүүлхэт. Алгана, булуусгай сурхайень Амталжа, шэмхэжэ хүртэбэл, Аралайнхидтал адлихан загананда Аргагүй сэдхэлээрээ дурлахат. Үшөө үхибүүн аляа наһандаа Мүльһэн дээрэ мүлхйн холжоржо, Мүнөөдэрэй, үглөөдэрэй соолго сооложо, Үхэр малаа уһалан умдалуулжа, Үдэртөө хүдөөгэй хэгдэдэг ажалые Бөжүүлжэл, бүтээжэл үндыһэн Басагад, хүбүүд хүдөөгэйнихид Бэрхэл хүнүүд болодог ха юм. Урадхал Сэлэнгын убанда Умбан шунган жаргаһан, Уян үхибүүн наһандаа Урматайгаар тамираа зангидаһан Дээдэ Бага Аралдаа Дээдэ тэнгэрийн бурхадһаа Дүүрэн ханаада хүртэһэн Геройнай.

ЗАГАНАНДАА

Ааяма зунай халуундашые, Аадартай, бороотой үдэршые, Аахилхан хүйтэнэй үбэлшые Агнаха дуратай заганашад Аргамжа, гүльмээс баряад, Аалихан далайдаа хүрэдэг. Мүльһэн дорохи загана Мэшээгээр дүүрээс баржылгаха Минни ханахада бэлэн бөш, Мушхажа гүльмээс татахадаа, Мориншые хэрэгтэй болодог. Баруунай халхитай үлээхэдэ, Байгалдаа агнахаа хүсэдэг. Баргажан халхитай үлээхэдэ, Барилгын олзын багажарай Байрадань үлгэн табижа хатаадаг. Хуһан нэльбээс татажа, Хүндэй онгосоодоо нуужа, Хойгуураа, урдуураа шэнжэлжэ, Хулгүүг, Баргажан, Сармын шуурганда, Хүсэтэй шанга халхитай шууяхада, Хүсэ шадалаа хүн бүхэн тухайлжа, Сагай уларил ажаглан адуулжа, Сүлөөгүй гүльмээс табихаа мэдэдэг. Сармын хүндыгөөр бүрхэжэ харалбал, Саанаһаань хара үүдэнэй бултайбал, Онгосоёо эрьюуэн гэдэргээ Олон километр далайн хизаарһаа Олоо барилгааа оргодо, Омоли заганаяа огтолон мартаад, Орон дэлхэйн эзэдтэ мүргөөд,

Эрье тээшэе бушуу яараад, Дахалдаад мотооркодо нуулсаад, Далайда загананда гаралсадаг найб, Онгосоодоо нэльбээс таталсаад, Олтирог хүртээр гаралсадаг найб гээд, Залуу шанга наһандаа Загананда ябадагаа наһан Дуугашые уянгалха болоно: «Отлоштойхон ололимнил даа, Обтомгойхон худануудни даа...» Үндэр наһа эжын эдэлжэ, Үбгэржэ, хүгшэржэ, хүндэржэ, Удаан жаргал, ута наһатайдаа Үнгэ зүйншые илгаруулхань, Үймэр түймэр болоһоншые наа, Загананай үе сагаа дурдажа, «Дует ветер баргузин, Ванька лодку нагрузил», - гээд Дабтажа, хэлэжэ нуудаг байһан. Хүнэй хэлэһэн үгэ, хэһэн хэрэг хадаа Сэдхэлдэ хэтэдэ үлээ гэдэгтэл, Түрэл нотогайнгаа аяг заншал, Түлэг уеынгөө үндэһэн нуудал Төөдэй, таабай болоходоошые, Толгойдоо мартадаггүй байнал даа.

НААЛИШАН

Хэдыхэн залуу наһандаа Колхозой фермдэ ержэ, Хамтын зөөри - хамагай баялиг гэжэ Хамсыгаа өөднэ шамажэ, Хамтын ажалда хам ороо бэлэйлгэ. Совхоз-колхозой онуудта Сугтаа фермдэ ажаллажа, Сугтаа судараа үнгэргэжэ, Совет гүрэнэй журамай ёһоор Сагтань үнээдэ хаажэ, Сагтань гүрэндэ тушаажэ, Сүлоо забдагүй хүдөөгэйнихид гүйлдөө даа. Наалишад, ажалша зондоо Нүни үдэрөө мэдэнгүй, найхан сэдхэлээрээ туһалжа, наһаагаа зобон оролдожо, нуудал байдалаа тубхинүүлжэ, нүбэлгэн сөсөн ябагдаа даа. Үр хираанаар үндыгөөд, Үдэр бүхэндэ гүйлгөөд, Үхэр малдаа ажаллаад, Үеын геройнууд илгардаг хэн. Улаан тугаа үргөөд, Ульгам дүнгөө гаргаад, наалишанай баал-наада эмхидхээд, наалишанай геройнууд элирдэг хэн. Манай парти манда! Манай хэрэг манда! манай нүхэд шамда! Манай наалишад ила! - гээд ябагдаа. Ажалай жаргал амисан үзэжэ, Урагшаа наһаатай, урин сэдхэлтэй Ударидагшад наалишад Урма баяртай дууладдагша хэн. ДУУН: МТФ-еэ дундуураа унагша Мэлзэтэй хэрэний ульгамхан даа. Мэндээ хэлсээд ябагша Манай наалишад ульгамхан даа. Заимхайн дундуураа унагша Загалтай хэрэний ульгамхан даа. Заяатай, мэндэтэй ябагша Залуутай нүхэдүүд ульгамхан даа. Фермын харюусалгата даагшаар Үнэн шударгы ажаллажа, Үетэн нүхэдөөрөө оролдожо, Гүрэн соогоо суурхуулжа, Гомдолгүй илалтые туйлажа, Үндэр нэрэтэй Ленинэй ордендо Хүртэхэ буянтай байгаалта. Даруу дошхоний илгаруулжа, Дарга ноёдые ойлгожо, Доярнууд, малшадаа эмхидхэжэ, Доодо, дээдэ голнуудаар Дахин, дахин аяншалжа, Депутат, делегатшые болоһонта. Түрэн баян Худартаа Түхэрэн жэлнүүдэ үнгэргэжэ, Түрүү зэргэтэй ударидажа, Түшэжэ нууһан наһандаа Түүхын найхан нэрэгэй болоолта. Малшанай нэрэ үргэжэ, Мүрьсөөн, дүнгүүдтэ элиржэ, Магтаалтай ябаад үзөөлтэ, Мүнөө наһатай болоходоо, Минэрэн, хүхйн нууналта.

ҮБНЭНДӨӨ

Хударын голой сабшалан Ходол ногоогоор дэлгэрэнгыл. Хажуурай хонгёо ханхинаан, Хажуудаш бухалнууд жэрһын,

Ирайжа холоһоо зэрлэгэтэн Илгаран таладаа үзэгдэнэл. Эхэ үргэн нугаараа Эльгэлэн амисан сэнгэжэ, Элшэ наранай шарахада, Эрьюулжэ, суглуулжа хатаагаад, Эльдиндээ үбнээс орууланат. Үбэлэй хүйтэндэ эльдин соо Үбнэний хуншуу хангал Үхэр малые эрьюуэнэ, Үнгэрһэн зуние хануулна. Зунай үеын амаралта Зүрхэ сэдхэлэй дэбжэлтэ. Үбнэ сабшан хурайлга Үбэлэй хүйтэндэ дэбжэлтэ. «Ажалша хүн ажаллахадаа амардаг, Хүдэлмэришэ хүн Хүлһөө бусалхадаа хүн болодог» гэшые Елизавета Баяндаевна баһаа мэдэжэ, Ехэшүүлые ойлгон дахажа, Ехэ багагүй баран колхоздоо Ёһо журам дүүргэхэ сагуудта Үбнэнийше үедэ, үнээдэйше фермдэ Үргэлжэ ажаллаһан Геройнай. Далан наһандаа дарагдангүй, Добо дошо мэдэнгүй, Талын тэнюун нюргаар, Талын сээгүүд сарюун Хадын сээгүүд хуншуун гэжэ, Тунгалаг агаараар амилжа, Тамир тэнхээгээ алдангүй, Тогтон торонгүй гэхшэлжэ, Тармуур асаяа барижа, Тэбхэгэр үндэр бухалнуудаа Табижа, зөөжэ бэлдэлсэн. Бухал үбнэний яажа суглардагые Булта хүдөөгэйнихид мэдэхэ. Аса тармуураа барижа, Алыгаа холоһон хүнүүд Ажалай амтые, хүдэлмэрийн хэмые Аргагүй амсан байнал даа. АРАДАЙ ДУУН: Үбнэ ехээр сабшамнай, Үбэлдөө ямар налгайхам даа. Энэ нүхэдөөр зугаалһамнай, Үтлөөд нуухада, налгайхан даа. Хагдаа ехээр сабшамнай, Хабартаа ямар налгайхам даа. Холшор нүхэдөөр зугаалһамнай, Хойшоодоо ямар налгайхам даа, - гээд, Харжеева Елизавета Баяндаевнатай Дуулалдахадаа,

Корсаковой үбгэд хүгшэдөөр Холшорлон, хөөрэлдэн хүхижэ, Бэлэжэ барилсан, бэһэнээ хүндэлсэн, Халуун аяма зунай сагта, Нэбшээтэй, халхитай далайн эрьедэ наһандаа тааруу сэдхэлээ хүлгөөжэ нуугаа бэлэйбди тэрэ жэлдэ.

АЛТАН ТҮРЭ

Худартаа, зондоо хүндэтэй Харжеевтэнэй найхан гэр бүлын Хоёр мүшэдэйни золтойе Хүбүүд, басагадар баяниие Хэды жэлэй жаргалиниие Хоорэхэ, дурдаха дуратайб. Үхэрые оло-олоор гэхшээхэдэ, Үбнэн ехэ-ехээр хэрэгтэй. Үдэртөө бухалуудаар мушхалдаад, Үүлэнэй гарахада сошохои. Үндэрөөр сомоогоо табихаяа Урдилдэн бороотой гүйлдэхш. Хурдан машина бэдэрээд, Харжеев нүхэртөө гүйхэш. Автомашинаараа алим гэжэ, Айлайнихидтаа барандань туһалжа, Аляа үгэнүүдээ дурдан энеэлгэжэ, Амархаяшые орооо мартагархөөд, Хударын голоор ханхинуулаад, Хойшо урагшаа түргэн гүйлгөөд, Хүбхэгэр үбнэше тээжэ асараад, Хүн зондоо туһалагша хэн. Армида албаяа дүүргэһээр, Автомашинаар ханхинаса гүйлгөөр, Хударын колхоз «Коминтернэдээ» Хүжюу Харжеев жолоошомнай Ходоодоол нотагтаа ажаллаһан. Холшор наһандаа зооло оложо, Хоёр уг гарбалаа холбожо, Хоёр мүшэдөө нэгдүүлжэ, Хойтын зол жаргалье байгуулаалта. Эжы баабайнгаа зохид байдалые Энэл үрэ хүүгэдтэй, Эрхэ монсог аша зээнэртнай Эхэ нотагтаа үргэлжүүлхэл даа. Таби гаран жэлнүүдтэ Талаантай, золтой нууналта. Түрэлхид, аха дүүнэртэ Түбхинэмэ баяр асараалта.

Алтан түрэ дээрэ хэлэгдэһэн амаршалга: Аба эжыһээ адис абанан Айл аймагаа үргэн ажалуунат. Ажалай хүсөөр баяр баясхалан эдлэһэн, Ажалша хүн - арад зондоо хүндэтэй Хүдэлмэришэ хүн - хүн зондоо хүндэтэй, - гэдэгтэл, Айл ашаанаа, арад зоноо урижа, угтажа, Алтан түрээс арамнайлан бүтээбэт. Арюун дорюун зангаараа Ажалша зоноо урмашуулжа, Алтан түрээс бүтээжэ, Адар соёло дурдуулбат. Харжеев хани нүхэртээс хуби заяагаа холбожо,

Табин жэлэй зол жаргал туйлаһан Үндэр нэрын орден зүүжэ Соло абанан Үгын найханниие шагнан хүхижэ, Үрэлэй найниие хадуун шэнгээжэ, Арад зонһоо амаршалга тогтоонот. ...

Аша гушанараа үзэжэ, Айл ашаанаа бадаруулжа, Ариулга, угтамжа эмхидхэжэ, Аха дүүнэрээ баяраар хүтжөөжэ, Худа урагуудаа урин хүндэлжэ, Хөөхэй, буубайнуудаа ариулжа, Үлгы, мансыгаа дэлгэжэ, Бурхандаа мүргэжэ, буянгаа абажа, Баяндаевна төөдэй нуунал даа.

АРИУЛГА

Тохоногой шэнээн газарта Тохоног хүртээр малтажа, Тоонтоёо нууридаг. Тогоого тогтоожо, Тотоотой зөөхэйгөө шанажа, Тогоорнь хөөхэйгөө ариулдаг. Тоомтой үхибүүн боложо, Хүндэтэй хүн боложо, Тоонто нотагаа үргэжэ, Тоотой арад зондоо ябаарай, Төөдэй, таабай болоорой. Зай, төөдэйгээр, гамгад, Торгон халаад үмдөөшэд, Түгсэг малгай, пулаад боогоошод, Тотоёо амгалагты, Толгой, нуураа тоһодогты: пу-пу, Ариулгата бүтээбэди, Ашатай, гушатай үтлээбди гээд, Сагаагаа үргэжэ, үлгы доронь табижа, Эхэ эсэгэ хоёртонь: Гарын ганзагада хүргэжэ, Хулын дүрөөд хүргэжэ, Үнэр баян нуухатнай болтогой! - гэбш.

ДУУРГАЛТЭ

Наһанайнгаа амаралта гарахадатнай, Налгай үдэрнүүд олошорно, Наадан, хурим түрын уряалда Нүхэдөөрөө нуужа хөөрэлдэнэлта. Наратай үдэрэй болоходо, Намаа сээсэ задарна. Наһан жэлэй ошоходо, Найдамтай нүхэд ушарна. Сэсэн умхатай нүхэдүүд Саанаһаа ондоогоор хөөрэнэт. Сэлмэг тэнгэридэ адли Сэдхэл заһажа табинат.

АРАДАЙ ДУУН: Үглөөгүүр гараһан наранда Үбсүүтэ шаража жаргалтайлта. Энэ наһанайнгаа үндэртэ Ийбии боложо жаргалтайлта. Дэлхэйн шара наранда Далаяа шаража жаргалтайлта. Дала гараһан наһандаа Дүүрэн нуухадаа жаргалтайлта. Сэнтэй ажал хэрэгээрээ Сэлээн нотагаа суурхууланта. Совет гүрэнэй шанга журамаар Сэхэ урагшаа ажаллаһанта. Хүдөө ажахын хүжөөлтэдэ Хубитаяа оруулан габыятайлта. Худара зоной дурсалгада, Ходоодоо байха зэргэтэйлта. Мүнөө бэһэнэн поэмээ Мүрнүүдын энээгээр дүүргэхэм. Досоогоо түрэн шүлэг-дуугаа Дурлажа Тандаа бэлэглэхэм.

С.МАХАЧКЕЕВА, багшын ажалай ветеран, поэтесса, Бурыадай Уран зохёолшодой холбооний гэшүүн. А.БАТОМУНКУЕВАЙ фото.

«Эрдэм хуралсал»
 гэхэн Үндэһэн проект
 бэлүүлэн

АГАДА СУУРХАНАН АЦАГАДАЙ БАСАГАН

1930-аад он. Агын Бурядай газар дайда арад зонтоёо Буряад-Монголой Республикын мэдэлэй байгаа. Эдэбхитэй залуу коммунист Загарайн Ацагат нютагай хүбүүн Раднын Цыретор Бурядай партиин обкомой даалгабаряар Ага нютаг эльгээгдэж, соёл гэгээрэлэй ажал арад зон соо эмхидхэхэ шанга даабаритай хүдэнтэ нютагай зүүн хойноһоо Хүхэ Шулуута руу хазаар морёор уруудажа ябахадаа, хэзээ нэгэтэ аяар холын Ага нютагай хүдэнтэн зоноор хүйһэн түрэл худа ураг болохоб гэжэ тэрэ үедэ ханаашыггүй байгаа бээ.

Тиигээшье наа, сэдхэл соогоо нютагай найхан шарай хаража, арад зонийн элдин найхан зангыень ходел хожомоо ханажа ябадаг байһан юм.

1973 оной декабриин 31-дэ Агын хоёр залуу хүбүүдэй Ацагат нютагай Раднын Цыретордэй гэртэн ороходонь, аяга сайгаараа хүндэлжэ байхадаа, эзэлүүдгүй хүбүүд хаанахибта гэжэ хураһан байба. Агын гэжэ ойгохоо, али нютагайбта гэхэдэнь, хүдэнтэн гэжэ ойгуулаа бэлэй. Үг-маг гэдэн, улайжа, сайжа байгаад, «танай басаган Ганжидмае нүхэр болгон абаашахаяа ерэхэн» тухайгаа арайл гэжэ амалһан байха. Дүтэ байһан аха дүүгээ, үри хүүгэдээ, хүршэ

зоноо урижа, хүюун стол түхээрэгдэжэ, залуу хоёр нүхэд зүгөөргүйл мэгдэлсэһэн гэшэ. Тиигэбэ яабашье, аха зоной заабари заршам дуулан, хадаг табиha зон ерэхэ, хурим түрөөр угтахаяа найдуулан, хайрага аилай басага дахуулан Улаан-Үдэдэ поездоо нуухаар хүсэлтэйнууд мордоо хэн.

Энэ ушар тухай юундэ хөөрэнэби гэхэдэ, Ага нютаг соо, гүрэн түрэ соогоо нэрээ нэрлүүлһэн, сууда гараһан Загарайн аймагай Ацагат нютаг тоонтотой, арадай гэгээрэлэй эрхим багша, Россия Федерациин габьяата багша, хүдэнтэн хургуулийн суута директор Жалсанова (Раднаева) Ганжидма Цыреторовна тухай хөөрөөн болоно.

Ганжидма Цыреторовна 1949 оной январийн 1-дэ Раднын Цыретор, Цыпелма Эрдынеевна гэжэ юрын лэ бүлэдэ аилай 10 үхибүүдэй 7-дохи үринь боложо түрэхэн. Тэрэ соогоо 3 хүбүүд, 7 басагад байһан. Эжынь «Эхэ-Герой» гэжэ алтан мүшэдэ хүртэхэн. Ацагадтаа балшар наһаяа үнгэргэжэ, 1956 ондо Еши багшадаа хүтэлүүлэн, түрүүшынхэ хургуулийн боһоно алхажа ороһон юм. Саашадаа 7-дохи класснаа эхилжэ, Улаан-Үдын республиканска 1-дэхи интернат-хургуулида хураһан нартартай. Тэрэ үедэ тон лэ дүтөөр Евдокия Будажаповна Раднаеватай нүхэсэхэн, хожомын министр болоо хааб даа. 1967 ондо хургуулиаа түгэсэжэ, нэгэ жэлэй туршада, хүдөө нютагтаа аба эжыдээ хамһалсаа. 1968-1973 онуудта Бурядай багшанарай дээдэ хургуулида хуража, ород буряад хэлэнэй багша боложо гараа. «Ямар нонин, бэрхэ багшанар заадаг хэм» гэжэ дурсана. Профессорнууд, Дашиинима Дор-

жиевич Доржиев, Саян Жимбиевич Балданов, Сергей Шагжиевич Чагдуров болон бусад. Ямар олон бэлигтэй нүхэд хурааб: Бато Баяртуев (хожомын ВАРК-ын президент), мүнгэн медальтай поэт Базар-Сада Цыденов алишье тэгшэ, ажал эмхидхэгшэ Даши-Рабдан Дамбаев, Цыден Оборов гээд тоолохо болоо наа, олон даа.

Дээдэ хургуулида хуража ябахадаа, Ганжидма эдэбхитэй комсомолой гэшүүн ябаа. Багшын ажалай эхин алхамуудаа Хурамхаанай аймагай Барханай дунда хургуулида ород хэлэнэй багшаар эхилээ. Ехэл шанга, эмхитэй коллективтэ хүдэлһэн. Владимир Будаевич Будаев директорэй, завуч Любовь Раднаевна Ешиновагай хүтэлбэри доро ажалаа ябуулжа, хоёр харын туршада багшалһанайнь хүүлээр директорэй орлогшоор томилогдоһон байна. Бархан нютагай ажаһуугшадтай хани харилсаатайгаар хүдэлжэ, тэрэ жэлдэ хатар нааданай коллектив аймаг дотор эрхимлээ хэн гэжэ багша дурсаа бэлэй. Теэд нэгэ жэл хүдэлөөд лэ Ага нютагай Баатар хүбүүнтэй хуби заяагаа шийдхэжэ, Агын бэри болоо бэлэй.

Тиигэжэ хүдэнтэн дунда хургуулида ород хэлэ заажа эхилһэн. 12 жэл хүдэлжэ, 1986 ондо хуралсалай талаар директорэй орлогшын ажалда ороо, саашадаа 1994 онһоо директорээр томилогдоо. хүдэнтэн хургуулийн түүхэ соо ори гансаараа гушаад жэл директорээр хүдэлһэн зон соо эхэнэр директор болоно.

Хүдэнтэн хургуули хэр уһаа өөрын онсо шэнжэтэй, онол аргатай, солотой ябаһан гэшэ. Ганжидма Цыреторовнагай хүдэлхэ үедэ эрхим багшанар суг хамта хүдэлөө: Хорчин Базаржапович Бадараев, Баторова (Уладаева) Анна Николаевна,

Базарова (Целовальникова) Ирина Цоктоевна, Батомункуев Норсон Батомункуевич, Ахама Золтоевна Лхасаранова, Сагадар Эрхитуевич Дамбадугаров, Митупова Цымжит Митуповна, Цыденов Дашиинима Цыденович. Эдэ зомнай гүрэн түрын шагнал, гэмдэгүүдэ хүртэхэн байха. Тэрэ үедэ хүдэнтэн бэлэтэй багшанар, ажалшад хоёр футбольно команда боложо, хүүгэдээрээ ади наадажа байгша хэн.

Гушан табан жэлэй туршада ажалайнгаа сэхэ шугам баряад лэ ажалай орьёл өөдөн тэгүүлээ, бурханай үгтэһэн булигдахагүй абари зантай, бэлигтэй хүтэлбэрилэгшэ олон тоото шагналнуудта хүртэхэн шуу. Тэдэнэй тоодо эрдэм хуралсалай халбарийн дээдын хэмжээнэй форум, конференцидэ хабаадажа, шангай хууринуудые, илалтануудые нилээд туйлаһан гэшэ.

Энэ ехэ амжалтануудые гансаараа туйлаа бэшэ, сугтаа хүдэлһэн багшанарай дэмжэлгээр, шабинарай гэртэхинэй ашаар олдоһон, туйлагдаһан амжалтанууд болоно, - гэжэ Ганжидма Цыреторовна тэмдэглэнэ.

1992 ондо Россия Федерациин гэгээрэлэй отличник нэрэ солодо хүртэхэн, удаань Сибириин хүндэтэ зоной тоодо орожо, алтан үзэгүүдээр Сибириин хүндэлэй ном-дэбтэр соо оруулагдаһан гэшэ. 2007 ондо багша мэргэжэлтэнэй эгээлдээдын нэрэ зэргэдэ - Россия габьяата багша нэрэдэ хүртөө. Айл аймагаараа, нүхэд түрэлхидөөрөө энэ ехэ баяр тэмдэглэгдээ бэлэй.

Энэ наһандаа түшэглэн ябаха нүхэр, утгаһа абаха хүүгэд Ганжидма Цыреторовнагай онсо тулган болоно. Наһанайнь нүхэр Батор Жамбалович Жалсанов сэрэгэй албанһаа бусажа ерээд

лэ, энэ хургуулидаа багшалаа. Гурбан хүүгэдтэй гэр бүлэ болоно.

Үри хүүгэдын үргэмжэ хайтай, бултадаа дээдэ эрдэмтэй болонхой. Ехэ хүбүүнийнь Баир Бурядай Үндэһэтэнэй 1-дэхи лицей-интернадад директорээр хүдэллэ. Марина басаганиинь түүхын багша, налогово зургаанда хүдэллэ. Бага хүбүүн Жамбал «Экономика и управление» гэжэ дээдэ мэргэжэл олоһон, бултадаа найн ажаллана. Зунай сагта аба эжынгээ гэртэ булта сугларжа, нилээд шууяатай, хүюутэй хаһа болодог даа.

Ацагат хуурин багахан нютаг юм. Гурбан лэ үйлсэтэй. Нэгэ үйлсэн Ленинэй нэрэмжэтэ, хоёрдохинь - сууга Агван Доржиевай нэрэмжэтэ, гурбадахи үйлсэдэ Раднын Цыреторэй нэрэ олгогдоһон гэшэ. Иигэжэ нютагай зон эдэбхитэй хүбүүнэйгээ нэрэ мүнхэлһэн юм. Иймэ солото зоной басаган болоно - Ганжидма Цыреторовна. Ацагат нютагай басаган аба, эжынгээ нэрэ дээрэ үргэжэ, ажал хэрэгээрээ Агын талаар толорно.

Түрэхэн нютагһаа холо ябаашье наа, тоонтоо ходел наһан, үргэлтэй, мүргэлтэй нютагайнгаа сахиусанууд - Дэлгэр эжыдээ, Тамхита баабайдаа ходо шүтэжэ, мүргэжэ ябана. Наһанайнгаа нүхэрэй уг нютагууд болохо - Шулуугайда, Обоотодоо үри хүүгэдын дахуулан хүгэдэжэ, мүргэжэ ябадаг гэшэ.

Энэ Сагаалганаар хургуулийн директор, манай нүхэр Ганжидма жаранайнгаа замда гараба. Харгы мухардаагүй, хараа бодолнууд үшөөл бии гэшэ, сагшые байна, шадалшые бии.

Батор ДУГАРЖАПОВ.

хүдэнтэ нютаг.

СУДУНТУЙ – МОСКВА: СВЯЗИ ПРОДОЛЖАЮТСЯ

Г. Ц. Жалсанова с учениками школы

В Судунтуйской средней школе, которая расположена вдали от окружного центра, живут насыщенной жизнью. Здесь есть школьное ТВ, издают собственную цветную газету «Эрмэлзэл» и буклеты, а на один компьютер приходится шесть ребят! Ребятня республика, созданная в школе, занимает отдельный кабинет, где сообща решаются все важные вопросы. Одна из лучших школ Агинского района в этом году в рамках реализации приоритетного национального проекта претендует на президентский грант.

Чем привлекательна Судунтуйская средняя школа? Здесь в 13 классах-комплектах учатся 181 ученик. Как рассказала директор СШ, отличник просвещения Ганжидма Цыреторовна Жалсанова, они решили острою проблему сохранения статуса общеобразовательного учреждения, объединив в одну сеть несколько соседних школ. Так была создана модель «Ассоциация образовательных учреждений с ресурсным центром». В Судунтуйской средней школе, которая и стала таким центром, сконцентрированы материально-технические, кадровые, финансовые, управленческие

и научно-методические ресурсы.

«Пространством для мечты» назвала «Учительская газета» эту школу, находящуюся в степной дали. На двух этажах ухоженного здания сельской школы царят доброта и уют. Зал боевой славы, зал национальной культуры и традиций, место для релаксации, тренажеры... Заботу о себе чувствует каждый из школьников, так как индивидуальный подход в обучении и воспитании для судунтуйских педагогов не лозунг, а норма жизни.

Каждому школьнику здесь предоставлена возможность самовыражения. Вместе с Ганжид-

мой Цыреторовной мы побывали в классах, поделенных на учебные и внеучебные зоны. Например, в «юрте» - уголке, отделенном от остального пространства класса, можно посидеть и отдохнуть. На «Чудо-дереве» или «Пирамиду» каждый из учеников может повесить свой лучший рисунок или поделку. На подиум поднимается любой из ребят, если захочет прочитать стихотворение или спеть песню. А на паласе в центре класса можно даже лечь в круг вместе с учителем. Это значит, что все равны, все видят и слышат друг друга, понимают и уважают...

Мы неслучайно побывали в Судунтуйской средней школе. Сюда приезжают отовсюду, невзирая на ее удаленность от окружного центра. Приезжают с интересом, чтобы познакомиться с ее опытом, позаимствовать его, увидеть и узнать как можно больше.

В 2007 году Судунтуйская средняя школа признана лучшим сельским общеобразовательным учреждением района и Агинского Бурятского автономного округа.

В 2001-2002 годах была лауреатом V Московской международной выставки «Школа года».

В прошлом году Судунтуйская СШ стала членом Ассоциации лучших школ России.

Нет ничего удивительного в том, что общая поступаемость ее выпускников в вузы и средние специальные учебные заведения в 2006 году составила 100 процентов. Учатся они в Москве, Санкт-Петербурге, Иркутске, Улан-Удэ и других городах.

Вера ЖАМБАЛОВА,
 заведующая отделом
 образования
 Агинского района.

(Из журнала «Байкал-гео»
 № 8, февраль 2007 г.)

Миний хуушанай нүхэр уран шүлэгшэн Чимит-Цырен САНЖИЕВ «Эльгэн хайрата нютагни» гэхэн нэрэтэй гоё найхан шүлэгүүдэй ном гаргуулба. Энэ ном тушаа тобшохоор бэшэжэ, бүхы уншагдай гайхамшаг нюдэн болон шэхэн болоһон «Дүхэриг» сониндо гаргажа, нанал, бодолоороо хубаалдаха дурмни хүрөө юм даа.

Энэ номой хэблэгдэхэ хэрэгтэ буряад арадаймнай урдаа хараха уран зохёолшон Цырен Галанов эрдэмтэн Дамдин Ошоров хоёрые дурсахадаа, Чимит-Цыренэй уянгата хонгёо уран дүлгээн зохёолнуудые шэнжэлхэдээ, нүхэрэймни ухаан бодолой гүнзэгые уудалхадаа, шэнжэхэ шэбшэхэ хоёрые хамталжа, ульхатай дулааханаар «Оронгын талын дуушан» гэжэ түрүү бэшэж, оролто соо уншаһандаа, баярые хүргэнгүй байха аргамни угы.

Чимит-Цырен Санжиевай 1931 ондо түрэнэн саһаа абан арбан табатайхан ябахандаа, «Буряад-Монголой үнэн» хэблэлэй үүдэ татаһан үе сагые дурсан тооложо, гайхамшаг сагые дабажа ерэнэн, зохёохы зам тухайн бэшэгдэнхэй даа.

Би өөрөө «Оронгын татуур», «Жабхаланга сагай дуун» гэжэ нэрлэгдэһэн урдахи номуудайн шүлэгүүдые һонирхожо уншаһандаа, үнгэрһэн жэлэй октябрь нарада хэблэгдэн гараһан дотор гадар илгаагүй гоё найхан, барюубшатай номые уншажа, ухаан бодолоймни гандашагүй ундан болоһые шүлэгтэ дуратайшуул ойгохо ха юм. «Дуугаар жэргэһэн хабар», «Нажарай уянга», «Гуурһанай бэлиг», «Түрүүлэн дабшагдай алдар габьяа», «Бодолнуудай угалза», «Амидын жаргалай альбан тараг», «Оронгын голоор эрдэлэн дуунууд», иигэжэ номоо долоон хуби болгожо хубаагаад, нэгэ хабтаһан соо хабсаргаад хэблүүлээ.

Хүрьэ Оронгом!
Хүльбэрэн долгёороо
эрхэлүүлжэ,
Хүлымни дүрөөдэ хүргөө
һэнши.
Найдалым зангидан
эршэдүүлжэ,
Наһанай харгыда хүтэлөө
һэнши.

Оронгын талын дуушан яһан нютагай оюун бэлигтэй хүндэ, эдэ уяхан дулаан үгэнүүд ухаанда оронгүй яахаб даа.

Урдахи маихан зүгтөө
Ургын задаржа нагхама,
Үндэр хүхэлби хубшэвөө
Үүлэн хушэгые шугарма,
Үбгэ эсэгымни магнайдал
Үнгын уршалаа гурьбатай
Оронго, Сэлэнгэ уратмай
Орголи хүмбэр ууламни.

Номойнгоо эхиндэ «Улгын дуута нютагни» гэжэ зохёолоор саашанхи замдаа гарахадаа, нютагайнгаа зоной хэр угнаа абан шүтэжэ, тахижа байһан Орголи уулаһаа эхилхэдэнь баясамаар даа. Оронго, Сэлэнгэ урагтайн яаха аргагүй зүб лэ даа. Эдэ нютагуудай олон зон хамтаржа, энэ шүтөөнтэй уулаа тахижадаа, хэды олон залуушуул уулзажа, танилсажа, айлуудай олошордогые «урагуудтай» болодогые, гансахан үгэ соо багтаахадань, үнэншэнгүй аргагүй байнал даа.

Үрэ зүрхымни хүлгүүлдэг
Үлгы тооштом энэл гэжэ
Алтан шаргал гэлхэйдэ
Альган дээрээ үргэнбэ!
Иигэжэ энэ эхилхэн шүлэгөө дүүргэхэдэнь, нютагайнгаа гоё найхание, хүн зонойнгоо хүдэр ажалшые ухаан бодолоороо сэгнэжэ, өөдөн үргэжэ, үрэ зүрхөө хүлгүүлжэ яһан зохёолшые

ЭЛГЭН ХАЙРАТА НЮТАГАА ЭНХЭРЖЭ ЯБАДАГ ШҮЛЭГШЭН

үетэн нүхэдынь, үбгэд хүгшэдшые, үхибүүд багашуулые хүндэлхэ, уран найхан шүлэгүүдые ухаан бодолдоо бүхөөр хадуужа абаха ушартай даа.

Номой 153 нюур бүхэндэ хэблэгдэһэн зохёолнуудые һонирхон уншабашые, бараниинь дурсаха болоо һаа, заха хизааргүй шэнгээр ханагдана. «Баржагар» гэжэ шүлэгын дурсалтай байна. Миний түрэнэн Баруун Бургалтай нютагтамни «Баржагар» гэжэ хабсагай шулуутай хада бии юм.

Хүлөө алдама эгсэ гангатай
Хүһөө шулуудай эрмэг

Хамар сорьемо хангал
гүнсэтэй

Хабсагай тойрожо гүмэн
гарахадам,

Элинсэг урдым
зүргэнүүдшнн

Энгэр сээжэдшнн
эсхээтэйл.

Түмэн зурхай
тэмдэгүүдшнн

Түүхын «гансага»
бэшээтэйл.

Зүлхэн сагуудай дүрьсэн соо
Зүүдгээ манһан Баржагар!

Нютагайнгаа Баржагар хэдые наһан соогоо гороолжо, хони, малаа адуулжа ябахандаа, гайхажэ, һонирхожо ябаһынь нюдэнэйм урда асаржа, Чимит-Цырен Дагбаевич нүхэрни уран шүлэгөөр эли харуулбал даа.

Чимит-Цырен бидэ хоёр гансаханшые үдэрэй турша соо ажал хэжэ сугтаа ябаггүйбди. Гэбшые хэблэлэй эди шэдеэр ойрын нүхэдүүд боложо, һайнаар танилсаһандаа, сэхын дурсаха болоо һаа, «Баржагар» хэдынгаа эрмэг дамжажа, малаа адуулан намдаа адли, элдэб гуталай улые элэжэ халгаһан байгаа ёһотой даа.

Тиимын тулада түмэн зурхай тэмдэгүүдые анхаран ябаһынь таабарилаадшые яалай. Уран шүлэгшэн, уран зохёолшон, уран зурашан, уран дархан гэдэг үгэнүүдые мэдэхгүй, шагнаагүй хүн хаанашые үгы ха юм даа.

Энэ «уран» гэдэг гансахан үгэ соо хэды найхан уда шаһарай багтаһые бодомжолходо, зүрхэ сэдхэхэдэ аятайхан, дулаахан болошодогые балад тэнгэ бэшэл һаа, хүн бүхэнэй мэдэхдэгые арсажа яажа болохоб даа.

«Элүүр тэнгэһээ эрэмдэг сэсэн дээрэ» - гэжэ араднай дэмы хэлэдэггүй гэшэ бээ.

Чимит-Цырен Санжиевай уран шүлэгүүдэй уда шаһарта ухаан бодолоороо шунгашоод, һонирхон уншажа һуухандаа, хэһэн ажал, хэмжээн алхасануудынь сэгнэхэдээ, мүн өөрыгөөшые шэмхэжэ үзэхэ ушартай болодонол даа.

«Уран үгэ тухай шэбшэлгэнүүд» гэхэн зохёолынь урмашан, баясан дурсамаар.

«Һүдэнтэ дээгүүр үрмэ хүшэтэр» хөөрэдэг һүрхэй зариман олоной дунда ябадаг даа. Ядал зоболгүй зохёол, дуугаа түүрээдэг яһан золтой оюун бэлигтэн гэшэб даа?

«Нуурын бэшэ, нугаһын тудажэ» онуулан, нугарса матан, аялга һайханаар найруулан, хүгжэм дуута, уян, хэтын зэбсэг хэлые хүгжөөхэ, шудалха хубида хүртэбэл, гоё һэн. Хэтын зэбсэг - хэлээ хүгжөөхэ, шудалха сагнай ерээ даа. Бэлхэнээр эбдэрһэн, һандарһан түрэл хэлэмнай гүрэнэй боложо эхилхээр үнинэй ааб даа. Буряад хэлэнэй найр болодог гэшэ. Хамагы хамталжа, хэлэнхээ эхилхэн үе сагай алдууе сагааруулха гэшэ али зэргын хүндэ байһые барандаа мэдэрһэмнай найхан удхатай ха юм.

Тээд «эбдэхэдэ - бэлэн, эблүүлхэдэ - бэрхэ» гэдэгэй ёһоор, ахамад үетэн хадуужал ябанабди. Ямаршые үндэһэ яһанан түрэл хэлэнхээ эхилжэ, оюун бэлигтэнэй нэрэдэ хүртэдэг гэшэ. «Һүдэнтэ дээгүүр үрмэ хүшэтэр» хөөрэдэг һүрхэй заримантай уулзадаг байһамнай эли. Тэдэнэр гансал өөрынгөө тэлые харадаг байһаниинь хурса нюуса бэшэ. Уран хурса, ульгам илдам буряад хэлэнхэнгээ гайхамшагта эди шэдеэр гайхалтай найхан шүлэг, дуунуудшые зохёогшод хэр угнаа байһан гэшэ. Мүнөөшые уран бэлигтэн олон юм. Нютагайнгаа нэгэ бардам үбгэжөөл: «Бишни ород хэлэ зуун хуби мэдэхэб», - гэһые мартадаггүйб. Ехэ хүндэтэй эрдэмтэнэй уран зохёолшон болон сурбалжагшадайшые «зуун хуби мэдэхэб» гэһые наһан соогоо дуулаагүй хүм даа.

Жададал эритэй, залинал нэрьемэ хүсэтэй жагсаалда бодоһон гансахан үгын түлөө үргэһэ нойргүй һүнийн зоргоор одоо үүрэй сайжа гэгээртэр шэбшэхэш шортоо.

Уран үгын булаг болоһон Чимит-Цырен Санжиевай эдэхэн мүнүүдэ: «Зуун хуби мэдэгшэдэ ёһотой эрид харюу болохоһоо гадна жададал эритэй, залинал нэрьемэ хүсэтэй» байхадаа, бүришые мэргэнээр тудахадань баясамаар.

Номой түрүүшын хубида ороһон 44 шүлэгүүдые бараниинь уншажа һонирхобшые, тус бүхэндэнь һанамжяа дурдаха аргагүй байһандаа, «Намарай уянга» гэжэ хоёрдохи бүлэг соо ороһон 43 шүлэгүүд соһоонь «Үнэн» сониндо үргэжэл ябая! - гэжэ уртал һанамжяа зохёходонь һонирхолтой даа.

Аласайшии зам ариухан,
утгана ерээдүй.

Алсагар Мархай,
Сэсэн Сэнгэтээс үелжэ,

«Жалжагы гэхэдэг»
элдэб эсын этгээды

Жага гуурһандаа жага
шорлон үлгэжэ,
Айгар үетэн хабатай
шуудам хүдэлэгты,
Анханайн солье

алдангүйхэн үргэгты!

Арбан табатайхан наһандаа «Буряад-Монголой үнэн» сониндо Чимит-Цырен Санжиевай ажалажа эхилхэн сагта Мархай, Сэнгэтээ эхилээд, Данхар Гадан, Далоу Рабдангууд суутай байгаа.

«Гуурһанай бэлиг» удаадахи хэһэг соо Хоца Намсараевһаа эхилээд, 22 нүхэдүүдгээ зориулангуудаа уран найханаар шүлэгшэн зохёожо, номойнгоо шэмгэ болгохын тулада гайхалтай ажальынь айхабтар сэнтэй зохёолнууд болоо даа. Б.Абидуевта, Н.Балданодо, Ц.Д. Дондоковада, А.Бадаевта, С.Ангабаевта, Д.Дамбаевта, Б.Халзановта гээд лэ, олон зохёолшодто зориулангуудые уншажа хужарлааб даа.

Баатар Шагдаровта шүлэгөө зохёоһынь дурсамаар гэе:

Нарамнай, нүхэр, бү яара,
үшөөл эртэ,

Наряар шүүжэ шэбшээл,
позиши гэртэ,

Алхана үндэрхэн даа,
шуумгай алхала!

Агаглан хадуугааб үнэн
зүрхэнһөө.

Жэбхээнэй голһоо гү,
али зүг бүхэнһөө

Жэмбүүр аялгаш жэнгирилэ
даа яһала!

Эдэхэн мүнүүдэ соо үлхэгдэһэн үгэнүүд түрүүшээр юрын лэ гэжэ һанамаар байбашые, захяа шэнгэршые һаа, зүг бүхэнһөө жэнгирихэдээ гоёор лэ дууданал даа.

Тиимэ байһандань дурсамааршые, урмашамааршые намда һанаданал даа.

Дуулгата үндэр октябрь,
Дууланай шини солье!

Иимэ гаршатай аад, 60 бадаһаа бүридэһэн 240 мүртэй томохон шүлэгые һонирхожо уншаһандаа, алад гаража яашые болохогүй шэнгээр һанагдаа юм даа. Энэ зохёолоо дүрбэн хуби болгожо хубаагаад, гайхалтай ганса наһанайнгаа домог болгон уран шүлэгөөр хөөрэхэдэнь, наһажа болоһон үетэн нүхэдүүдынь уншаа бол, баясаһаа гадна үнгэрэн ошоһон хонгорхон наһаа дурсаха бэлэй. Далан долоодохи наһанай үндэр нюрган дээрһээ, үнгэрэн ошоһон үе сагайшые гүн соо ябажа хараһан, үзэһэн элдэб эсые оюун бэлигтэй хүн бүхэн ухаан бодолдоо хадагалжа, нарилан гамнажа ябадаг гэшэл даа.

«Саг тэгүүлэн шамдана, Сансарын хүрдэ эрьелдэжэ, Сахилжа тэнгэри нэернэ, Шэхээ табиит, хүнүүд, Түүхын бэшээндэ туугдан, байдал аяараа хубилжа, түригдөөр зузаарнал толотомо данса хэрэгүүд». Энэ томохон зохёолоо иигэжэ эхилхэдэнь, уншагша бүхэн зүбшөөнгүй яаха һэм даа.

Наһажаал болоһон бидэнэй энэхэн наһан соо сагай эрхэ, хүн зоной нанал бодолшые, мүн байгаалимнайшые хэды гэгшээр ондоо боложо хубилааб даа. Энэниие хараа һаа, алдаагүй уран шүлэгшэн Чимит-Цырен Санжиев «Шэхээ табиит, хүнүүд!» гэхэдэнь, уншагша бүхэн һэргэг, һонор ябахые үбгэн зохёолшыи захяа боложо дуудана.

«Октябрь юун гэшэб?» - гэжэ ашынгаа һонирхоо һаань, одоол сээжээ хүрхылгөөд, хярын оройгоор туяарһан, наджажа хэтэдээ, жэмэс эдеэтэ модоор дунгарһан наран дээрэхи нангин хэшэг, үзэм, - гэхэлби даа.

Энэ бадагые унашахадаа, омогорхооб даа. Сэнхир холын саһаа абан наһаа элдэжэ яһан үе сагаа ходоодо гоёшоон магтажа, түүхэ, домог болгон анхаржа, саашадаа үе дамжуулан, зугаа, дуун болгохынь оролодог, шуушанай заншалые Чимит-Цырен нүхэрни, гансашы ашадаа бэшэ, бүхы залуу үетэндэ дамжуулаа. «Тээд Октябрь юун гэшэб?» - гэжэ асуудалай байбашые, һонноша һүбэлгэн үгүүд бүүд байхал байха. «Ханадамнай хаан морилодог, буландамнай бурхан залардаг» сагые үзэхэ золтой, дала наһаа дабаһан манай үетэнэй дабажа ерэнэн хоридохи зуун жэлүүд мартагдахагүй, ухаандамнай бүхөөр шэнгэһэндэнь, Чимит-Цырен Санжиевай зохёол соо мүнхэрэн ороһондонь, наһатай үетэндэ омогорхоомор.

Буряад найхан хэлэнхэнгээ гайхамшагта ехэ баялыгые хэрэглэн, уран гоё үгэнүүдэй зула бадараан, эльгэн хайрата нютагаа энхэрэн ябадаг шүлэгшэн Чимит-Цырен Санжиевай иимэ урихан зохёолой үгэнүүдые уншажа баясаһандаа, эдэл үгэнүүдээр һанамжяа түгэсэхэ дурмни хүрэн:

Ержэ нүхэд буубал,
Зэрлэгээтэ талын

зэнгэмшнн.

Ербэгэр хобол найхан,
Хушуу сагаан морин эргэни.

Айраг, тарга элбэг гү,
Аха, Түнхэн,

Захаамнаархн»

Адуун хүрэг арьбантай гү,
Алтай-Дунгы, Эгтээрхнн.

Нарин горхойной наагуур
Жабарлаа бээ, амгалан

гүт,
Нангин субаргая бүтээһэн

нам даруухан Хэжэнгээрхнн.
Хаалай үхэршэд,

Халюун булгата
Баржаанаархнн,

Ульмы дээрээ хатарха
үхидтэй

Үбэр-Зөөхэйгөөрхнн.
Үлхэнэн уран үгымни

дуулыта
Үдэнгэ, Ноёхоноорхнн.

Дэлхэгэр ехэ түбимнай
Дорьбоотойхой эрьехэл даа.

Цыбикжан НАЙДАНОВ.
Захаамин.

(Үргэлжлэл. Эхинийн урдахи дугаарнуудта).

Тэрэ сагта зар тунхаг тараагша ламбагай гэдэ хоёрой хаалгада ерэжэ, тэрэ намгантайнь уулзаад, иигэжэ зарлиг болобо:

- Ай, эхэнэр, ши бурханда мүргэхөө ошоорой, буян хэжэ үргэл үргөөрэй,- гээд үгэлыгн эрдэмые магтажа, харуу хэнтэг зангые муушалба. - Эхэнэр аа! Юртэмсэдэ бурхантай ушаржа гээшэ үсөөн, бурханай ном сонсохонь үсөөн, хүнэй бэе оложо түрэхэ гээшэ бэрхэ нэн ула, ши юундэ бурханда мүргэхээ ошоногүйбиш?

- Ай, үшүүхэн тойн, ойрохон зуура эндэ нуужа соёрхо, би гэртээ ошоод ерэнүү,- гэжэ хэлээд, гэртээ орожо, үбгэндөө иигэжэ хэлэбэ. - Хаалга үүдэндэмнай нэгэ ламбагай ерээд, бурханда мүргэхээ ошо, бурханай ном сонсохоёо ошо, үргэл үргэхээ ошо, - гэжэ айлаахаа. Бидэ урда заяандаа үгэлыгэ үгэдэггүй байһан дээрэһээ иимэ гуйраншад болообди. Хойто түрэлдөө ямар аша үрэдэ хүргэхэ зон аабиди,- гэхэдэнь:

- Үгэлыгэ үгэхэ ёһо бии ха юм даа, тээд бидэ үгыржэ, хоһондоо оронхой зон юугээ үргэхэ гээшэбиди? - гэжэ үбгэнэйнгөө хэлэхэдэ:

- Урдань үгэлыгэ үгөөгүй дээрэһээ иигэжэ гуйраншан болоо хадаа, мүнөө үгэлыгэ үгөөгүй наа, хойто түрэлдөө хаана ошохо болонобиди, би нэгэ юумээ үгэлыгэ болгон үргэхэм, харин ши зосоогоо баясажа бай,- гэжэ намганайнгаа хэлэхэдэ: «Энэндэмни үгэлыгэ үгэхэ юумэн байгаа байна»,- гэжэ сэдхэхэдэ:

- Үгэлыгэ үгэхэ юумэнэй бии хаань, үргыш даа,- гэхэдэнь:

- Би энэ бүдөө үргэхэмни,- гэжэ намганайн хэлэбэ.

- Эрэ эмэ бидэ хоёр энэ бүдөө бидэо юуш үгыбди, энээгээр бөөс далдалжа гуйраншалаад, хоолойгоо тэжээжэ байна хаямбиди. Энэ бүдөө үргэжэрхөө нааш, бидэ хоюулаа юугээ үмдэхэ гээшэбиди, - гэжэ хэлэхэдэнь:

- Энэ бүдөө үргөөд, үхөө хаамнай, энэ дэлхэйдэ хоромжо болохогүй, энэ юртэмсэдэ туһа болоошгүй наа, хойто түрэлдэмнай аша үрэтэй байха. Байһан юумээ үргөөд, үхэхэдэмнай энэмнай жаргал болохо,- гэжэ намганайнгаа хэлэхэдэ, үбгэнэйнь зүбшөөжэ:

- Шинийхээр болог,- гэжэ үбгэнэйнгөө хэлэхэдэ, намганайнь газашаа гаража, ламбагайда хандан:

- Ай, тойн, нам тээшэ бү харатгы, би үргэл үргэхэм,- гэхэдэнь:

- Үргэл үргэхэ гээ наа, үнэншэ гараараа үргөөрэй, шүлэглэжэ юрөөгөөрэй,- гэхэдэнь, тэрэ эхэнэр иигэжэ хэлэбэ:

- Энэ хэдэрхэн бүдөө ондоо юумэн бээдэм үгы юм, хутагта аа, минии нисогэн муухай бэе хараад яахатнайб. Би энэ бүдөө өртөө ороод, газашаань хар-айгуужаб,- гэжэ хэлээд, гэртээ орожо, нэмэрийн бүдөө абажа, ламбагайда газашаань харбайба.

Тэрэ гэлэн сахилга үргэһэн бүдэмын абаад, найхан юрөөл айлаахаад, Илажа Түгэс Нүгшэһэн бурханда ошоходонь:

- Тэрэ эхэнэрэй үргэһэн бүдээ? - гэжэ бурханай зарлиг болоходо, ламбагай тэрэ бүдэе бурханда үргэбэ. Тэрэ бүдэе бурханай гартаа абахада, олон нүхэдэнь бурхамнай хуушан кирэтэй юумэ гартаа бариба гэжэ наанагаа зобожо байһыень бурхан өөрөө ойлгоод:

- Минии хаража үзэхэдэ, энэмнай урда тээшэ үргэгдэһэн ямаршые үргэлдөө үлэмжэ эхэ үргэл гээшэ, - гэжэ зарлиг болоходонь, олон нүхэдэнь гайхахын эхээр гайхаба.

УЛЬГЭРЭЙ ДАЛАЙ

Бурхан Басмын түүхэ-намтар

СҮТРА О МҮДРОСТИ И ГЛУПОСТИ

Легенды, рассказы и гимны Буддий

ИЗДАТЕЛЬСТВО ОАО "РЕСПУБЛИКАНСКАЯ ПЕЧАТНИЦА" Улан-Удэ - 2008

Тиэхэдэнь хаанай хатан ехээр баясаад, бээдэ үмдэжэ ябаһан дэглээ, зүүжэ ябаһан шэмгэлээ абажа, тэрэ гуйранша намганда эльгээбэ. Хаан мүн лэ дэглээ, гоё зүүдхэлээ тайлажа, тэрэ гуйраншан үбгэндэнь эльгээбэ: «Таанад, үбгэ намган хоёр, манай бараа нүхэдэй дунда ерэгты», - гэжэ хаан захирба.

Тиигээд эбигээлтэ бурханай олон иргэн зондо номоо айлаахадаань, олонхинь нүгэлөө тонилгобо.

Бурхан Анандада иигэжэ зарлиг болобо:

- Ананда аа, тэрэ сагта тэрэ ушартахи тэрэ гуйраншан намган хэн байгааб гэхэдэ, мүнөөнэй Сагагшан шабганса мүн болоно. Тэрэ сагта шэн хүзэгтэ ариун сэдхэлээ бүд үргэһэн дээрэһээ ерэн нэгэн галаб хүрэтэр хаанаш түрлөө урилхадаа, бүдөөр ороогдонхой түрөөд, үлэмжэ эхэ эд зөөритэй болонхой дээдэ бурханай богдонорой номые сонсожо, бүхы нүгэлдөө тонилгохо хутаг гуйһанайнгаа ашаар одоо намтай ушаржа, даие дарагшын хутаг олобо. Эгээл иимэ ушарһаа ши ном сонсожо, үгэлыгэ үгэжэ, буян үйлэдэ,- гэжэ бурханай зарлиг болоходо, олон бараа нүхэдэ сонсоод, бэшэрэн элитэ баясаба.

20. ЗАРАСА ЭМЫН УГЫТЭЙ ЯДУУГАА ГАДАЯАНА ХУТАГТАДА ХУДАЛДАНАН ТУХАЙ ЗҮЙЛ

Тэрэ сагта Ехэ Гадаяана тойной Аба гэхэн уласта ажаһууа үедэ эд зөөрээр ехэ баян, зүгөөр харуу хэнтэг гээшэнь аргагүй, нигүүлсэхы сэдхэлгүй нэгэ гэрэй эзэнэйдэ нэгэ зараса хүгшэн байгаа гэхэ.

Тэрэ хүгшэнэй баянай хамаг хара ажал хэдэгшые наа, эзэниинь үмдэхэ хубсаһа, эдихэ хоол үгэдэггүй, ходо сохидог байгаа. Тэрэ хүгшэн иимэ зоболонто байдалаа тэсэжэ ядаад, «Үхөө наам дээрэ» гэжэ бодоод, нэгэ үдэр нуулага абажа, голый эрьдэ ошоод, шангаар орилбо ха. Хүгшэнэй шангаар бархирхые Гадаяана тойн дуулаад, ойронь ерэжэ:

- Ай, хүгшэн, юун болоод иитэрээ уйлаабши? - гэжэ асуухадань:

- Ай, хутагта, би үгэлтэрөө баянда заруулаад, үмдэхэ хубсаһашгүй, эдихэ хоолшыегүй зобожо ябанхаар үхөө наам дээрэ гэжэ наанад, энэ уйлажа байнаб,- гэжэ хэлэхэдэнь:

- Ай, хүгшэн, ши үгытэй ядуу байдалаа худалдажа, юумэ абыш,- гэжэ хутагтын зарлиг болоходо:

- Ай, хутагта аа, үгытэй ядуу байдалаа яажа худалдаха хүнбиб, хэн абаха юм? - гэжэ хүгшэнэй харюусахада, Гадаяана хутагта:

- Угытэй ядуу байдалаа худалдажа болохол даа,- гэжэ гурбадахыа зарлиг болоходонь:

- Хайшан гэжэ худалдаха болонобиб? - гэхэдэнь:

- Хүгшэн, үгытэй ядуу байдалаа үнэхөөрөө худалдаха гээ нааш, заажа үгэхэдэм болохо. Тэрэ ёһоор болоорой,- гэжэ зарлиг болоходонь:

Гадаяана - Шэгэмули бурханай дүтын шабинарай нэгэн.

- Ай, хутагта, танай зарлигаар болоход, зарлиг буулган соёрхыт, - гэжэ хүгшэнэй хэлэхэдэ, Гадаяана тойн иигэжэ зарлиг болобо:

- Ай, хүгшэн, ши нэн түрүүн гараа угаа, тиигээд үгэлыгэ үгэ,- гэхэдэнь:

- Ай, хутагта, намда үшүүхэнш юумэн үгыл, юу үргэхэ гээшэбиб! Энэ амхарта минии бэшэ, эзэнэйм ха юм. Намда хамаагүй, - гэжэ хүгшэнэй хэлэхэдэ, Гадаяана тойн:

- Хүгшэн, энэ бадар аятадам дүүрэн уһа хээд, намда үргэ. Би юрөөл айлаахаһуу, - гэжэ хэлэхэдэнь, хүгшэн бадар яагынь уһаар дүүргээд, хутагтада үргэхэдэнь, Гадаяана тойн уһыень гартаа абажа, юрөөл айлаахаад, бурханай нэрэ алдарые дурдуулан хэлүүлэб. Бурханай эды ехэ эрдэмүүдые шэн хүзэгөөрөө сэдхэхэ зальбараарай,- гэжэ айлаахаад,- Ай, хүгшэн, шамда нууха гэр би гү? - гэжэ асуухадань:

- Намда нууха гэр үгы. Бүхы наһаараа хоолойгоо тэжээхын тулада ябажа, багаханш амарха сүлөөгүй заруулааб,- гэхэдэнь, Гадаяана хутагта:

- Ши муу үйлэ тухай бодонгүй, зобохо, гэмшэхэ сэдхэл тэбшээд, хайса хэшээгээд, хүни хатанайнгаа унтаһан хойно нэмээхэнээр үүдыень нээжэ ороод, нэгэ буландань ариун үблэ дэбиджэ дээрэнь нуулаад, ондоо элдэб юумэ наанадаа оруулангүй, гансал бурханийе сэдхээд зальбараарай,- гэжэ Гадаяана тойной зарлиг болоходо, мүнөөхи хүгшэн хутагтын заажа үгэһэнэй ёһоор боложо, тэрэ хүни түрлөө нэлгээд, гушан гурбадахы тэнгэридэ түрөө нэн ха.

Үглөө үглөөгүүрнь хатанай бодоод үлэхэдэнь, гэрэний буланда зараса хүгшэн үхэшөөд хэбтэбэ. Хатан сухалаа хүрэн:

- Энэ хүгшэниие гэртэ оруулаагүй нэм, юундэ гэртэмни үхэхэ болоо юм! Шэрэжэ гаргатгы! - гэжэ ганирба.

Хатанай иигэжэ захирхада, тэрэ хүгшэниие үбһэн дээрэ хүлһөөнь уяад шэрэжэ, үхээрин газарта абаашаба.

Тэрэ сагта тэнгэрийн нэгэ хүбүүн табан зуун басагадаар хүрээлүүлээд, наада зугаа хэжэ байба ха. Тэрэ хүгшэн тэдэ табан зуун басагад дунда түрээбэ ха. Хурса оюута тэнгэрийн ямар шалтаганһаа тэнгэри боложо түрлэхэ мэдээдэг. Харин толоур оюутан мэдээдэггүй. Тэрэ хүгшэн яагаад тэнгэри боложо түрлэхэ тухайгаа бодонгүй, имагтал жаргалдаа дашууран ябаба. Тэрэ сагта Шариин хүбүүн гушан гурбан тэнгэрийн орондо заларжа нуухадаа, иигэжэ айлааба:

- Ши ямар буянай ашаар тэнгэри боложо түрөөбши? - гэжэ асуухадань:

- Би мэдэнгүйб,- гэхэдэнь, Шариин хүбүүн тэнгэрийн шодөөр шэртэжэ, ямар буянай ашаар тэнгэри боложо түрлэхэнь тэрэндэ үзүүлэхэдэнь, тэдэ табан зуун басагад хүгшэнэй яһанай хэбтэһэн үхээридэ ошоод, хүүрыень тэнгэрийн сээсгүүдые сасан тахиба. Тэнгэрийнэрэй толон гэрлээр тэрэ ехэ уласай гиигүүлэгдэхые хүгшэнэй эзэн хатан гайхан хаража, олон хүн зоной үхээрин

газарта ошожо, хүгшэнэй хүүрые тэнгэрийн олон хүүхэдэй тахижа байхые хараа, ехэтэ гайхажа, иигэжэ хэлэбэ:

- Тэнгэрийн хүүхэд аа, таанад юун дээрэһээ энэ хүгшэнэй яһые тахижа байһабта? - гэхэдэнь, тэнгэрийн хүүхэд хүгшэнэй тэнгэри боложо түрлэхэ тухай дэлгэрэнгыгээр үгүүлээд, хутагта Гадаяанын зарлига байһан газарта ошобо ха. Тиэхэдэнь Гадаяана хутагта тэдэ тэнгэрийн хүүхэдэ үгэлыгэ үргэхэ, ариун ябадал сахиха, дээдэ изагуурта түрэхэ гэхэ мэтэ богдонорой ном дэлгэрэнгыгээр номноной эсэстэ тэдэ тэнгэрийн хүүхэд хирэ тоһонһоо халажа, бурханай суртаалай номой ариун нодэ оложо, тэнгэрийн орондо бусажа ошоо нэн ха.

Хамаг бүхы иргэн зон бурханай номые сонсожо, тус тустаа түрүүшын үрлөө дүрбэдэхы үрэ хүрэтэр олоһондоо бэшэржэ, элитэ баясаба.

21. АЛТАЙ ТЭНГЭРИ ТУХАЙ ЗҮЙЛ

Иигэжэ минии сонсоһон нэгэн сагта Илажа Түгэс Нүгшэһэн бурхан Ширавасун балгастахи Илагша хан хүбүүнэй сээсгилтэхи Этигэлгүй эдэсн үгэлыгэтын баясаһанта хүрэндэ заларжа нууба нэн ха. Тэрэ сагта тэрэ уласта эрдэнийн хан түгэсхэн эхэ эд зөөритэй нэгэ баян гэрэй эзэн байба гэхэ. Тэрэ гэрэй эзэн өөртөө адли изагууртай айлаһаа хамга абажа, тэдэ хоёрһоо алтан шарахан хүбүүнтүрээбэ. Эсэгэ эхэ хоёрынь тэрэ хүбүүгээ шэнжэгшэ багшана үзүүлэхэдэнь, тэрэ багшанай хүбүүнэй бэлгэ тэмдэгыень шэнжэжэ, Алтан Тэнгэри гэхэн нэрэ үгэбэ. Тэрэ хүбүүнэй түрэн сасуу гэртэнь найман тохойн шэнэц гүнзэгы, найман тохойн шэнэц үргэн нэгэ худаг бии болобо гэхэ. Тэрэ худагһаа уһа удхахада, ямар юумэ хүсэһэнш, тэрэ хүсэһэн юумэн гарадаг байба. Дэгэл, эдэс хоол, ундаа, алта мүнгэн, эрдэни зэндэмэни гэхэ мэтэ эд таваар хүнэй хүсэһэнэй ёһоор гарадаг байба.

Тэрэ хүбүүнэйнгээ ехэ боложо, эрдэм ухаанай хэшээлдэ нуража, мэргэн болоходонь, гэрэй эзэн ехэтэ баясажа: «Хүбүүндэ нэгэ намган болгожо, өөртэнь адли гоё найхан алтан шара эхэнэрые оложо үгэхэ байна», - гэжэ сэдхэхэбэ ха. Тиин бүхы уласта бэдэрүүлэхэдэнь, тэрэ сагта Замбага хэмээхэ уласта нэгэ хизааргүй баян айла Алтан Гэрэл гэжэ нэрэтэй басаган байба ха. Тэрэ басаган алтан шара зүһэтэй гайхамшаг найхан үзэсхэлэнтэ гоохон бэлэй. Тэрэ Гэрэл гэжэ нэрэтэй басаган найман тохойн шэнэц гүнзэгы худаг бии болобо гэхэ. Тэрэ худагһаань элдэб зүйлэй эрдэни, дэгэл, эдэсн, ундаа гэхэ мэтэ зүйл хүнэй дуран соо гарадаг байба. Тэрэ гоохоной эсэгэ эхэ хоёр энэ басагаһаа маша найхан шарайтай алтан шара толо бадаруулаа ариун хүбүүндэ хадамнаха байгаа гэжэ сэдхэхэдэ, бадан бүхы улсаар бэдэрүүлбэ ха. Басаганай баян эхэ эсэгын

алтан шара хүбүү бэдэржэ байһан тухай Алтан Тэнгэри хүбүүн дуулаба гэхэ. Тиин эхэ эсэгэнэрынь худа ураг боложо, Алтан Гэрэл басагые, Ширавасун балсагай Алтан Тэнгэри хүбүүндэ асарба ха. Тиин Алтан Тэнгэри хүбүүн бурхан ба хубарагуудые гэртээ залажа, тахин хүндэлбэ. Дээдэ бурхан Алтан Тэнгэри Алтан Гэрэл хоёрто багшанарай ном дэлгэрэнгыгээр үзүүлбэ. Алтан Тэнгэри Алтан Гэрэл хоёр, мүн эхэ эсэгэ хоёрынь бурханай ном сонсоһоной ашаар хорин түмэн тоото галабай маша ехэ нүгэлнүүдые сагааруулжа, сэдхэхээ ариуудан, бурханай ном ухаандаа орууланайнгаа ашаар үргэлжэдэ ороһоной гэхэ гү, али бодисада болохын замда орохо үрые олобо.

Тиин Илажа Түгэс Нүгшэһэн бурхан нүхэдтэйгөө хамта тэнгэридэ харин бусаба.

Энэ үедэ Алтан Тэнгэри Алтан Гэрэл хоёр эхэ эсэгэдэ хандажа: - Ай, хайрата эхэ эсэгэ хоёрнай, маһие тойн болгожо соёрхыт, - гэхэдэнь, тэдэнь ехэтэ зүбшөөжэ:

- Тойн болохотнай болтогой! - гэжэ үгүүлэхэдэнь, залуу хоёр Илажа Түгэс Нүгшэһэн бурханай заларжа байһан орон дэлхэйдэ ошоод, альгаа хамтадхан, толгойгоороо газар мүргэн хүгэдөөд, иигэжэ хэлэбэ:

- Бурхан аа! Нигүүлсэхы сэдхэлээ бидэ хоёрые тойн болгожо соёрхыт! - гэжэ гуйхадань, дээдэ бурханай:

- Эрэнгитнай ехэ найн гээшэ,- гэжэ зарлиг болохотойнь зэргэ тэдэ хоёрой нахал, үнэниинь өөрөө унажа, улабар дэгэл үмдэхэн ламбагайнар болошобо. Алтан Тэнгэрийн гэгээн сахилтан боложо, хубарагуудай дунда оробо. Харин Алтан Гэрэл шабгансан юһэн түрэлэй эзэн шабгансагай хамта нууба. Тэдэ хоёр удаанш болонгүй, даие дарагшын хутаг олобо. Тиигэжэ гурбан ухаан, зургаан зүн бэйлг, тонилон сүлөөрхэ цайман янза гэхэ мэтэ бүхы эрдэмээр түгэдэр болобо.

Энэ үедэ наһан түгэдэр Ананда Илажа Түгэс Нүгшэһэн бурхандаа хандажа:

- Бурхан аа! Эдэ Алтан Тэнгэри ламбагай Алтан Гэрэл шабганса хоёр урдань ямар буян хэһэн хадаа энэ наһандаа наһан хүсэһэн юумээ хоёр худагһаа зоргоороо абажа, хан зөөрээр баян болоһонь ямар удахтайб? - гэжэ асуухадань, бурхан иигэжэ зарлиг болобо:

- Ананда аа! Эртэ урда нүгшэһэн сагта эрэнгит галабай саана Маша Үзөгшэ гэжэ бурхан юртэмсэдэ ерээд, ном номноһонийгоо удаа цирваан болоходонь, тэрэ бурханай шажаанда ороһон гэлэн сахилтан хамаг балгас болон улас иргэндэ туһа хүргэн заларжа ябаа нэн ха. Тиигэхэдэнь улас бүхэнэй ехэ ехэ изагуурта баян ноёд тэдэ ламбагайнарта эдэс хоол, номто дэгэл гэхэ мэтэ үргэл болгон үргэжэ хүндэлбэ, тахиба.

Тэрэ сагта тэрэ уласта үбгэ намган хоёр гуйраншад ябадаг байгаа. Тэрэ гуйранша эрэнш иигэжэ сэдхэхэбэ ха: «Бидэ хоёрой эхэ эсэгэнэр байһан тэрэ сагта эрдэни зэндэмэнеер, эд бараагаар ехэ баян болоод байхадаа, бурсан хубарагуудтай нэгэгтэш ушарагүй байгаа ха. Мүнөө манай ядуу гуйраншад ябахада, хутагтан хубарагууд хамаг амитаанда туһалхыа морилхондонь, баян ноёд тэдэндэ хэрэгтэй эд таваар, номто дэгэл гэхэ мэтэ үргэн хүндэлэхэдэнь, бидэ үргэхэ юумэ үгы байнабди», - гэжэ сэдхэхэдэ зобон уйлахадань, нодонгын нулимса намганайнь гар дээрэ дуһаба ха.

(Үргэлжэлэлын хожом гараха).

Твой гардероб

РУКИ
В БРЮКИ

Наконец-то наступила весна, такая долгожданная, но вместе с тем капризная. Поэтому брюки остаются весьма важной составляющей весеннего гардероба. Тем более что из «рабочей лошадки» они превратились в фаворитов модных хит-парадов.

БРЮКИ-СИГАРЕТЫ

Хотя узкие брюки и потеснили широкие фасоны, но позиций своих они не сдают. Понятно почему, ведь брюки-сигареты призваны подчеркнуть приятные округлости женской фигуры. Невроятно сексуально выглядит укороченный вариант брюк-сигарет длиной до щиколотки или чуть выше: такие брючки «открывают» взору одну из самых соблазнительных частей женского тела - лодыжки (откровенное декольте в списке лишь на третьем месте).

С чем носить. С объёмным верхом - это золотое правило для узкого низа: вязаными свитерами и кардиганами, блузками и туниками с рукавом «летучая мышь».

Узкие брюки-сигареты хороши в сочетании с высокими каблуками, ноги кажутся ещё стройнее. Если в дуэт «брюки и высокие каблуки» добавить топ из тонкой ткани, например: атласа, шифона или жакет-болеро, вариант получится изысканно-вечерний. Из верхней одежды хороши приталенные куртки до середины бедра с объёмными воротниками и, конечно же, тренчкот.

БРЮКИ-ДУДОЧКИ

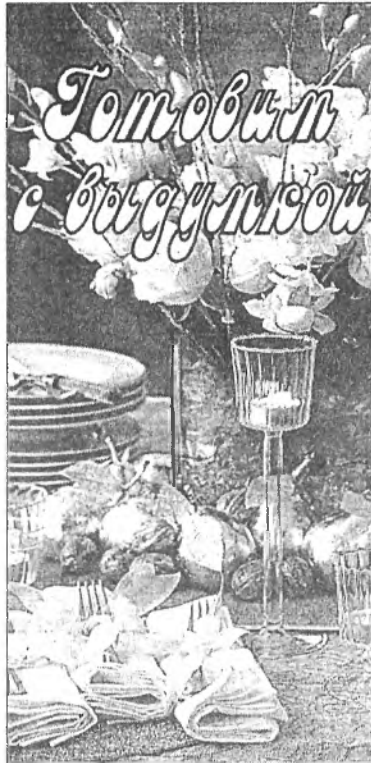
Казалось бы, дизайнерам можно было бы и остановиться на узких брюках-сигаретах. Но нет! Им показалось этого мало, и они «вывели» на подиум максимально облегающие брюки-дудочки. На некоторых моделях умудрились даже сделать стрелки.

С чем носить. По принципу сочетания, на первый взгляд, несочетаемого: с куртками-бомбёрами, куртками-пилотами. В паре с дудочками также хороши максимально короткие жакеты (болеро) и максимально длинные свитера (платье-свитер).

ГАЛИФЕ

Одна из новинок сезона, достаточно «острая» модель, которая подходит прежде всего стройным и худеньким. Но попробовать все же стоит: широкие вверху, они придадут бедрам волнующий изгиб и недостающую пышность. А узкие внизу брюки-галифе очень удобно заправлять в сапоги, и это уже на протяжении нескольких сезонов остромодная тенденция.

С чем носить. Прежде всего с вещами в стиле «милитари»: пиджаками-бушлатами, «морскими» жакетами с двумя рядами золотых пуговиц. Не менее ярко с галифе выглядят бархатные жакеты-«амазонки» с «жокейскими» сапогами на невысоком каблуке. В холодное время года отличным дополнением к брюкам-галифе служат короткие дублёнки, меховые жакеты, а также куртки, в которых обилие декора в виде молний, накладных карманов и карманчиков.

САЛАТ «БОДРОСТЬ»

Морковь, апельсин, 1 ст. ложка растительного масла, 50 г твёрдого сыра, 1 ст. очищенных семечек подсолнуха.

Морковь натереть на мелкой терке, смешать с измельчённой мякотью апельсина, заправить растительным маслом. Добавить натёртый на крупной тёрке сыр и обжаренные семечки, перемешать.

РЫБА «ПРАЗДНИЧНАЯ»

2 свежие рыбы (лучше сельди, но можно любую морскую), 200 г отваренных шампиньонов, небольшая луковица, яйцо, сваренное вкрутую, 50 г сливочного масла, 1 ч. ложка натертого хрена, зелень петрушки, соль и перец - по вкусу.

Рыбы, лук и яйцо мелко порубить. Всё смешать, посолить, поперчить и начинить этим фаршем очищенные и выпотрошенные сельди. Кусочек (50 г) сливочного масла смешать с рубленой зеленью и хреном и выложить смесь на два прямоугольных листа фольги, сверху на каждый из них - сельдь и герметично закрыть рыбу фольгой. Запекать в предварительно нагретой духовке 25 минут.

МАННИК

1 ст. кефира, 1 яйцо, 1 ст. манной крупы, 1 ст. сахара, 100 г сливочного масла, щепотка соли, 0,5 ч. ложки соды.

Кефир смешать с яйцом, манной крупой и взбить. Добавить сахар, размягчённое сливочное масло, соль и соду. Всё перемешать, выложить в выстланную пергаментом форму и запекать в предварительно нагретой духовке 25-30 минут.

МУЖСКАЯ КЛАССИКА

Брюки мужского фасона на пике моды. Они изысканны, великолепно сидят на любой фигуре. Подобный эффект достигается за счет продуманных ширины - она практически одинакова по всей длине штанин, объёма - наличие защипов или складок, которые начинаются сразу от линии талии. И, конечно, обратите внимание на длину брюк, она должна доходить до середины самого высокого каблука. И никаких накладных карманов, только внутренние.

С чем носить. Конечно же, со всем остальным, «завоёванным» из мужского гардероба: рубашками, жилетами, галстуками. А ещё советуем играть на контрасте - сочетать мужские брюки с очень женственными предметами гардероба: узкими укороченными пиджаками, блузками с расширенной линией плеча в стиле 80-х или рукавами-фонариками. Причем чем воздушнее и соблазнительнее ткань, из которой выполнен «верх», например, натуральный шёлк, атлас или кружева, тем шикарнее и богемнее выглядит такой ансамбль.

В СТИЛЕ МАРЛЕН

Не просто широкие, а очень широкие брюки, когда уже трудно понять брюки это или расклёшенная длинная юбка. С талией, расположенной в том месте, где ей и полагается.

С чем носить. Предлагаем надевать их с жакетами, прямыми или приталенными, но непременно короткими - это главное условие соблюдения пропорций, а также с облегающими трикотажными топами и водолазками. Особый шик - надеть к брюкам марлен полупальто А-образного силуэта с рукавами 3/4 и добавить к ансамблю длинные перчатки.

РЕЙТУЗЫ

Несмотря на название, вызывающее неоднозначные ассоциации, одна из экстремальных новинок. Во всяком случае до сегодняшнего момента аналогов им не было. Ни в коем случае не путайте их с лосинами! Скорее, они напоминают уютные пижамные брюки или спортивные трико нашего детства. Для создания этих брюк используется, как правило, трикотажное полотно. Отсюда и эффект мягкого деликатного облегания.

С чем носить. Дизайнеры предлагают использовать их для создания эффекта многослойности, а также носить с лаконичными платьями-футлярами, юбками-тюльпанами, блузками в стиле «немного кино»: с заниженной линией талии на широком поясе. Для прохладных дней подойдёт вариант с короткими «рокерскими» куртками и пальто трапецией или овального силуэта.

ХОРОШАЯ НОВОСТЬ

Брюки с завышенной талией - бесспорный хит! Уже несколько сезонов к ряду талия стремилась «вывысь», и наконец-то этот тренд стал глобальным и остромодным. Несомненное достоинство высокой талии (не считая бесспорных плюсов в холодное время года) заключается в том, что она делает фигуру потрясающестройной, а ноги бесконечно длинными, особенно в сочетании с обувью в тон брюкам.

ДАЁШЬ ЭНЕРГИЮ!

Разбудить организм от зимней спячки, взбодриться поможет точечный массаж. Он займёт не больше пяти минут, а пользы - масса, в том числе и для кожи лица.

РАССТАВИМ ТОЧКИ... ШИАЦУ

Так называются энергетические точки, на которые следует воздействовать.

КАК ВЫПОЛНЯТЬ

Указательными пальцами массировать точки в порядке перечисления одиннадцать раз круговыми движениями - сначала в одну сторону, а затем в другую.

ТОЧКИ

1 - в середине лба (третий глаз);
2 - впадинки под крыльями носа;
3 - ямочка в середине подбородка под нижней губой;

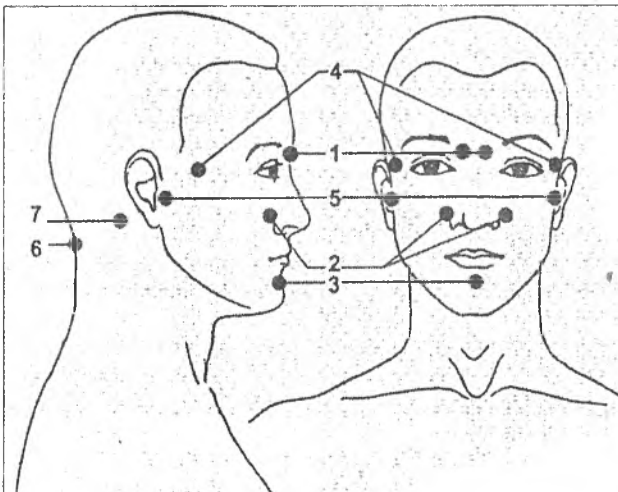
4 - виски (массировать особенно тщательно, они снимают усталость глаз и чувство тяжести в голове);

5 - точки на скулах, где соединяются верхняя и нижняя челюсти (легко найти, несколько раз открыв и закрыв рот);

6 - впадинка на месте соединения черепа с шейными позвонками;

7 - две симметричные впадинки по боковым сторонам затылка (ближе к ушным раковинам).

Подготовила Д.ГУРОДАРМАЕВА.

Гарагай 2-то хуушанай 24 (мартын 31).

Хутагын хурса үдэр. Сагаан Морин, 4 ногоон мэнгэн, модондо хуудалтай үдэр. Бурханда мургэхэ, зальбарха, бурхан, сахиууса, лусууд, тэнгэри тахиха, модо хуулгаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Харин үхибүү хүдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрнээ холо эльгээхэ, модо унагааха мэтын үйлэнүүд хориюлтай.

Хүнэй үнэ абаа наа, үбшэн хүрэхэ.

Гарагай 3-да хуушанай 25 (апрелин 1).

Сагаагшан Хонин, 3 хүхэ мэнгэн, хийдэ хуудалтай үдэр.

Бурханда мургэхэ, лусууд тахиха, тарнинуудые олоор уншаха, ухан балин («чавдор»), лусуудай балин («лудор») гаргаха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэхэтэй хамта шуна ханаха, төөнхэ мэтын зүйлүүд тон хориюлтай.

Хүнэй үнэ абаа наа, ногэнэй хараа муудаха.

Гарагай 4-дэ хуушанай 26 (апрелин 2).

Хара Бишэн, 2 хара мэнгэн, галда хуудалтай үдэр.

Бурханда мургэхэ, зальбарха, үндэр сахиууса тахиха, Аюушын

XVII ЖАРНАЙ ШАРА ШОРОЙ ХУЛГАНА ЖЭЛ ХАВАРАЙ ДУНДА ХҮХЭГШЭН ТУУЛАЙ НАРА

Бүрэд литэ	24	25	26	27	28	29	30
Европын литэ	31	1	2	3	4	5	6
Гараг Нэрэ Үдэр	Дабаа Һара понед.	Мягмар Марс вторник	Һагда Меркури среда	Лурдэ Юпитер четверг	Баасан Солдон пятница	Бимба Сатурн суббота	Нима Наран Воскр.
Үнгэ Үдэр	сагаан Морин	сагаагшан Хонин	хара Бишэн	харагшан Тахяа	хүхэ Нохой	хүхэгшэн Гахай	хара Хулгана
Мэнгэ	4 ногоон	3 хүхэ	2 хара	1 сагаан	9 улаан	1 сагаан	9 улаан
Һуудал	модон	хий	гал	шорой	түмэр	огторгой	уһан

нахил хүртэхэ, наһанай хүрсэ арьбажуулха, эм, аршаан найруулха, худа ураг болохо мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Харин улаан үнгэтэй хубсаһа абажа болохогүй, замда гараха гэнэ.

Хүнэй үнэ абаа наа, зол ушарха.

Гарагай 5-да хуушанай 27

(апрелин 3).

Харагшан Тахяа, 1 сагаан мэнгэн, шоройдо хуудалтай үдэр.

Бурханда мургэхэ, бурхан, лусууд тахиха, тангаригаа боллоулха, эльбэ дараха мэтын зүйлнүүдтэ хайн.

Гэхын хажуугаар үхибүү хүдэ оруулха, бага хүүгэдые

гэрнээ холо эльгээхэ мэтын үйлэнүүдтэ хэргылхээр.

Хүнэй үнэ абаа наа, амгалан тэнюун байдалда хайн.

Гарагай 6-да хуушанай 28 (апрелин 4).

Хүхэ Нохой, 9 улаан мэнгэн, түмэртэ хуудалтай үдэр.

Бурханда мургэхэ, зальбарха, үндэр сахиуусадта хүгэдэхэ,

бисалгал хэхэ, түмэр хайлуулха, эд зөөриес арьбадхаха, бурханда, сахиуусадта сан табиха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Ада шүдхэр дараха, хайн юумээс хүндэ үгэхэ мэтые тэбшэхэ гэнэ.

Хүнэй үнэ абаа наа, хэрүүл тэмсэл болохо.

Гарагай 7-до хуушанай 29 (апрелин 5).

Хүхэгшэн Гахай, 1 сагаан мэнгэн, огторгойдо хуудалтай үдэр.

Бурханда мургэхэ, сахиууса, лусууд тахиха, эльбэ дараха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Зүгөөр үхибүү хүдэ оруулха, бага хүүгэдые гэрнээ холо эльгээхэ мэтые тэбшэхээр.

Хүнэй үнэ абаа наа, хүнэйлэй зайлажа төөрхэхэ.

Гарагай 1-дэ хуушанай 30 (апрелин 6).

Хара Хулгана, 9 улаан мэнгэн, уһанда хуудалтай үдэр.

Бурханда мургэхэ, бурхан, сахиууса тахиха, бисалгал үйлэдэхэ, эд зөөриес арьбажуулха мэтын үйлэнүүдтэ хайн.

Гэбшье үхибүү үргэжэ абаха, уһа хээр адхаха мэтые парилхаар.

Хүнэй үнэ абаа наа, эрлигтэй ушарха.

Хандиб үргэл!

ЗУРГААДАЙН БАГШЫН СУБАРГА МҮНДЭЛХЭНЬ

Эртэ урда сагта Буддын шажан хойто зүг руу Хитад, Монгол оронуудаар тарааһа, хожомнь хаанта Россия Зүүн Сибирь хүртээр дэлгэрээ нэн.

Энэ үедэ Чисаанын дасан маңдан мүнцэлхэн түүхэтэй. Совет засагай үедэ 1937-1938 онуудаар Буряад-Монголой АССР-эй гуша гаран дасангууд, маңшые ородой сүмэнүүд Сталиной ударивадаг хууляар бултадаа хандаргагдажа, үгы хөгдэһэн гээшэ. Бүхы ламанар сүлэлгэдэ эльгээгдээ, түрмэдэ алуулаа. Эдэ ламанарай нэрэ олынь үргэжэ, субарга барихаяа һананабди. Чисаанын дасанда эрдэм түгэлдэр, ухаан бодолтой шэрээтэнэр, ламанар ехэ олон байһан гээшэ. Эднэрэй дунда онсо шалгардаг шэрээтэ ламхай, Зургаадайн багша - Агван байһан гэдэг. «Агван» - түбэдһөө буряад болгожо оршуулахда, «хэлэ найруулгын эзэн» болоно.

Зургаадайн багша юумые шэнжэлжэ үзэхэдөө, хүнэй хуби заяа тон мэргэнээр мэдэдэг, хэлэдэг, наринаар заажа үгэдэг байһан. Муу юумые дарадаг, хүндэ мууе хэһэн байгаа һаань, эрдэмэйнгээ хүсөөр һөөргөн өөртэй бусааха шадалтай байһан юм.

Мүн баһа хүнэй хүнэйһэнэй төөрөд байгаа һаань, харгыень заажа, зүб тээшэн болгоод, ябаха газартань ябуулдаг шэдтэй байһан ха.

Багахан ябахадан, эжимни «рөөһөөр, Зургаадайн багша манай дүгын түрэл байһан. Тэрэ үгтэй аилай хубүүн байжа, мууе ехэ үзэһэн байгаа.

Һураха гэжэ ехэ оролдожо, өөрөө хубараг болохонни гээд, ехэшг болоһон хойноо хубараг болобо.

Урдань хубарагууд жаяг журамаа шангаар сахиха, абанан даабаринуудаа саг соонь шууд дүүргэхэ, бурханай номуудые олоор сээжэлдэхэ уялгатай байгаа.

Зургаадайн багша хубараг ябахадан, бусадһаа нэгэл ондоохон, хэрбэ үглөөнэй 5-6 сагта бодохо гуримтай байгаа һаань, бшэнһээ 20-30 минута урид бодоод, номоо сээжэлдэжэ һуугша нэн гэжэ сугтаа һурадаг нүхэдһын хэлэдэг байгаа гэхэ.

Бурхан шажанай гүн ухаанай удхые хүсэд хайн шудалха, өөрынгөө бээдэ, зүрхэ сэдхэлдэ шэнгээн оруулха, номой даабаринуудые өөрынгөө ажабайдалда баримталха гэжэ залуу хубараг ехэтэ оролдодог бэлэй.

Энэ һураһан, үзэһэн Будда бурхан багшын һургаал заабаринуудые хайтар бүтээжэ, бээдэ нэбтэрүүлжэ, арад зондоо туһа хүргэһэниинь саглашагүй ехэ буян мүн болоно. Зургаадайн багшын Арьяа-Баалын хубилгаан гэжэ тодорһон нэрэ солонь холо ойгуур дэлгэржэ, Чисаанынгаа дасанай шэрээтээр хори гаран жэлдэ хууһан юм.

Тэрэ саһаа 70 гаран жэл үнгэршоо. Тиигээд ерэхэдэнь, мүнөөнэй Чисаанын дасанай шэрээтэ Жаргал ламхай (Баиров) Зургаадайн багша - Агваан шэрээтэдэ, мүн бэшшье шэрээтэнэртээ зориюлжа, нэрэнүүдые, хэһэн ажалынь хүндэлжэ, нэрэ сольен үргэжэ, дурдажа, Чисаана һуурин дээрээ субарга барюулха гэхэн хайхан сэдхэлэй үүсхэл гаргаба. Энээн тухай Жаргал шэрээтэмнай үбгэд, хүгшэдөөр хөөрэлдөөд, Шойжамса Жамьянович Ринчинов, Сэсэгма Цыреновна Аюшеева гэгшэд ехэ хуралай үедэ буянта энэ үүсхэл тухай арад зондоо дуулгажа, тэднэй хайшаал зүбшөөлжэ абанан байһа.

Урда тээш Чисаанын дасанай шэрээтэ ябаһан, мүнөө усьдидхамба Дашанима Содномдоржиев олоной ехэ хэрэгтэ оролсохо зүбшөөлөө үгөөд: «Субарга бодхоохо гэжэ үшинэй оролдоһон аад, бүтээжэ үрдингүй, ондоо тушаалда ороһоншые наа, нютагайһаа

зондо туһалха, оролдохоб», - гэжэ хэлэбэ.

Урдань Хориин Дүүмын байха үедэ Чисаанын дасанай приходто ородог байһан гээбэ, мүнөөнэй Шэтын областиин (Забайкалин хизаарай) Могзон, Сохондо, Хадын-Убэр (52 км), Хуһалай-Убэр, Харагуун станци, Гэр-Шулуун, Хэжэнгын аймагай Чисаана, Худан голнуудые зубшан оршодог Чисаана, Үлзытэ (Киров), Заһаһата, Шабарта, Хүлхисөөн һууринууд, хойшоо Яруунаһаа - Үльдэргэ, Эгэтын-Адаг гэхэ мэтэ һуурин нютагуудай зон манай Чисаанын дасанда ерэхэ мургэдэг, зальбардаг, хэрэгтэ бүтээдэг байһан түүхэтэй.

Иигээд ерэхэдэнь, удаан болгонгүй, яаран һагад, субарга бодхоохо гэхэн ехэ хэрэгтэ зунай һарануудай үедэ бүтээжэ үзэл даа гэжэ уряалнабди. Чисаана, Худан голой, Шэтын областиин, Яруунын хүн зондо хандажа, шадал зэргээрэ туһа хүргэжэ, хандиб оруулгыг, хөрөөдэмэл модо, цемент, эдэ мэтые зөөхэ машина, трактор хэрэгтэй болохол, аргатай бол эдэ мэтэсэ абаад, Чисаана ерыт.

Олон үе эхэ эсэгэнэрэйнгээ, элинсэг хулинсагайһаа мургэжэ, зальбаржа ябаһан дасандаа, нютаг нутагдаа туһа хүргээл даа бултадаа!

Д.Н. М. ГУРУЕВ,
дайнай болон ажалай ветеран.
Ш.Ж.РИНЧИНОВ,
ажалай ветеран.

Хандиб үргэлгын хаяг:

1. Банк: филиал Кижингское 69500 СБ №6950 структурное подразделение №6950/06950

Адрес: 671450 с. Кижинга, пр. Ленина, 9

вид вклада
42307.810.8.0905.0862397

2. Нютагай зон иимэ хаягаар хандиб оруулха аргатай: Кижингинский район, с.Чесан, ул. Центральная, 9. кв.1, участковый врач Аюшеева Сэсэгма Цыреновна.

Н.БАДМАРИНЧИНОВ
хэблэдэ бэлдэбэ.

ЭРХИМ БАГША АЛДАРТАЙ

Тээмэндэ үнгэрһэн Уласхоорондын Эхэнэрнүүдэй хайндэрөөр Үльдэргын хургуулийн багшанарай коллективые, директор ГАЛСАНОВА Дулсан Цыденовна хани халуунаар амаршалаад, жаргалтай, дүүрэн хэшэгтэй, буянтай, олзотой ябахыетнай хүсэнэб. Илангаяа энэ коллективэй гэшүүн, эхин классай багша ГАТАПОВА Жаргалма Доржиевна онсолон тэмдэглэһэнб.

Жаргалма Доржиевна энсэхилхэн урихан шарайтай, налгай зулгы зантай. 4-дэхи классай багша Жаргалма Доржиевна нёдоңдо Яруунынгаа хургуулинуудай дунда «Жэлэй багша» гэхэн конкурсно урагшатай хабаадажа, түрүү һуурида гараа нэн. Заажа байһан һурагшадтаа ехэ налгай, оролдосотойгоор хандадаг. Урагшаа һанаатай Жаргалма Доржиевна өөрөө зохёожо, уран гараараа үхибүүдтэ хубсаһануудые оёжо, «Этно мода - 2007» гэжэ конкурсно хабаадажа, олоной хайшаалда хүртөө. «Ургыхан» гэжэ нэрэгтэй студи бии болгоо нэн. Жаргалма Доржиевнада ажалдань амжалта, гэр бүлэдэнь баяр жаргал, элүүр энхые хүсэнэб.

Цырен-Дулма ДОРЖИЕВА,
4-дэхи классай түрэлхидэй зүгнөө амаршалагша.
Яруунын аймагай Үльдэргэ шотаг.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Ж.Д.Гатапова - «Жэлэй багша-2007» конкурсын лауреат 3-дахи класстаяа.

Гэр бүлһын альбомһоо.

Сэлгээ Түгнын талын дэбисхэр дээрэ нэмжын оршодог Харгаһата шотагта ажаһуудаг Жигмитдоржиева Дулгаржаб эжыгээ 90 наһанайн ойно баяраар үнэн зүрхэнһөө дорго дохин амаршалабди!	Угтажал бидэнээ һуугыг даа ходоодоо.
Ая гангаар анхилан байдаг, Аршаан булагаар харьялан урдадаг Түгнын хойморто түрөө бэлэйт, Тунгалаг аршаандаһы хүдэржөө бэлэйт.	Унтариин зөөлөнөөр нюргаа жэгнүүлжэ, Эдээнэй зөөлөнөөр хотоёо эльбүүлжэ, Үгын зөөлөнөөр сэдхэхэлээ баясуулжа, Үгмөө бүри наранай хайхание хаража, Үдэр бүри үрээлэй хайхание шагнажа, Һуугыг даа, хүндэтэ эжымнай!
Сэлгээ хайхан Харгаһата шотагтаа Сэнгэн жарган һуугыг даа ходоодоо, Уянхан сэдхэхэлтэй эжымнай	Амаршалагшад: Мижитов Цырен-Дашата, Цыренжапов Даша-Ниматай, Мижитов Баяртан, аша зээнэрын.

ЗАЛУУ БҮЛЭНҮҮДЭЙ МҮРЫСӨӨН

Байгша оной 22-то «Сагаан морин» гэхэн худалдаа наймаанай байшангай спортивна зал соо залуу гэр бүлэнүүдэй хоорондо «Всеi семьеi на старт» гэхэн мурьсөөн үнгэрбэ. Тус хэмжээ ябуулгада 12 команда хабаадажа, хабаадалаа харуулжа, элүүр энхын үдэр үнгэргэбэ. «Фортуна» (Москвагай гуманитарна институтай Байкальска филиал), «Азбука семьи» (Буряадай гүрэнэй университет), «Олимп», «Титан» болон бусад эрхим команданууд хэдэн шатаһаа бүридэһэн мурьсөөндэ эдэбхитэй хабаадаба.

Бүхэ шадалгай, бэрхэ абанар, залуу найхан эжынэр эндэ шалгараа. Булат Бальжинмаев («Фортуна»), Станислав Игумнов («Центрум»), Евгений Попов («Центрум»), Ксения Никитина («Содружество»), Ольга Петрова («Титан»), Туяна Бальжинмаева («Фортуна») илгарбад.

Бүхэ конкурснуудай дүнгөөр гурбадахи нуурида «Престиж», хоёрдохидо - «Азбука семьи» гараа. Шангай түрүү нуури Гуманитарна институтай Байкальска филиалай «Фортуна» гэхэн команда эзэлбэ.

Эржена БАТОРОВА.
Р.Н.БАЗАРОВАЙ фото.

ской культур». Здесь соберутся учителя бурятских языков со всех сельских районов республики, которые будут не только рассматривать вопросы формирования этической культуры и решать ряд вопросов, касающихся качества дошкольного возраста, но и обмениваться опытом своей работы в виде «круглых столов» и дискуссий.

Кроме того, Информационно-методический образовательный центр в апреле проведет

«ЗОРЬКА» ПРОВОДИТ УРОКИ БУРЯТСКОГО ЯЗЫКА

В эти мартовские дни коллектив детского сада № 104 готовится встречать учителей бурятского языка дошкольных учреждений республики.

В середине следующего месяца БИПКРО проводит на базе этого детского сада республиканский семинар «Развитие социальной компетентности детей дошкольного возраста в условиях диалога традиций бурятской и рус-

здесь открытые занятия уже для городских учителей детских садов. И, конечно же, на правах гостеприимной хозяйки Светлана Дамбиевна Батугева, учитель бурятского языка «Зорьки», непременно поделится с коллегами своим наработанным опытом с дошколятами по изучению бурятского языка.

Сэрэгма ДОНДОКОВА.
Фото автора.

Дүүндэ дуратайтүүлда

УРИЛГА

Бэлигтэй залуу дуушан Булад БАДМАЕВАЙ «Хүмүүн боложо түрэхэдэм...» гэхэн компакт-дисктэй танилсуулгын хайндэр Закаменск хотын Соёлой байшанда мартын 28-да үдэрын 18 сагта үнгэргэгдэхэн.

Н.Шабаевай, Б.Самбуевай, Р.Намжиловагай, Г.Базаржаповагай, Н.Соктоевой, А.Бадмаевай, Ю.Дампиловагай үгэ дээрэ Булад Бадмаевай өөрын найруулан зохёһон онсо найхан, уянгата урин дуунууд эдэлхэ.

Нютагайнгаа бэлигтэй хүбүүе дэмжит, захааминаархин!

Мэдээжэ түбэд-монгол эмшэн Буян-Жаргал Хандамаанарай дасанда зониие хүлээн абахань.
Понедельнигхээ суббото болотор үглөөнэй 9 сагһаа 16 саг хүрэтэр, воскресенидэ 10 сагһаа 16 саг хүрэтэр.

Желающим учиться на астролога-зурхайчина звонить по тел.: 44-09-23.

26, 27 апреля 2008 года состоится очередное Сугунды Буддийской традиционной Сангхи России в Иволгинском дацане Хамбын Сумэ в с. Верхняя-Иволга Иволгинского района.

Федеральному предприятию требуются агенты. Тел.: 63-54-63-

Государственный русский драматический театр им.Н.Бестужева апрель 2008 29-й театральный сезон

3, четверг 17.00	Малая академия театрального искусства На дне <i>притча в 2-х частях</i>	М.Горький Л.Герш
4, пятница 18.30	Эти свободные бабочки <i>бюиз в 2-х частях</i>	Е.Черняк
5, суббота 12.00	Царевна-лягушка <i>сказка в 1-м действии</i>	А.Грибоедов
18.00	Горе от ума <i>комедия в 2-х действиях</i>	Ю.Энтип
6, воскресенье 12.00	Бременские музыканты <i>сказка в 1-м действии</i>	В.Ливанов Р.Куни
18.00	Слишком женатый таксист	О.Богаев
11, пятница 18.30	Тридцать три счастья <i>комедия в 2-х действиях</i>	Г.Сапгир
12, суббота 12.00	Василиса Прекрасная <i>сказка в 2-х действиях</i>	С.Прокопьев
18.00	Игра про дружную семью или гарнир по-французски	М.Камолетти
13, воскресенье 12.00	Про Емелю или по шучьему велению <i>сказка</i>	Е.Тараховская
18.00	В ста шагах от праздника <i>трагикомедия в 2-х действиях</i>	С.Лобозеров
17, четверг 17.00	Василий Теркин <i>поэма в 2-х действиях</i>	А.Твадовский
18, пятница	Эти свободные бабочки <i>бюиз в 2-х частях</i>	Л.Герш
19, суббота 12.00	День рождения кота Леопольда <i>сказка в 2-х действиях</i>	А.Хайт Б.Савельев
18.00	Поминальная молитва <i>комедия в 2-х действиях</i>	Г.Горин
20, воскресенье 12.00	Любовь к одному апельсину	Ф.Шиллер
18.00	Мариин Стюарт <i>трагедия в 2-х частях</i>	
24, четверг 17.00	Тридцать три счастья <i>история в 2-х действиях</i>	О.Богаев
25, пятница 18.00	Играем в дружную семью, или гарнир по-французски <i>комедия в 2-х действиях</i>	М.Камолетти
26, суббота 12.00	Морозко	И.Шишкин
18.00	Слишком женатый таксист <i>муз.комедия в 2-х действиях</i>	Р.Куни
27, воскресенье 12.00	Бременские музыканты <i>сказка в 1-м действии</i>	Е.Шварц
18.00	Поминальная молитва <i>трагикомедия в 2-х действиях</i>	Г.Горин.

Справки по телефонам: 23-56-10, 23-51-71. Главный режиссер театра В.Хрущев.

Бурятский государственный академический театр оперы и балета им. н.а. СССР Г.Ц.Цыдынжапова

Репертаур на март-апрель 2008 года

28, пт 14.00	Концерт мастеров искусств	Учебный центр Миндзрав
28, пт 16.00	«Золотой цыпленок» В.Улановский	Селенгинский ЦКК
18.30	Музыкальная сказка	
30, вс 18.30	«Оперетта - любовь моя» концерт	Филармония
31, пн 18.30	Вечер итальянской музыки (под оркестр)	Филармония
2, ср. 18.00	«Вечер бурятской песни» концерт	Бурдрам
8, вт. 18.00	«Кармен» Ж.Бизе	Филармония
8, вт. 18.00	Опера в 4-х действиях Знакомьтесь - молодые голоса оперного. Лауреат Всероссийского конкурса вокалистов им. В.Барсовой Бадма Гомбожапов и выпускница Санкт-Петербургской консерватории Ольга Жигмитова	Бурдрам
8, вт. 18.00	Генеральная сдача «Макбет»	Бурдрам
9, ср. 18.00	К.Молчанов Балет в 2-х действиях ПРЕМЬЕРА!!! «Макбет» К.Молчанов	Бурдрам
10, чт 15.00	Балет в 2-х действиях «Вечер оперетты» концерт (под оркестр)	Школа ЦИТ

Телефон для справок: 21-36-72, 21-89-81
Билеты в кассе театра в здании БГАТД им. Х.Намсараева. Касса работает с 13 до 18 часов (кроме воскресенья).

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Генеральна директор - ахамад редактор
А.А.АНГАРХАЕВ
Редактор Г.Х.ДАШЕЕВА
РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: И.М.ЕГОРОВ, Н.М.АНТОНОВ, М.В.КАЛАШНИКОВ (Буряад Республикын Правительство), Ф.П.БОТОНОВА, Ц.Э.ДОРЖИЕВ (Буряад Республикын Арадай Хурал), Т.В.САМБЯЛОВА (генеральна директорэй 1-дэхи орлогшо), Д.Б.ГУРОДАРМАЕВА (редакторэй орлогшо), В.Г.ГОМБОЕВА, Н.Д.БАДМАРИНЧИНОВ, Б.В.БАЛДАНОВ, А.А.ФАДЕЕВА, В.Д.ДАМДИНОВА.

Манай адрес:
670000, Улаан-Үдэ хото,
Каландаришвилиин үйлсэ, 23,
Хэблэлэй байшан
"Буряад үнэн".
E-mail:
umen@mail.ru

Газетэ хэблэлэй 6
хуудан хэмжээтэй.
Индекс 73877.
Хамтын хэһэг - 30100.
Хэблэлдэ
тушаагдаһан саг - 17.00.

"Республиканска типографи" гэхэн
ОАО-до бэлэндиопозитивүүдхээ
газетэ 7000 хэһэгээр хэблэгдээ.
Директорэйнь телефон: 21-40-45.

Б-0165-дахин номертойгоор
бүридхэлдэ абтанхай.

Хэблэлэй байшанай телефонууд: генеральна директорэй-ахамад редакторай - 21-50-96, приёмнын-21-54-54 (факс), ген. директорэй 1-дэхи орлогшо-ахамад редакторай орлогшын - 21-68-08, ахамад редакторай орлогшонорой - 21-64-36, 21-33-61, секретариатай - 21-60-21; таһагууд: экономикын болон политикын - 21-63-86; соёлой болон түүхын - 21-54-93; «Морин хуур», «Вершины» журналнуудай редакци - 21-55-97; залуушулай, оюутадай ажабайдалай болон олонитын хүдэлмэрин, «Одон» журналай редакци - 21-54-93; мэдээсэлэй - 21-67-81, спортын - 21-54-93; рекламнын - 21-62-62, коммерческэ ажалай - 21-55-97, компьютерна түбэй - 21-66-76, бухгалтерин - 21-23-67.

Редакцида ороһон материалнууд шүүмжэлэгдэдэггүй, мүн авторнуудтань бусаагдадаггүй.

Тоонуудай, бодото баримтануудай, хүнэй, нютагай нэрэнүүдэй бэшэлые хазагайруулан ушарта авторнуудын харюусалгатай. Редакциин ханамжа автарайхитай адли бэшэ байжа магад.